

30. ROČNÍK
22. BŘEZNA 2024

1
2024

AD

NOTAM

Č A S O P I S Č E S K É H O N O T Á Ř S T V Í

Z OBSAHU:

Diskuse

Kristián Fischer: Zamyšlení nad řízeními o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaných vlastnících

David Kittel: Prohlášení o vydědění bez naplnění zákonných důvodů

Články

Michal Pašta: Kdy zaniká povinnost splnit pododkaz?

Diana Urbanová: Notářství a digitalizace

Rozhovor

doc. JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D.

Aktuálně

30 let od přijetí Notářské komory České republiky za řádného člena UINL

CO MÁ SPOLEČNÉHO NOTÁŘ A POJIŠŤOVNA?

Lidé si na nás často vzpomenou
tehdy, když už je pozdě.

Pro život, jaký je

DISKUSE

- Kristián Fischer: Zamyšlení nad řízeními o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaných vlastnících 3
- David Kittel: Prohlášení o vydědění bez naplnění zákonných důvodů 8

ČLÁNKY

- Michal Pašta: Kdy zaniká povinnost splnit pododkaz? 12
- Diana Urbanová: Notářství a digitalizace 16
- Jan M. Passer: (R)evoluce, která se nekonala 20

KOMPARACE

- Petr Klika: Právo na vypořádání aktivity dědiců: komparativní pohled do BGB a ABGB 28

JUDIKATURA

- Účastenství nepominutelného dědice v pozůstalostním řízení 30

ROZHOVOR

- doc. JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D. 35

RECENZE & ANOTACE

- Najvyšší súd Slovenskej republiky 38

AKTUÁLNĚ

- 30 let od přijetí Notářské komory České republiky za řádného člena UINL 40
- SDEU: První předběžná otázka 41

STOJÍ ZA POZORNOST

42

ZE ZAHRANIČÍ

- Aktuality z CNUE 44
- EU v kostce 45

ZPRÁVY Z NK ČR

- Zahájení a ukončení činnosti notářů 47
- Konkurzy na obsazení uvolněných notářských úřadů 48

STRÍPKY Z HISTORIE

- Stanislav Balík: Strípky z historie 74 50

FEJETON

- Karel Wawerka: Časostroj 51

Vážení čtenáři,

nedá mi to, abych se v úvodníku našeho časopisu ještě nevrátil k naší konferenci pořádané na podzim loňského roku ku příležitosti 30 let obnoveného českého notářství. Velmi mne potěšila velká účast notářů a jejich zaměstnanců, a to zejména z řad mladých lidí, ke kterým se již sám přestávám počítat. Velké poděkování patří všem, kteří se akce zúčastnili, a především zaměstnancům Komory, kteří její přípravě věnovali obrovské množství času a energie. Nejenže jsme si zde připomněli cestu, kterou jsme za tu dobu urazili, ale zejména jsme otevřeně diskutovali o důležitosti role, kterou hraje naše profese v právním systému.

Debata o možných dalších kompetencích českých notářů přinesla řadu zajímavých témat. Jedním z nich je nesporná justice, oblast, kde může notář hrát klíčovou roli. Kolegové ze zahraničí nám nastínili možnosti, jako jsou rozvody a zrušení registrovaných partnerství přímo u notáře, čímž by se i u nás mohly urychlit a zjednodušit tyto procesy pro zúčastněné strany a ulevit justici. Dalším zmíněným aspektem byla právní ochrana zranitelných dospělých osob, kde může notářská služba poskytnout potřebnou právní oporu a ochranu.

Vedení Komory se bude i nadále snažit snižovat administrativní náročnost pozůstalostních řízení, aby nebyli zatíženi nad míru nezbytnou ani dědicové, ani samotní notáři. Spolupráce s Českou bankovní asociací směřuje k vytvoření automatizované komunikační platformy mezi soudními komisaři a bankami, což by mělo zefektivnit a zrychlit zjišťování informací o zůstatcích na bankovních účtech zůstavitele u všech bank.

Jistě jste již v praxi zaznamenali velkou změnu, kterou od Nového roku prochází systém evidence notářských úschov a aktuálně medializované kauzy myslím ukazují, že se jednalo

Mgr. Radim Neubauer,
prezident
Notářské komory ČR,
notář v Praze

AD NOTAM

ČASOPIS ČESKÉHO NOTÁŘSTVÍ

Vydává: Notářská komora ČR se sídlem Apolinářská 12, 120 00 Praha 2, tel. 224 921 126, 224 921 258, tel./fax 224 919 192, 224 919 266, e-mail: prispevky.adnotam@nkcr.cz, reklamace.adnotam@nkcr.cz, www.nkcr.cz, ISSN 1211-0558, MK ČR E 7049. Vedoucí redaktor: Mgr. David Kittel.

Adresa redakce: Apolinářská 12, 120 00 Praha 2. Výroba a grafická úprava: IMPAX, spol. s r. o. Zástupkyně vedoucího redaktora: JUDr. Kateřina Břejlová.

Redakční rada: JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D., prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc., JUDr. Roman Fiala, Mgr. Ing. Lenka Holíková, Mgr. Luboš Holík, JUDr. Ing. Ondřej Klička, JUDr. Martina Kasíková, Mgr. Šimon Klein, prof. JUDr. Alena Macková, Ph.D., Mgr. Erik Mrzena, JUDr. Filip Plašil, JUDr. Karel Wawerka.

Cena časopisu: 799 Kč včetně DPH za ročník (cena jednoho čísla je 199 Kč vč. DPH), předplatné možno objednat na predplatne.adnotam@nkcr.cz. Tisk: Impax, spol. s r. o.

o krok správným směrem. Věříme, že se systém automatických notifikací v nejbližší době spustí a zapojí se do něj co nejvíce bank, čím se bezpečnost úschov ještě více posílí.

Závěrem ještě zmíním v poslední době velmi aktuální téma umělé inteligence. Její využití v právu a v notářství konkrétně bude mimo jiné analyzovat i obnovený Sjezd právníků na jaře příštího roku, jehož přípravy se zástupci notářské komory rovněž účastní. Už dnes je ale vývoj tak překotný, že umělá inteligence umí nejenom určité

procesy dosti zjednodušit, ale rovněž jiné velmi kvalitně zfalšovat. Kdo ví, možná brzy přijde doba, kdy jediným skutečně spolehlivým identifikačním prostředkem bude opět pouze osobní kontakt.

Děkuji vám za vaši podporu a spolupráci a přeji vám krásné jaro

*Mgr. Radim Neubauer,
prezident Notářské komory ČR,
notář v Praze*

OCENĚNÍ FLAMMA 2024

DNE 27. ÚNORA 2024 SE KONAL GALAVEČER U PŘÍLEŽITOSTI PŘEDÁNÍ OCENĚNÍ FLAMMA, KTERÉ SE UDĚLUJE INSPIRATIVNÍM ŽENÁM V OBLASTI PRÁVA Z ČR I SLOVENSKA.

Večer se jako již tradičně konal na Jatkách 78 a nesl se ve skvělé náladě. Mezi téměř čtyřma sty ženami, zástupkyněmi z řad advokátek, notářek, soudkyň, exekutorek, státních zástupkyň a dalších, nechyběly ani ambasadorky projektu, např. předsedkyně Poslanecké sněmovny ČR Markéta Pekarová Adamová, soudkyně Evropského soudu pro lidská práva Kateřina Šimáčková, vrchní státní zástupkyně v Praze Lenka Bradáčová či soudkyně Ústavního soudu ČR Daniela Zemanová.

Ocenění FLAMMA je udělováno v rámci projektu #PRVNÍCH100LET, jehož je Notářská komora ČR již druhým rokem partnerem. Tento projekt vznikl v roce 2022 u příležitosti stého výročí, kdy brány právnické fakulty opustila její první absolventka. Ocenění FLAMMA odkazuje na političku a aktivistku Františku Plamínkovou, která pomáhala vytvářet obraz ženy jednadvacátého století. Učitelka a posléze senátorka bojovala za právo žen volit, pomáhala zrušit celibát v učitelském stavu a zasazovala se za rovnost mezi oběma pohlavími. V roce 1923 založila Ženskou národní radu, ve které se mj. navrhovaly zákony týkající se rodiny. Jako první u nás vyslovila tezi, že stát má vytvořit podmínky, aby žena mohla povolání skloubit s rodinou. Byla inspirací pro všechny ženy, které se rozhodly bojovat za pravdu, svobodu, humanitu a demokracii.

Ocenění v tomto roce převzaly:

- Bez trestu, spolek
- Monika Hanych, vedoucí delegace k Úmluvě o umělé inteligenci
- Veronika Bílková, vedoucí katedry mezinárodního práva Právnické fakulty UK
- Renáta Šínová, Univerzita Palackého v Olomouci & advokátní kancelář Havel & Partners
- Ludmila Vodáková, ředitelka Justiční akademie
- Vanda Durbáková, advokátka a spolupracovnice slovenské Poradny pro občanská a lidská práva ■

JUDr. Berenika Wünschová, ředitelka kanceláře NKČR

Zamyšlení nad řízeními o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaných vlastnících

Kristián Fischer*

První leden letošního roku byl z hlediska soukromého práva významný hned z několika důvodů. Předně nelze opomenout, že občanský zákoník oslavil první kulaté výročí své účinnosti, což jistě vybízí alespoň k drobnému bilancování. Toto bilancování však přenechám jiným a v tomto příspěvku se zaměřím na jiný milník spojený s Novým rokem 2024. Zajímat mě bude uplynutí desetileté doby, v jehož důsledku mělo na stát přejít vlastnické právo (resp. podle některých názorů spíše držba vlastnického práva) k nemovitým věcem, u nichž jsou v katastru nemovitostí zapsány jako vlastníci osoby, jejichž zápis neumožňuje jejich dostatečnou identifikaci (dále jen „nedostatečně identifikovaní vlastníci“).¹

Tato skutečnost je významně spjata i s notářskou činností, neboť po nejednom nedostatečně identifikovaném vlastníkovi právě probíhá řízení o pozůstalosti či dodatečné projednání pozůstalosti (dále jen „řízení o pozůstalosti“),² v jejichž rámci mají být projednány právě nemovité věci, jejichž knihovním vlastníkem je onen nedostatečně identifikovaný

vlastník. V příspěvku čtenáře seznamuji s různými názory ohledně právních důsledků uplynutí výše uvedené desetileté doby a zároveň se zamyslím nad otázkou, jak by mělo být naloženo s řízeními o pozůstalosti po nedostatečně

* Tento příspěvek vznikl v rámci plnění projektu Specifického vysokoškolského výzkumu (SVV) Univerzity Karlovy č. 260 622 „Technologický pokrok a společenské proměny jako výzvy pro zkoumání základních otázek práva“.

- 1 V souladu s § 64 KatZ se jedná se o osoby, u nichž není uveden nejméně jeden z údajů, který je vyžadován dle § 4 odst. 2 a 3 KatZ.
- 2 Protože nedostatečně identifikovaní vlastníci mnohdy (neřkuli zpravidla) zemřeli za účinnosti některé z předcházejících úprav dědického práva, striktně vzato není vždy terminologicky přesné hovořit o *řízení o pozůstalosti*. Kdyby nedostatečně identifikovaný vlastník zemřel za účinnosti procesní dědickoprávní úpravy obsažené v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákoně č. 95/1963 Sb., notářský řád, či zákoně č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád, mělo by se správně hovořit o *řízení o dědictví* či o *dodatečném projednání dědictví*. Pro zjednodušení však nadále používám jen výrazu obsaženého v zákoně o zvláštních řízeních soudních, a to *řízení o pozůstalosti*, jímž mám na mysli jak řízení o dodatečně najevo vyšlém majetku (což bude patrně častější případ), tak řízení, jemuž dosud žádné řízení o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaném vlastníkovi nepředcházelo.

identifikovaných vlastníků. Mělo by být pokračováno v dosud neskončených řízeních o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaných vlastnících, která byla zahájena před 1. 1. 2024? Měla by být zahajována nová řízení, pokud byl podnět k jejich zahájení podán až po 1. 1. 2024? Na tyto a další otázky se pokusím najít odpovědi podložené relevantní úpravou dědického práva.³

I. HMOTNĚPRÁVNÍ ČÁST

PRÁVNÍ ÚPRAVA ŘEŠÍCÍ POMĚRY NEDOSTATEČNĚ IDENTIFIKOVANÝCH VLASTNÍKŮ K 1. 1. 2024

Řešená problematika vyplývá z § 65 odst. 9 katastrálního zákona (dále také „KatZ“), ve spojení s § 1050 odst. 2 a § 3067 občanského zákoníku (dále také „OZ“). Prvně zmíněné ustanovení uvádí, že nepodaří-li se zjistit nedostatečně identifikovaného vlastníka určité nemovité věci⁴ a zároveň uplyne-li marně doba,⁵ po jejímž uplynutí se má za to, že nemovitá věc je opuštěná, „pohlíží se na ni jako na opuštěnou“. Druhé zmíněné ustanovení uvádí, že tato doba činí deset let a že opuštěné nemovité věci připadají státu. Naposledy zmíněné ustanovení pak specifikuje, že tato doba počala běžet 1. 1. 2014 (a skončila tedy právě 1. 1. 2024).⁶

Výklad těchto ustanovení není jednotný, přičemž existují dva hlavní interpretační proudy. Oba tyto proudy operují se smysluplnými argumenty a ambicí tohoto článku není

Kristián Fischer

- student Právnické fakulty UK
- pomocná vědecká síla katedry občanského práva PF UK
- asistent JUDr. Blanky Čechové, notářky v Praze

rozhodnout, který z nich by měl v pomyslném souboji zvíťazít (to patrně rozsoudí až soudy vyšších stupňů). Pokusím se nicméně ukázat, že ať již převáží ten či onen výkladový přístup, nemá to pro provádění řízení o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaném vlastníku valný význam.

PRVNÍ VARIANTA VÝKLADU: STÁT SE STAL NEVRATNĚ VLASTNÍKEM

Část doktríny se domnívá, že na Nový rok 2024 se vlastníkem nemovitých věcí s nedostatečně identifikovaným vlastníkem, kterého se dosud nepodařilo zjistit, stala Česká republika (za niž jedná ÚZSVM). Tento přístup plyne i z důvodové zprávy ke katastrálnímu zákonu, jež uvádí: „Po uplynutí 10 let nevykonávání vlastnického práva se tato nemovitost [roz. nemovitá věc s nedostatečně identifikovaným vlastníkem] stává vlastnic-

tivím státu (...) Pokud by nebylo zařazeno toto ustanovení, nebylo by zde žádné jednoduché řešení, jak prokázat opuštění těchto nemovitostí a dosáhnout zápisu vlastnického práva pro stát.“⁷

K tomuto řešení se patrně kloní i samotný ÚZSVM, jenž na svých webových stránkách uvádí, že „podle nového

občanského zákoníku došlo počátkem roku 2024 k přechodu opuštěných nemovitostí na stát. Zákonem stanovená desetiletá lhůta, ve které se vlastníci nebo jejich dědici mohli k majetkům přihlásit, uběhla 31. 12. 2023.“⁸

Přívržencem tohoto výkladu je i Mácha,⁹ který se opírá o to, že § 65 odst. 9 KatZ, jenž obsahuje fikci opuštění nemovité věci („pohlíží se“), je ve vztahu speciality k § 1050 odst. 2 OZ, jenž postuluje vyvratitelnou domněnku opuštění nemovité věci („má se za to“).

DRUHÁ VARIANTA VÝKLADU: STÁT SE STAL JEN DRŽITELEM VLASTNICKÉHO PRÁVA

Další možný výklad nabízejí Melzer s Téglem,¹⁰ dle nichž se stát od 1. 1. 2024 stal pouze tabulárním vlastníkem, resp. držitelem vlastnického práva k nemovité věci s nedostatečně identifikovaným vlastníkem. Svůj závěr opírají o skutečnost, že § 65 odst. 9 KatZ je jen procesním ustanovením, které nemůže modifikovat obecnou úpravu nabývání vlastnického práva obsaženou v občanském zákoníku (vztah generality a speciality tedy odmítají). „Stanoví-li tedy § 65 odst. 9 kat. zák., že se za určitých okolností ‚pohlíží‘ na nemovitost jako na opuštěnou, neznamená to v žádném případě, že se tím daná nemovitost stává vlastnictvím České republiky z toho důvodu, že kat. zák. ‚založil fikci‘ opuštění takové věci. Je zde pouze otevřena cesta pro katastrální úřad k provedení změny v evidenci takové nemovitosti, jako kdyby se jednalo o nemovitost opuštěnou – tedy k zápisu státu jako knihovního vlastníka.“¹¹

Nemohu si však odpustit výhradu ke sloům Melzera s Téglem, že „pokud stát v důsledku uplatnění domněnky dle § 1050 odst. 2 nabude držbu, musí být považován za držitele poctivého, pravého a řádného“.¹² I kdyby se totiž stát vskutku stal toliko

3 Akcentuji však, že příspěvek má diskusní charakter, protože jasno do celé problematiky vnese patrně až rozhodovací praxe soudů.

4 Ke zjištění osoby nedostatečně identifikovaného vlastníka mohlo dojít investigativní činností Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových (dále jen „ÚZSVM“), kterou mu předepisuje § 65 odst. 4 KatZ, nebo tím, že se tento vlastník přihlásí, či jiným způsobem.

5 § 65 odst. 9 KatZ hovoří o lhůtě, zatímco § 1050 odst. 2 i § 3067 OZ tento časový úsek nazývají dobou. Souzním s tím, že jde o dobu, protože lhůta označuje časový úsek k uplatnění práva u orgánu veřejné moci či jiné osoby, o což v tomto případě nejde. – srov. Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 208.

6 Srov. § 605 odst. 2 OZ. Stát by se tedy dle § 601 odst. 2 OZ patrně stal vlastníkem či držitelem vlastnického práva k předmětným nemovitém věcem koncem dne 1. 1. 2024.

7 Vláštní návrh zákona o katastru nemovitostí (katastrální zákon), tisk 778/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 6. volební období, 2012–2013, Praha, s. 50.

8 Srov. Nedostatečně identifikovaní vlastníci. In: *Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových* [online] [cit. 25. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.uzsvm.cz/nedostatecne-urcite-identifikovani-vlastnici>.

9 Mácha, A. Opuštění nemovitosti – ano, či ne? *Právní rozhledy*, 2016, č. 2 [in právní informační systém Beck] [online] [cit. 25. 2. 2024].

10 Srov. Tégl, P., Melzer, F. K domněnce opuštění nemovité věci dle § 1050 odst. 2 o. z. a jejím právním následkům. *Bulletin advokacie*, 2021, č. 5, s. 26–29.

11 Tamtéž, s. 29.

12 Tamtéž, s. 27.

držitelem vlastnického práva k nemovitým věcem s nedostatečně identifikovaným vlastníkem, nevidím důvod k tomu, aby byl *eo ipso* považován za kvalifikovaného držitele. Občanský zákoník totiž žádnou takovou fikci nestanoví.¹³

Poněvadž je vlastnické právo státu postaveno na roveň vlastnickému právu jiných právnických i fyzických osob,¹⁴ není důvodné, aby byl stát privilegován co do nabytí vlastnického práva vydržením a aby byl ihned po nastoupení domněnky opuštění nemovité věci vnímán jako kvalifikovaný držitel. **Stát by tedy podle mého názoru mohl – v případě, kdyby převládli druhý výkladový proud – vydržet vlastnické právo k předmětným nemovitým věcem jen mimořádně, tedy až po 20 letech** (nejdříve tudíž 1. 1. 2044). Státu by totiž chyběla přinejmenším řádná (tj. derivativně nabytá) držba,¹⁵ jež je nezbytným předpokladem řádného vydržení, neboť by držbu vlastnického práva k předmětným nemovitým věcem nabyt originárně.

Jestliže převáží druhá uvedená interpretace, nebudou tudíž podle mě mít právní nástupci nedostatečně identifikovaného vlastníka 10 let, nýbrž celých 20 let na vyvrácení domněnky, že se stát stal vlastníkem nemovité věci jejich právního předchůdce.

II. PROCESNĚPRÁVNÍ ČÁST

OBECNĚ K CHARAKTERU ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI PO NEDOSTATEČNĚ IDENTIFIKOVANÝCH VLASTNÍCÍCH

Mám za to, že obecně (tedy ať již převáží první, či druhý výklad) z pohledu notáře jako soudního komisaře není podstatná odpověď na otázku, kdo je k 1. 1. 2024 vlastníkem nemovitých věcí s nedostatečně identifikovaným vlastníkem. Jak známo, smyslem řízení o pozůstalosti je mj. postavit najisto, jaký majetek náležel do pozůstalosti **ke dni smrti zůstavitele**, a autoritativně deklarovat, jakému dědici tento majetek připadl právě **ke dni smrti zůstavitele**.¹⁶ Jak zkrátka příhodně konstatuje Muzikář, „den smrti zůstavitele je tedy *alfou a omegou řízení o pozůstalosti*“.¹⁷

Analogicky lze poukázat na situaci, kdy zůstavitel před svou smrtí uzavřel jako dárce darovací smlouvu ohledně nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí, přičemž návrh na vklad vlastnického práva byl podán až po jeho smrti (např. zůstavitel zemřel 30. 11. a návrh na vklad byl podán 2. 12.). Z pohledu soudního komisaře je v tomto případě také stěžejní, že ke dni smrti ještě nemovitá věc náležela zůstaviteli, a dojde proto k jejímu zařazení do aktiv pozůstalosti.¹⁸ V rozhodnutí o pozůstalosti pak bude mj. potvrzeno nabytí předmětné nemovité věci jednomu z dědiců. Fakt, že tento dědic bude vlastníkem dané nemovité věci vlastně jen mezi 30. 11. a 2. 12. (v důsledku zpětného účinku návrhu na vklad),¹⁹ není v řízení o pozůstalosti relevantní.

Obdobná situace je s nedostatečně identifikovanými vlastníky: soudní komisař **potvrdí některému z dědiců nabytí příslušné nemovité věci ke dni smrti nedostatečně iden-**

tifikovaného vlastníka a majetkové změny, k nimž došlo až 1. 1. 2024 (tj. mnohdy velmi dlouho po smrti nedostatečně identifikovaného vlastníka), **pro něj nejsou a z povahy věci ani nemohou být důležité.**

ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI, PŘEVLÁDNE-LI DRUHÝ VÝKLADOVÝ PŘÍSTUP

Pokud by převážil druhý výklad, nevznikaly by patrně v současné době větší nejasnosti ohledně vedení řízení o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaných vlastnících. Vyvrátitelnou domněnku, že stát je vlastníkem, by totiž – jak jsem již uvedl výše – bylo možné vyvrátit po celou dvaceti-letou vydržecí dobu.²⁰ Řízení o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaných vlastnících by tak mohla být zahajována a prováděna bez problému ještě dalších 20 let.

ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI, PŘEVLÁDNE-LI PRVNÍ VÝKLADOVÝ PŘÍSTUP

A) POKUD OPRÁVNĚNÁ OSOBA DALA PODNĚT K ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ DO 31. 12. 2023

Jestliže by převážil první výklad, bylo by smysluplné dovést do řádného konce ta řízení o pozůstalosti po nedostatečně

13 Občanský zákoník na několika místech výslovně stanovuje, že se má fingovat ne/poctivost držitele. – srov. § 995 větu první, § 1816 OZ. Mám tedy za to, že kdyby úmyslem zákonodárce bylo, aby se na stát, jenž nabytí držbu vlastnického práva k domněle opuštěné věci, hledělo jako na kvalifikovaného držitele, výslovně by to – obdobně jako v ostatních případech – stanovil. Z mlčení zákona tedy usuzuji na to, že fikci kvalifikované držby nelze konstruovat, neboť by byla v rozporu s vůlí historického zákonodárce, a tedy by tato fikce *praeter verba legis* nebyla legitimní.

14 Srov. čl. 11 odst. 1 větu druhou Listiny základních práv a svobod.

15 Srov. Fischer, K. Vydržení neoprávněným dědicem a jiné případy vydržení v kontextu dědického práva (též s ohledem na žalobu dle § 189 odst. 2 ZŘS). *Ad Notam*, 2023, č. 3, s. 10–11, a zde uvedené zdroje.

16 Hmotněprávní předpisy a jejich procesní doplňky typicky zakotvují, že dědické právo se nabyvá (vzniká) smrtí zůstavitele a že v řízení o pozůstalosti se oceňuje majetek zůstavitele ke dni smrti. – srov. § 1479 větu první OZ a § 181 odst. 2 část věty před středníkem ZŘS; z derogovaných úprav srov. např. § 460 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, a § 37 odst. 1 *in fine* zákona č. 95/1963 Sb., notářský řád. Zde se konečně promítá odlišnost dědického řízení jako nalézacího řízení nesporného oproti nalézacímu řízení spornému, v němž soud rozhoduje podle stavu v době vyhlášení rozsudku. – srov. § 154 odst. 1 OSŘ.

17 Muzikář, M. § 1479. In: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. *Občanský zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1553.

18 Obdobně např. rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 28. 1. 1977, sp. zn. Cz 5/77.

19 Srov. § 10 KatZ.

20 V takovém případě by podle mého mínění k vyvrácení domněnky stačilo, kdyby se právní nástupce nedostatečně identifikovaného vlastníka kdykoli do 31. 12. 2043 obrátil na soud s podnětem na zahájení řízení o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaném vlastníkovi. – srov. argumenty uvedené v prvním odstavci další kapitoly tohoto příspěvku.

identifikovaných vlastníčích, k jejichž zahájení dala oprávněná osoba podnět nejpozději 31. 12. 2023.²¹ Právní nástupce nedostatečně identifikovaného vlastníka totiž v takovém případě učinil kroky směřující k nápravě stavu, kdy je zapsán nedostatečně identifikovaný vlastník, ještě v rámci oné desetileté doby.

Právní nástupce ovlivní pouze to, kdy podá návrh na zahájení řízení o pozůstalosti; to, kdy bude toto řízení pravomocně skončeno (jestli 30. 12. 2023 či 8. 3. 2024), jde již do značné míry mimo něj (závisí sice na míře součinnosti, již poskytne soudnímu komisaři, ale třeba i na procesní náročnosti, rychlosti soudního komisaře a jiných faktorech, jež neovlivní).

B) POKUD OPRÁVNĚNÁ OSOBA DALA PODNĚT K ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ PO 31. 12. 2023

Ohledně projednání pozůstalosti po nedostatečně identifikovaných vlastníčích, k jejichž zahájení dala oprávněná osoba podnět až 1. 1. 2024 či později, by však mohl zaznít argument, že jde o projednání *neučelná a zbytečná*. Právním nástupcům (pozůstalým po nedostatečně identifikovaném vlastníkovi) bude totiž *prima vista* k ničemu soudní potvrzení, že nabyli předmětnou nemovitou věc ke dni smrti nedostatečně identifikovaného vlastníka, když vlastnické právo přešlo k 1. 1. 2024 na stát.²² Mohlo by se zdát, že právní nástupci budou pouze zbytečně vynakládat peněžní prostředky na úhradu odměny soudního komisaře, a přede-

vším notáři budou zatěžováni řízeními o pozůstalosti, která vůbec vést nemusí, poněvadž z nich ve výsledku nebudou mít dědici jakýkoli užitek. Proti těmto argumentům si dovoším uvést dva protiargumenty.

První protiargument

Mám za to, že ani úprava obsažená v občanském zákoníku a zákoně o zvláštních řízeních soudních, ani žádná z předchozích dědickoprávních úprav neposkytuje žádnou oporu pro to, aby předmětná řízení o pozůstalosti mohla být zastavena pouze z důvodu, že v určitém okamžiku po smrti nedostatečně identifikovaného vlastníka přešlo vlastnické právo na stát (aniž by byl splněn jiný předpoklad pro zastavení řízení, třeba proto, že by nebyla dána pravomoc českých soudů, nebo proto, že by předmětná nemovitá věc měla ke dni smrti zůstavitele jen nepatrnou hodnotu). Žádná procesní úprava řízení o pozůstalosti totiž neumožňuje zastavení řízení o pozůstalosti, jehož provedením byl notář jako soudní komisař příslušným soudem pověřen, z důvodu jakési neučelnosti.

Procesní předpisy explicitně stanovují skutkové podstaty, při jejichž naplnění lze zastavit řízení o pozůstalosti,²³ přičemž pouhý fakt, že dědicové již ke dni právní moci rozhodnutí o pozůstalosti nebudou vlastníky projednávané nemovité věci, nelze subsumovat pod žádnou z těchto skutkových podstat.²⁴

Vzhledem k tomu, že v řízení o pozůstalosti nelze postupovat jinak než způsobem a v mezích stanovených zákonem,²⁵ je podle mého názoru třeba řízení dotáhnout do konce. Pro zastavení řízení podle mého názoru nesvědčí ani zásada procesní ekonomie. Tato zásada velí, aby řízení probíhala bez zbytečných průtahů a pokud možno i s minimálními náklady;²⁶ jejím prostřednictvím ale nelze *praeter verba legis* rozšiřovat podmínky pro zastavení řízení.

Opět se nabízí jistá analogie: soud, jenž vede nalézací řízení sporné, také není oprávněn toto řízení zastavit jen proto, že je od počátku jasné, že žalobce či žalovaný není věcně legitimován, a že tedy žalobci vzniknou náklady, jež mu nebudou nahrazeny.

Druhý protiargument

Nelze zapomínat na čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod stanovící, že „*vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu*“. Jednorázový přechod vlastnického práva na stát by měl v podstatě charakter vyvlastnění. Podle výslovného znění současné zákonné úpravy sice nedostatečně identifikovanému vlastníkovi, resp. jeho právním nástupcům, nevzniká právo na náhradu za pozbytí vlastnického práva, ale podle mého mínění nelze vyloučit, že v budoucnu soudy rozhodnou, že za toto pozbytí náhrada náleží.²⁷

V takovém případě by přitom dědicové nedostatečně identifikovaného vlastníka potřebovali mít potvrzení, že právě

21 To ostatně potvrzují i slova uvedená na webových stránkách ÚZSVM: „*Ze sestavy převáděných nemovitostí se vyjímají ty, o které bylo do konce roku 2023 u soudu požádáno v rámci dodatečného projednání dědictví, a rovněž takové, kde byl vlastník dohledán, vyzván k nápravě údajů v katastru, ale ani po výzvě tak neučinil.*“ – Nedostatečně identifikovaní vlastníci. In: *Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových* [online] [cit. 25. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.uzsvm.cz/nedostatecne-urcite-identifikovani-vlastnici>.

22 Logicky totiž vyvstává otázka: K čemu je dědici potvrzení, že ke dni smrti nedostatečně identifikovaného vlastníka nabyl nemovitou věc, když o ni stejně 1. 1. 2024 přišel, a když tedy beztak nebude moci *pro futuro* vykonávat vlastnické právo? Neboli: K čemu je dědici potvrzení, že s účinky *ex tunc* nabyt určitou nemovitou věc, když již ke dni právní moci rozhodnutí o pozůstalosti není jejím vlastníkem, a ještě musí platit odměnu soudnímu komisaři?

23 Typicky jde o případy, kdy zůstavitel nezanechal žádný majetek či zanechal jen majetek nepatrné hodnoty. Srov. § 153 a 154 ZŘS a ekvivalentní ustanovení již derogovaných předpisů. Kromě toho lze pochopitelně zastavit řízení např. v případě neodstranitelného nedostatku procesní podmínky. – srov. § 104 OSŘ.

24 Tato skutečnost totiž nevede např. k pozbytí civilní pravomoci soudů.

25 Srov. čl. 2 odst. 3 Ústavy.

26 Srov. čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

27 Ústavní soud již vyložil, že za omezení vlastnického práva, které podle zákonných ustanovení není spojeno s náhradou, může náležet náhrada v důsledku přímé aplikace čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Srov. náález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2017, sp. zn. III. ÚS 950/17. V důsledku interpretace *a minori ad maius* by toto mělo platit u odnětí vlastnického práva.

oni jsou jeho právními nástupci, pokud jde o nemovité věci případně státu; a jako takovéto potvrzení by nepochybně posloužilo právě rozhodnutí o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaném vlastníkovi.

Z tohoto důvodu si myslím, že zastavení řízení jen proto, že vlastnické právo k nemovitým věcem nedostatečně identifikovaného vlastníka přešlo na stát, by představovalo *denegatio iustitiae*, poněvadž řízení může vést např. k ochraně subjektivního práva právních nástupců nedostatečně identifikovaného vlastníka na tuto náhradu.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že není třeba blíže se zabírat tím, kdy presumptivní dědic podal podnět na zahájení dodatečného řízení o pozůstalosti a kdy soud pověřil provedením tohoto řízení soudního komisaře, poněvadž i kdyby k tomu došlo až po 1. 1. 2024, mohla by být daná řízení o pozůstalosti pro dědice signifikantní.

DALŠÍ ASPEKTY ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI PO NEDOSTATEČNĚ IDENTIFIKOVANÝCH VLASTNÍCÍCH

Dovolím si ještě několik poznámek k průběhu řízení o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaných vlastnících. Myslím si, že striktně vzato by soudní komisař patrně ani neměl pozůstatel po nedostatečně identifikovaném vlastníkovi informovat o tom, že k 1. 1. 2024 (možná) došlo k přechodu vlastnického práva na Českou republiku. Jak známo, soudní komisař nesmí poučovat dědice o hmotném právu,²⁸ a toto je otázka hmotněprávní.

Zmíním ještě, že standardnímu provedení řízení o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaném vlastníkovi podle mě nestojí v cestě ani to, kdyby se stát již vpravdě začal chovat jako vlastník předmětné nemovité věci (např. by začal jednat o jejím prodeji s třetími osobami atd.). Opakuji totiž, že prizmatem řízení o pozůstalosti je podstatný majetkový stav ke dni smrti nedostatečně identifikovaného vlastníka, nikoli ke dni pozdějšímu.

Pokud jsou zkrátka splněny veškeré podmínky pro řízení o pozůstalosti (pravomoc českých soudů, předmětná nemovitá věc ke dni smrti vskutku náležela nedostatečně identifikovanému vlastníkovi atd.), pak podá-li soudu podnět k zahájení řízení osoba, jež je k tomu oprávněna, nic nebrání zahájení a následnému provedení řízení o pozůstalosti.

Výsledkem řízení o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaném vlastníkovi může být, že předmětná nemovitá věc (nebo přinejmenším podíl na ní) stejně připadne státu, poněvadž ten mohl být dědicem nedostatečně identifikovaného vlastníka.

Pro zjednodušení závěrů svého příspěvku nyní uvedu dvě modelové situace:

■ *Nedostatečně identifikovaný vlastník zemřel v roce 1950. Presumptivní dědic podal příslušnému soudu návrh na dodatečné projednání dědictví 30. 12. 2023 a příslušný soud pověřil soudního komisaře provedením řízení 3. 1. 2024. Soudní komisař bude v řízení standardně postupovat a určí okruh právních nástupců nedostatečně identifikovaného vlastníka. Pokud budou tito právní nástupci již také po smrti, bude třeba zahájit ještě řízení o pozůstalosti po nich. Vlastnický stav k 1. 1. 2024 soudní komisař nezohledňuje ani o něm účastníky nepoučuje.*

■ *Nedostatečně identifikovaný vlastník zemřel v roce 1989. Presumptivní dědic podal příslušnému soudu návrh na dodatečné projednání dědictví 1. 2. 2024 a příslušný soud pověřil soudního komisaře provedením řízení 12. 2. 2024. Soudní komisař bude v řízení standardně postupovat a určí okruh právních nástupců nedostatečně identifikovaného vlastníka. Pokud budou tito právní nástupci již také po smrti, bude třeba zahájit ještě řízení o pozůstalosti po nich. Vlastnický stav k 1. 1. 2024 soudní komisař nezohledňuje ani o něm účastníky nepoučuje.*

ZÁVĚR

Tento příspěvek se snažil poukázat na různé přístupy spojené s uplynutím desetileté doby, v jehož důsledku se v duchu katastrálního zákona mělo na nemovité věci s nedostatečně identifikovaným vlastníkem začít hledět jako na opuštěné, a analyzovat, jak by mělo být postupováno v řízeních o pozůstalosti po nedostatečně identifikovaných vlastnících, ať již byla zahájena před 1. 1. 2024, či po tomto datu. Dospěl jsem přitom především k závěru, že *de lege lata* není jiná možnost než pozůstalost po nedostatečně identifikovaných vlastnících standardně projednat.

Příspěvek měl diskusní charakter a rozhodně nemíním své názory pokládat za jediné správné a všeobjímající. Za případný jiný náhled na tuto problematiku budu proto rád. ■

²⁸ Srov. § 5 OSŘ.

Prohlášení o vydědění bez naplnění zákonných důvodů

OD ÚČINNOSTI OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU UPLYNULO 10 LET, PŘESTO STÁLE NENÍ JASNO V ZÁKLADNÍ OTÁZCE, JAKÉ PRÁVNÍ NÁSLEDKY MÁ PROHLÁŠENÍ O VYDĚDĚNÍ NA DĚDICKÉ PRÁVO NEPOMINUTELNÉHO DĚDICE, JESTLIŽE ZŮSTAVITEL SOUČASNĚ NEZANECHAL ZÁVĚŤ A JESTLIŽE ZÁKONNÉ DŮVODY VYDĚDĚNÍ NEBYLY NAPLNĚNY.

Mgr. David Kittel

1. ÚVOD

Cílem tohoto článku je stručně shrnout aktuální diskusi nad otázkou, zda v případě, že zůstavitel zanechal pouze prohlášení o vydědění a zákonné důvody vydědění nebyly naplněny, má nepominutelný dědic právo na povinný díl, nebo je dědicem ze zákona a právo na povinný díl již nemá. Zároveň si autor tohoto článku, který je zastáncem prvního z níže uvedených výkladů, dovolí při této příležitosti krátce reagovat na výklad třetí, oponující.

Z důvodu jednoduchosti nebude úmyslně řešeno prohlášení o vydědění nepominutelného dědice zčásti nebo z důvodu zadlužení či marnotratnosti, prohlášení o vydědění, kterým by byl nepominutelný dědic výslovně vyloučen pouze z práva na povinný díl, ani jiné pořízení pro případ smrti než závěť.

2. ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ

Podle první věty § 1646 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“), lze nepominutelného dědice vyděděním ze zákonných důvodů vyloučit z jeho práva

1 Nejvyšší soud České republiky v tomto rozsudku mj. shledal, že nová právní úprava (o. z.) nemůže sama o sobě modifikovat účinek vydědění pořízeného za předešlé právní úpravy (obč. zák.), resp. vůle zůstavitele, kterou zůstavitel projevil, nemůže být pozdější právní úpravou měněna. *Musel-li být zůstavitel, který k dědictví jinou osobu nepovolal, na základě zákona účinného v době sepsání listiny o vydědění srozuměn s tím, že pokud se existence zákonných důvodů vydědění neprokáže, bude neprávem vyděděná osoba jeho dědicem, pak je zřejmé, že jeho vůle nepochybně nemohla směřovat k tomu, že (až na základě o. z. platného od 22. 3. 2012 a účinného až od 1. 1. 2014) neprávem vyděděný potomek bude mít, nebudou-li důvody vydědění prokázány, právo jen na povinný díl.*

na povinný díl. Podle druhé věty (a stejně tak podle odst. 2) pak může zůstavitel nepominutelného dědice vydědit z důvodů, které jsou z následně vyjmenovány. Podle § 1648 o. z., nevysloví-li zůstavitel důvod vydědění, má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění. Podle § 1649 odst. 1 o. z. lze prohlášení o vydědění učinit stejným způsobem, jakým se porizuje závěť. Podle § 1649 odst. 2 o. z. může zůstavitel stejným způsobem prohlásit o některém z dědiců nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, že pozůstalosti nenabude. Podle § 1650 o. z. nepominutelný dědic vyděděný neplatně má právo na povinný díl. Podle § 1654 odst. 1 o. z. nemá nepominutelný dědic právo na podíl z pozůstalosti, nýbrž jen na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu.

Mgr. David Kittel

- vedoucí redaktor Ad Notam
- člen komise pro vzdělávání NK ČR
- notář v Plzni

3. LISTINA O VYDĚDĚNÍ POŘÍZENÁ PŘED ÚČINNOSTÍ O. Z.

Pokud jde o listinu o vydědění pořízenou v období do 31. 12. 2013 za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), zůstavitelem, který zemřel 1. 1. 2014 a později za účinnosti o. z. a který současně nezanechal závěť, kterou by povolal k dědění jinou osobu, Nejvyšší soud České republiky došel v rozsudku ze dne 17. 1. 2024, sp. zn. **24 Cdo 2454/2023**, k závěru, že takové listině o vydědění musí být (mimo explicitní výjimky vyplývající z § 3072 o. z.) přičítány právní účinky, jaké by měla v době pořízení.¹ Z toho vyplývá, že pokud nebyly naplněny zákonné důvody vydědění, nepominutelný dědic z dědického práva vyloučen není, dědí jako dědic ze zákona a právo na povinný díl již nemá.

4. PROHLÁŠENÍ O VYDĚDĚNÍ POŘÍZENÉ ZA ÚČINNOSTÍ O. Z.

Pokud jde o právní následky prohlášení o vydědění pořízeného za účinnosti o. z. zůstavitelem, který současně nezanechal závěť, kterou by povolal k dědění jinou osobu, v případě, že nebyly naplněny zákonné důvody vydědění, Nejvyšší soud České republiky své stanovisko dosud nezau-

jal. V závěru rozsudku sp. zn. 24 Cdo 2454/2023 však dodává, že doktrína je v této otázce značně nejednotná a dlouhodobě zaujímá zcela protichůdné názory, přičemž výklady, na které odkazuje, jsou stručně rozebrány dále.

4.1. PRVNÍ VÝKLAD

Podle prvního výkladu² prohlášení o vydědění vylučuje nepominutelného dědice z jeho dědického práva a z práva na povinný díl. Naplnění zákonných důvodů vydědění je třeba pouze k vyloučení nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl, nikoliv již k jeho vyloučení z dědického práva.

Tento závěr vychází z § 1646 odst. 1 věty první o. z., podle kterého ze zákonných důvodů lze nepominutelného dědice vyděděním vyloučit z jeho práva na povinný díl (nikoliv tedy již z dědického práva), a dále z § 1650 o. z., podle kterého nepominutelný dědic vyděděn neplatně má právo na povinný díl. Slovo *neplatně* by však nemělo znamenat neplatnost prohlášení o vydědění jako právního jednání (jako např. z důvodu nedodržení formy nebo omezené svéprávnosti pořizovatele; srov. § 580 až 588, § 1529 až 1531 a § 1549 o. z.) nebo zdánlivost (srov. § 551 až 554 o. z.), nýbrž by mělo znamenat pouze vydědění *bez zákonných důvodů* v tom smyslu, že *zákonné důvody vydědění nebyly naplněny*, tedy případy, kdy se nepominutelný dědic nedopustil toho, co zůstavitel jako důvod vydědění vyslovil, nebo toho, co zůstavitel jako důvod vydědění sice nevyslovil, ale dědic to jako důvod vydědění prokazoval (§ 1648 o. z.), nebo kdy jako vydědovácí důvod byl vysloven nebo prokazován důvod, který zákon pro vydědění nepředpokládá.³ Jinak by totiž § 1650 o. z. neměl žádné opodstatnění, neboť prohlášení o vydědění, které by bylo jako právní jednání neplatné, by nevyvolávalo žádné právní následky, a tedy nepominutelný dědic by nebyl vyloučen z dědického práva, dědil by jako dědic ze zákona v první třídě, obdržel by svůj zákonný dědický podíl, což znamená více, než kolik činí jeho povinný díl, k jeho zkrácení by nedošlo a právo na povinný díl by neměl.

Zanechal-li proto zůstavitel pouze prohlášení o vydědění, které je jako právní jednání platné a není zdánlivé, avšak zákonné důvody vydědění nepominutelného dědice nebyly naplněny, potom prohlášení o vydědění vylučuje nepominutelného dědice z dědického práva, místo něj dědí ostatní dědicové ze zákona podle § 1635 až 1640 o. z. s modifikací v § 1646 odst. 3 o. z.,⁴ a nepominutelný dědic má právo na povinný díl.

4.2. DRUHÝ VÝKLAD

Druhý výklad⁵ má stejně jako výklad první za to, že prohlášení o vydědění vylučuje nepominutelného dědice z jeho dědického práva a z práva na povinný díl a že naplnění zákonných důvodů vydědění je třeba pouze k vyloučení nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl, nikoliv již k jeho vyloučení z dědického práva.

Na rozdíl od výkladu prvního je druhý výklad založen na jiném přístupu k § 1650 o. z. Vychází z toho, že *zůstavitel jas-*

ně projevil svou vůli, že nepominutelný dědic nemá z pozůstatlosti ničeho nabýt. Zůstavitelův projev vůle o vydědění je však zatížen vadou, že se jím uvedený důvod vydědění neprokázal nebo vůbec nebyl zákonem předpokládaným důvodem vydědění. V takovém případě je nutno ... trvat na tom, že vydědění je od počátku neplatné, avšak je neplatné v tom smyslu, že nemůže mít za následek odejmutí práva nepominutelného dědice na povinný díl. ... Vydědění je nutné v souladu s vůlí zůstavitele a smyslem zákona vykládat nejen jako odnětí povinného dílu, pro které zákon stanoví zvláštní podmínky, ale také jako prosté odnětí dědického podílu v podobě negativní závěti. Jestliže prohlášení o vydědění neplatné pro nedostatek důvodů splňuje formální náležitosti kladené na pořízení pro případ smrti, je třeba vztáhnout neplatnost jen na odejmutí povinného dílu, pro které nejsou důvody, a v platnosti ponechat negativní vymezení okruhu dědiců obsažené rovněž v prohlášení o vydědění. Neplatně vyděděnému nepominutelnému dědici pak zůstává v souladu s § 1650 o. z. jeho právo na povinný díl. Zároveň mu byl odejmut dědický podíl ze zákona, tedy má právo na výplatu povinného dílu v penězích dle § 1654 o. z. V případě formálně platného prohlášení o vydědění, při kterém nebyly naplněny zákonné důvody vydědění, ať už zůstavitel zanechal jiné pořízení pro případ smrti, či nikoli, nemá tedy neplatně vyděděný nepominutelný dědic právo na dědický podíl.⁶

4.3. TŘETÍ VÝKLAD

Třetí výklad⁷ stejně jako výklad první a druhý dochází k tomu, že prohlášení o vydědění vylučuje nepominutelného dědice z jeho dědického práva a z práva na povinný díl, na rozdíl od výkladu prvního a druhého však pouze v případě, byly-li zákonné důvody vydědění naplněny. Jestliže tyto důvody naplněny nebyly, potom nepominutelný dědic z dědického práva vyloučen není, dědí jako dědic ze zákona a právo na povinný díl již nemá.

Třetí výklad první větou § 1646 odst. 1 o. z. neargumentuje a případy *neplatného* vydědění v § 1650 o. z. vymezuje tak,

2 Srov. Kittel, D. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, komentář k § 1646, 1649 a 1650.

3 Mezi platností prohlášení o vydědění a naplněním zákonných důvodů vydědění rozlišuje kupříkladu i Nejvyšší soud České republiky v rozsudku sp. zn. 24 Cdo 2236/2020, v němž uvádí: „Existuje-li tedy listina o vydědění, jejíž platnost vyděděný potomek nezpochybňuje, pouze tvrdí, že nejsou dány důvody jeho vydědění...“.

4 K názorům na výklad § 1643 o. z. srov. např. Horák, O. Problematika reprezentace a nepominutelní dědicové (ke smyslu, původu a výkladu § 1643 OZ). *Ad Notam*, 2023, č. 3, s. 18–23; nebo Talanda, A. *Problematika reprezentace v dědickém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 100–105.

5 Srov. Talanda, A., Talandová, I., Plašil F. Postavení nepominutelného dědice. *Ad Notam*, 2019, č. 1, s. 27–41.

6 Tamtéž, s. 32–33.

7 Srov. Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 385–388 a 408–413.

že mezi ně počítá nejen případy, kdy důvody vydědění nebyly naplněny, ale i případy neplatnosti prohlášení o vydědění jako právního jednání (srov. § 580 až 588, § 1529 až 1531 a § 1549 o. z.) a případy jeho zdánlivosti (srov. § 551 až 554 o. z.). Je-li proto prohlášení o vydědění takto neplatné, potom se *k prohlášení o vydědění v řízení o pozůstalosti nepřihlíží a postupuje se, jako kdyby žádné prohlášení o vydědění nebylo učiněno, tedy neplatně vyděděný potomek se stane dědicem ze zákonné dědické posloupnosti a má právo na dědický podíl a nikoli jen na povinný díl.*⁸ Podle třetího výkladu tak § 1650 o. z. *toliko vymezuje (určuje), na co má nepominutelný dědic nárok, je-li vydědění neplatné, a to z jakéhokoli důvodu – to ovšem výlučně za situace, jestliže zůstavitel paralelně (souběžně) s prohlášením o vydědění, ve kterém potomka zcela vydědil, platně pořídil pro případ smrti a povolal jiné dědice.*⁹ *Toto ustanovení lze aplikovat pouze za předpokladu, že zůstavitel paralelně (souběžně) s prohlášením o vydědění, ve kterém potomka zcela vydědil, platně pořídil pro případ smrti a povolal jiné dědice.*¹⁰

4.4. PROBLEMATICKÝ § 1650 O. Z.

Jeden z rozporů mezi výklady je ve výkladu § 1650 o. z. Svoboda uvádí, že § 1650 o. z. *má svůj předobraz v § 775 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecného zákoníku občanského (dále jen „o. z. o.“), a při výkladu § 1650 o. z. je tudíž třeba mít stále na paměti, že o. z. o. nepředpokládá, že by zůstavitel měl za účelem vydědění projeviti svoji vůli v nějakém zvláštním prohlášení (o vydědění), když zároveň dodává, že podle o. z. o. zůstavitel vydědil svého potomka mj.,¹¹ *jestliže ho v platném pořízení pro případ smrti (včetně tzv. negativní závěti) buď úmyslně zkrátil ... nebo výslovně prohlásil, že mu nezůstává nic ... , přičemž tento projev se mohl stát výslovně...*¹² Rouček k vydědění podle o. z. o. uvádí, že se *musí státi ve formě posledního pořízení lhotejno, zda se stane v tom pořízení, kterým se povolává dědic, či v pořízení, které neobsahuje jiné ustanovení než exheredaci, ... v kterémžto případě mluvíme o „negativním testamentu“.*¹³ Ustanovení § 775 o. z. o. místo slova *neplatně* použitého v dnešním obdobném § 1650 o. z. obsahoval slova *bez splnění podmínky předepsané v § 768-773*, což byla ustanovení označená*

nadpisem *Požadavky vydědění po právu*. Podle Roučka *je-li tu důvod vydědění, mluvíme o vydědění po právu. Vydědění nikoliv po právu může být úmyslné, nebo omylem nastavší, úmyslné odnímá dědické právo, ale nikoli nárok na povinný díl.*¹⁴ Mimochodem, § 585 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937, který byl rovněž obdobou dnešního § 1650 o. z., místo slova *neplatně* použitého v § 1650 o. z., obsahoval slova *nikoliv po právu*. Sám Svoboda pak případy, kdy důvody vydědění nebyly naplněny, označuje jako případy, kdy nepominutelný dědic nebyl vyděděn *po právu*, ve prospěch třetího výkladu však dodává, že *případy vydědění nikoliv po právu tvoří podmnožinu (užší množinu) případu vydědění neplatného.*¹⁵

Ve vztahu k výkladu třetímu je proto namísto otázka, zda bylo úmyslem zákonodárce navázat na úpravu v o. z. o., příp. vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937, a poskytnout tak po jejich vzoru nepominutelnému dědici právo na povinný díl pro případ, kdy pouze nebyly naplněny zákonné důvody vydědění, tedy kdy nepominutelný dědic nebude vyděděn *po právu*, nebo bylo jeho úmyslem rozšířit množinu případů i na neplatnost či zdánlivost prohlášení o vydědění jako právního jednání, a docílit tak toho, že § 1650 o. z. vlastně nebude nikdy použitelný? Neboť v případě, kdy by současně s prohlášením o vydědění, které by ale nemělo žádné právní účinky, zůstavitel zanechal závětí povolávající jiného dědice, kterou nepominutelného dědice opominul, se místo § 1650 o. z. použije § 1651 odst. 1 o. z.

4.5. PROHLÁŠENÍ O VYDĚDĚNÍ A TZV. NEGATIVNÍ ZÁVĚŤ

Vysvětlením, proč třetí výklad může shledávat prohlášení o vydědění neplatným jako celek v případě, kdy pouze nebyly naplněny zákonné důvody vydědění, se zdá být to, že v takovém případě by prohlášení o vydědění vylučovalo nepominutelného dědice z dědění ze zákona, aniž by bylo třeba jakýchkoliv důvodů, a došlo by tak podle Svobody ke *směšování* prohlášení o vydědění a tzv. negativní závěti, což pro něj není akceptovatelné, neboť podle jeho výkladu k tomu, aby prohlášení o vydědění vyloučilo nepominutelného dědice z dědění ze zákona, musí být zákonné důvody vydědění naplněny, zatímco v případě tzv. negativní závěti žádné důvody k vyloučení z dědění ze zákona třeba nejsou.¹⁶ Svůj názor též opírá o znění § 1649 odst. 2 o. z., které výslovně vylučuje použití ve vztahu k nepominutelnému dědici. Svoboda se proto vymezuje proti tomu, že by prohlášení o vydědění *bylo také negativní závětí*, a o těch, kdo takový výklad zastávají, tvrdí, že *vykládají ustanovení zákona proti jeho výslovnému znění a nerespektují obecný zákaz výkladu právní normy contra legem*¹⁷ a že *považuje-li někdo vydědění (současně) za negativní závět, ... dovolává se slov právního předpisu proti jeho smyslu, což o. z. výslovně zakazuje, přičemž současně i porušuje ústavní zásadu vázanosti soudce při jeho rozhodování zákonem (jeho smyslem a účelem).*¹⁸

V reakci na to je třeba zmínit, že pokud jde o samotný pojem *negativní závět*, o. z. jej nijak nedefinuje ani nepoužívá.

8 Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 7, s. 411.

9 Tamtéž.

10 Tamtéž, s. 413.

11 Dále jsou uvedeny pouze příklady jednostranných právních jednání.

12 Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 7, s. 411.

13 Rouček, F. in Rouček, F., Sedláček, J. (eds.) *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 439.

14 Rouček, F. in Rouček, F., Sedláček, J. (eds.), op. cit. sub 13, s. 440.

15 Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 7, s. 411.

16 Srov. tamtéž, s. 410.

17 Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 7, s. 408.

18 Tamtéž, s. 410.

Je proto nutné si ujasnit, zda tento pojem používáme:

- v *širším smyslu* jako obecné pojmenování projevu vůle zůstavitele, kterým vylučuje dědice ze zákonné dědicke posloupnosti, aniž zároveň dědice povolává, jehož účinkem má být, že vyloučený dědic nebude dědit jako dědic ze zákona, nebo
- v *užším smyslu* jako pojmenování právního jednání, kterým zůstavitel vylučuje ze zákonné dědicke posloupnosti pouze dědice nikoli nepominutelného podle § 1649 odst. 2 o. z., jehož účinkem je, že vyloučený dědic nikoli nepominutelný nedědí jako dědic ze zákona.

Z výslovného znění odst. 2 § 1649 o. z. vytrženého z kontextu odst. 1 a ustanovení předcházejících lze samozřejmě dospět k tomu, že nepominutelného dědice nelze ze zákonné dědicke posloupnosti vyloučit tzv. negativní závětí v užším smyslu pořízenou podle § 1649 odst. 2 o. z.,¹⁹ ale nikoli již k tomu, že obsahem prohlášení o vydědění by nemohla být tzv. negativní závět ve smyslu širším nebo že by prohlášení o vydědění nemohlo mít její účinky.

Odst. 2 § 1649 o. z. totiž nelze vykládat izolovaně. *Pokud bereme v potaz souslednost obou odstavců v rámci § 1649 o. z. i souslednost § 1646 – § 1649 odst. 1 o. z. tvořících oddíl týkající se vydědění nepominutelného dědice a z této souslednosti vyplývající obsahovou návaznost,²⁰ pak dospějeme k tomu, že § 1649 odst. 2 o. z. upravuje pouze jakousi obdobu prohlášení o vydědění dědice nikoliv nepominutelného ve vztahu k němuž – protože nemá právo na povinný díl, ale jen dědicke právo – nelze učinit prohlášení o vydědění, nýbrž jen prohlášení vylučující jej toliko z dědicke práva,²¹ přičemž § 1649 odst. 2 o. z. upravuje především způsob, jakým lze toto prohlášení učinit. Ustanovení § 1649 o. z. totiž v celém kontextu vyjadřuje, že prohlášení o vydědění nepominutelného dědice lze učinit stejným způsobem, jakým se pořizuje závět, a stejným způsobem lze prohlásit o některém z dědiců nikoliv nepominutelných, že pozůstalosti nenabude. Omezení uvedené v § 1649 odst. 2 o. z. lze vykládat *nikoli jako zákaz užití negativní závěti na odnětí dědicke podílu nepominutelného dědice, ale jako odlišení negativní závěti od vydědění, které s ohledem na zvýšenou ochranu nepominutelného dědice vyžaduje přísnější požadavky pro omezení práva na povinný díl.*²²*

Pokud jde o tzv. negativní závět v širším smyslu, potom jestliže prohlášení o vydědění vylučuje nepominutelného dědice z dědicke práva a následkem toho nedědí jako dědic ze zákona (na čemž se všechny tři výklady shodnou přinejmenším tehdy, byly-li zákonné důvody vydědění naplněny), potom je přeci negativní závět v širším smyslu z podstaty věci obsažena v každém takovém prohlášení o vydědění a každé takové prohlášení o vydědění má její účinky.^{23, 24}

Při použití prvního či druhého výkladu lze proto dovodit, že jednostranné právní jednání zůstavitele pro případ smrti

obsahující ve vztahu k nepominutelnému dědici slova, kterými je vylučován z dědicke práva, jako např. slovy *vyděduji, nebude dědit, pozůstalosti nenabude* apod., v sobě sice obsahuje tzv. negativní závět v širším smyslu, z pohledu o. z. však jde o prohlášení o vydědění a aplikují se na něj § 1646 až 1650 o. z. Jestliže v takovém právním jednání nejsou důvody vydědění vysloveny, je nepominutelný dědic vyloučen z dědění ze zákona a podle § 1648 o. z. má právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění. Jestliže v něm důvody vydědění vysloveny jsou, nepominutelný dědic je vyloučen z dědění ze zákona a právo na povinný díl má, pokud zákonné důvody vydědění nebyly naplněny (§ 1650 o. z.). Jde o koncepční přístup v souladu s ostatní úpravou dědicke práva v o. z. umožňující hledět na prohlášení o vydědění spíše jako na platné než neplatné, kterým není omezována autonomie vůle zůstavitele, a přitom je chráněno právo nepominutelného dědice na jeho povinný díl.

5. ZÁVĚR

Jestliže zůstavitel zemřel 1. 1. 2014 a později a zanechal listinu či prohlášení o vydědění, aniž současně zanechal závět, kterou by povolal k dědění jinou osobu, listina či prohlášení jsou jako právní jednání platné (srov. § 580 až 588, § 1529 až 1531 a § 1549 o. z.) a nejsou zdánlivé (srov. § 551 až 554 o. z.), avšak zákonné důvody vydědění nepominutelného dědice nebyly naplněny, potom odpověď na otázku, zda má nepominutelný dědic právo na povinný díl nebo je dědicem ze zákona, záleží předně na době jejich pořízení.

Pokud jde o listinu o vydědění pořízenou do 31. 12. 2013 za účinnosti obč. zák., není nepominutelný dědic z dědicke práva vyloučen, dědí tedy jako dědic ze zákona a právo na povinný díl již nemá.

Pokud jde o prohlášení o vydědění pořízené od 1. 1. 2014 za účinnosti o. z., jde o otázku dosud nevyřešenou, kdy proti sobě stojí protichůdné výklady. Podle prvního a druhého výkladu je nepominutelný dědic z dědicke práva vyloučen a má právo na povinný díl (tj. pohledávku na zaplacení povinného dílu v penězích). Podle třetího výkladu nepominutelný dědic z dědicke práva vyloučen není, dědí tedy jako dědic ze zákona a právo na povinný díl již nemá. Nezbývá než čekat, až tuto otázku vyřeší judikatura. ■

19 Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 7, s. 408.

20 K argumentům vyplývajícím ze systematiky zákonodárství srov. Melzer, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 140.

21 Kittel, D., op. cit. sub 2, komentář k § 1649.

22 Talanda, A., Talandová, I., Plašil F., op. cit. sub 5, s. 32, kteří zároveň dodávají, že *negativní závěti pak lze nepominutelnému dědici odejmout jen právo na dědicke podíl a nelze ho omezit v jeho právu na povinný díl (v penězích)*.

23 Obdobně výklad druhý. Srov. Talanda, A., Talandová, I., Plašil F., op. cit. sub 5, s. 31–32.

24 Srov. Talanda, A., op. cit. sub 4, s. 106–107.

Kdy zaniká povinnost splnit pododkaz?

JUDr. Michal Pašta

ODKAZ JE POHLEDÁVKOU NA VYDÁNÍ VĚCI ČI ZŘÍZENÍ PRÁVA, KTERÝ ZŮSTAVITEL NAŘIZUJE V POŘÍZENÍ PRO PŘÍPAD SMRTI VE PROSPĚCH ODKAZOVNÍKA, KTERÝM MŮŽE BÝT I OSOBA MIMO OKRUH DĚDICŮ. ZŮSTAVITEL MŮŽE NAŘÍDÍT ODKAZOVNÍKU DALŠÍ ODKAZ, TEDY PODODKAZ. ODKAZOVNÍK SE STÁVÁ OSOBOU OBTÍŽENOU PODODKAZEM. MUSÍ PODODKAZ SPLNIT ZA VŠECH OKOLNOSTÍ? CO SE STANE S PODODKAZEM, POKUD ODKAZOVNÍK POVOLANÝ ZŮSTAVITELEM SE ODKAZOVNÍKEM NESTANE NEBO ODKAZ ODMÍTNE? NÁZORY NA ŘEŠENÍ SITUACÍ, KTERÉ PŘI NAŘÍZENÍ PODODKAZU A JEHO PLNĚNÍ MOHOU NASTAT SE V KOMENTÁŘÍCH LIŠÍ.

PODODKAZ (SUBLEGÁT)¹ NEBOLI DALŠÍ ODKAZ

Pododkaz je (další) odkaz, který zůstavitel nařídil odkazovníkovi (§ 1599 odst. 1, z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále jen „OZ“). Stejně jako v případě odkazu vzniká mezi osobou obtíženou – odkazovníkem a osobou obmyšlenou – pododkazovníkem obligační vztah, tj. povinností osoby obtížené je vydat určitou věc, popřípadě jednu či několik věcí určitého druhu, nebo zřídit určité právo (§ 1477 odst. 1 OZ

per analogiam).² Předmětem pododkazu bude především věc odkazovníka nebo věc cizí, kterou odkazovník bude

¹ S tímto označením se lze setkat v prvorepublikové literatuře. Např. Krčmář, J. *Právo občanské. V, Právo dědické*. Praha: Všehrad, 1928, s. 105, 106.

² Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV (§ 1475 až 1720)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 280.

muset opatřit a převést na pododkazovníka.³ Pododkaz lze např. využít v případě, že předmětem odkazu je jedinečná věc (sbírkový předmět, pozemek, apod.) a zůstavitel povolí dědice za pododkazovníky, kteří od odkazovníka obdrží adekvátní peněžní částku, kterou by prodejem věci nemuseli vyjednat.

Odkazovník je povinen splnit pododkaz i v případě, že hodnota pododkazu přesahuje hodnotu odkazu (§ 1599 odst. 1 OZ *in fine*).⁴ Splnění pododkazu tak není závislé na (nahodilém) odhadu hodnoty odkazu⁵ nebo změně hodnoty odkazu od okamžiku nařízení odkazu. V případě, že zůstavitel zanechá povinný díl nepominutelnému dědici ve formě odkazu (§ 1644 odst. 1 OZ) a odkaz zatíží pododkazem, který by zkracoval povinný díl,⁶ tak pokud nepominutelný dědic odkaz neodmítne a pododkaz splní, má nárok na doplnění povinného dílu (§ 1650 OZ).^{7,8}

Odkazovník může pododkaz buď splnit nebo odkaz, který je zatížen pododkazem odmítnout,^{9,10} čímž se zbaví povinnosti splnit pododkaz.¹¹ Částečné odmítnutí odkazu, tj. přijetí odkazu a nesplnění pododkazu není možné. Odkazovník nemá právo zbavit se povinnosti splnit pododkaz přenecháním předmětu odkazu pododkazovníkovi (§ 1599 odst. 1, § 1599 odst. 2 OZ *a contrario*),¹² ledaže se o zatížení odkazu pododkazem dozví dodatečně po přijetí odkazu.¹³ V komentářové literatuře se objevuje opačný názor, že právo přenechat předmět odkazu má i odkazovník.¹⁴

V případě odkazu je situace odlišná. Dědicové jako osoby obtížené odkazem mají právo alespoň na ¼ hodnoty dědictví nezatíženou odkazy – jedná se o tzv. Falcidiánskou kvartu (§ 1598 OZ). Pokud by rozdíl mezi čistou pozůstalostí a odkazy, které zůstavitel zanechal, byl nižší, než na co mají dědicové uplatnit právo na Falcidiánskou kvartu nárok,¹⁵ odkazy budou poměrně zkráceny. Dojde-li ke zkrácení odkazu, může odkazovník přistoupit ke zkrácení pododkazu (jedná-li se o nedělitelné plnění, pododkazovník může získat celý předmět a stejně jako v případě krácení odkazů může být rozdíl po dohodě vyplacen v penězích).¹⁶

PŘECHOD POVINNOSTI SPLNIT PODODKAZ

Pododkaz je břemenem odkazu,¹⁷ pokud odkazovník právo na odkaz nenabude^{18,19} (tj. zemře dříve než zůstavitel nebo současně s ním, popř. právnická osoba zanikne, není způsobilým odkazovníkem dle § 1481 a 1482 OZ, odkaz odmítne dle § 1623 OZ nebo se ho zřekne dle § 1620 odst. 2 OZ ve spojení s § 1480 OZ, popř. se jedná o nepominutelného dědice, který byl vyděděn dle § 1646 odst. 1 OZ),²⁰ tak povinnost splnit pododkaz (A) postihne toho, komu případně uvolněný odkaz nebo podíl na něm (§ 1599 odst. 2 věta první OZ, § 1628 odst. 1 OZ), taktéž § 1629 OZ) nebo (B) ten, kdo má prospěch z toho, že povinnost splnit odkaz zanikne (tj. není-li tu osoby, které by bylo možné splnit odkaz, § 1628 odst. 3 OZ a § 1716 OZ ve spojení s § 1629 OZ):^{21,22} Pododkaz místo původního odkazovníka může mít povinnost splnit:

- 3 Šešina, M., Muzikář, L., Dobiáš, P. *Dědické právo. Praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, s. 183.
- 4 Stejně pravidlo obsahoval Všeobecný zákoník občanský (§ 650), stejně tak Osnova 1931 (§ 583) a Vládní návrh osnovy 1937 (§ 470).
- 5 *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl I., Text zákona, Díl II., Důvodová zpráva*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931, s. 173.
- 6 To platí i v případě, že pododkaz má nižší hodnotu než odkaz, který však nedosahuje hodnoty povinného dílu a jiné plnění nepominutelný dědic nedostal ani nelze započíst.
- 7 Právo na doplnění povinného dílu nepominutelný dědic nemá, dal-li mu zůstavitel na výběr mezi tím, co mu zůstává a povinným dílem (§ 1644 odst. 3 OZ). Plašil, F. *Zkrácení práva na povinný díl. Úvaha nad § 1644 a 1517 OZ. Ad Notam*, 2020, č. 2, s. 3–6.
- 8 Osoby, na které povinný díl nepominutelného dědice zůstavený ve formě odkazu přejde v případě, že nepominutelný dědic nedědí, právo na doplnění nemají (§ 1644 odst. 2 OZ *in fine*), nařízení zůstavitele musí splnit nebo odkaz odmítnout.
- 9 Rouček, F., Sedláček J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, Praha, V. Linhart, 1936, s. 224, 225. Krčmář, J., op. cit. sub 1, s. 106.
- 10 Stát v roli odkazovníka má právo odkaz odmítnout. Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 330. Důvodem je mj. možné zatížení odkazu pododkazem převyšující jeho hodnotu.
- 11 Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., op. cit. sub 2, s. 280.
- 12 Rouček, F., Sedláček, J. a kol., op. cit. sub 9, s. 225.
- 13 Mayr-Harting, R. *Soustava občanského práva. Kniha pátá, Právo dědické*. Brno, Barvič a Novotný, 1927, s. 107, pozn. 16 a citace tam uvedené; Rouček, F., Sedláček, J. a kol., op. cit. sub 9, s. 225 a citace tam uvedené; s čímž souhlasí také Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol., op. cit. sub 2, s. 280.
- 14 Je-li předmětem odkazu věc. Neubauer, R. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. *Občanský zákoník Komentář*. Praha, C. H. Beck 2017, s. 1562; Kindl, M. Rozehnal, A. a kol. *Občanský zákoník: praktický komentář*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, s. 67.
- 15 Je nutné, aby dědic zároveň uplatnil výhradu soupisu, jinak by musel plnit odkazy v plné výši. Konsolidovaná důvodová zpráva. K § 1630 až 1632, s. 401. Dostupná online zde: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>; Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol., op. cit. sub 2, s. 336.
- 16 Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol., op. cit. sub 2, s. 279, 280.
- 17 Tamtéž, s. 281.
- 18 Pokud odkazovník právo na odkaz nabude, ale zemře před splatností odkazu, povinnost splnit pododkaz přechází na dědice odkazovníka (§ 1620 odst. 1 OZ).
- 19 Pokud se odkazovník práva na odkaz vzdá (rozsudek Nejvyššího soudu ČR Rv I 985/42, Vážný 18509/43), pododkaz spočívající v osobních úkonech přesto musí splnit (§ 1490 OZ *per analogiam*).
- 20 Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., op. cit. sub 2, s. 281.
- 21 Případy uvedené v hypotéze § 1629 OZ jako charakteristiky dvou skupin osob, na které přechází povinnost splnit pododkaz shodně vnímá Neubauer, R. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 14, s. 1577. Kdežto M. Šešina považuje za rozlišující kritérium předmět odkazu, tj. zda měl dědic povinnost vydat věc z pozůstalosti nebo ji vydat ze svého majetku nebo měl zřídit určité právo k věci z pozůstalosti nebo k věci dědice. Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol., op. cit. sub 2, s. 334.
- 22 Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol., op. cit. sub 2, s. 281. V navazujícím textu komentáře k § 1599 označeném podnadpisem „Zánik závazku splnit pododkaz“ nejsou zohledněny důsledky § 1629 OZ.

(A)

- 1) náhradník odkazovніка, popř. svěřenský nástupce, pokud byl zůstavitelem povolán (§ 1601 OZ),
- 2) spoluodkazovník, k akrescenci uvolněného podílu dojde v případě, že odkaz svědčí více osobám a odkaz byl nařízen bez určení podílů nebo rovným dílem (§ 1628 odst. 1 OZ, nebo pokud zůstavitel určil konkrétní podíly na odkazu, ale je zřejmá jeho vůle, že povoláním odkazovníkům chtěl zanechat celý odkaz a určením podílů chtěl omezit odkazovníky navzájem (§ 1628 odst. 2 OZ *in fine*),

nebo (B)

- 3) dědic,²³
- 4) nabyvatel dědictví, zcizil-li dědic dědictví, nabyvatel vstupuje do práv a povinností náležejících k pozůstatosti (§ 1714 OZ).^{24,25}

JUDr. Michal Pašta

■ autor je doktorandem na katedře občanského práva Právnické fakultě Univerzity Karlovy. V rámci své disertační práce se zabývá dědickým právem.

Která z uvedených osob může pododkazovníkovi přenechat předmět odkazu a zprostit se povinnosti splnit pododkaz (§ 1599 odst. 2 OZ)? Dle Krčmáře tuto možnost má každý, kdo má prospěch z uvolnění odkazu.²⁶ Kdežto dle Roučka a Sedláčka náhradník odkazovніка možnost přenechat odkaz pododkazovníkovi nemá, protože vstupuje na místo odkazovніка.²⁷ Je otázkou, zda toto právo má i spoluodkazovník, na kterého přejde uvolněný podíl. Pokud ano, tento výklad by vedl situaci, že uvolněný podíl odkazu může spoluodkazovník pododkazovníkovi přenechat, ale svůj podíl nikoli.²⁸

Dědic má prospěch ze zániku povinnosti splnit odkaz také v případě, že předmětem odkazu je zřízení práva ve prospěch odkazovніка (např. osobní služebnost).²⁹ Zánik povinnosti splnit odkaz – např. zřízení osobní služeb-

nosti odběru vody k pozemku, který po zůstaviteli získají dědicové, pro ně znamená majetkový prospěch, jelikož pozemek nezatížený služebností má vyšší hodnotu.

Pododkaz nelze splnit plyne-li to z povahy věci (např. zřízení služebnosti k věci ve vlastnictví odkazovніка, který odkaz odmítl, plnění spočívající v osobních úkonech původního odkazovніка, § 1629 OZ *in fine*) nebo když uvolnění odkazu nepřineslo povinnému prospěch.³⁰

Je-li předmětem pododkazu věc ve spoluvlastnictví spoluodkazovníků (kterým bylo odkázáno nedělitelné plnění), z nichž jeden odkaz odmítne a odkázaná věc tak případně jednomu spoluodkazovníkovi, může se pokusit předmět pododkazu od druhého spoluodkazovніка získat, případně vyplatit pododkazovníkovi obvyklou cenu, není to důvodem zániku povinnosti splnit pododkaz.

Pro pododkaz a zánik práva na pododkaz platí to, co pro odvolání odkazu, neplatný odkaz a jeho neexistenci.³¹ Plnit pododkaz lze jen pododkazovníkovi který, odkazovніка přežije, má pododkazovnickou způsobilost ve smyslu § 1481 a 1482 OZ a pododkaz neodmítne,³² (nebo se ho nezřekne, nebo se ho nevzdá), není-li zde jeho náhradník.

PŘÍPADY AKCESORITY PODODKAZU VŮČI ODKAZU

Akcesorita vztahu³³ odkazu a pododkazu,³⁴ tj. závislost existence pododkazu na existenci odkazu se projeví v případě, že:

- a) pořízení pro případ smrti obsahující odkaz zatížený pododkazem není platné nebo neexistuje,
- b) plnění odkazu zatíženého pododkazem spočívá v osobních úkonech osoby obtížené odkazem, která dědictví nenabyla (zemřela před zůstavitelem, dědictví odmítla nebo se ho zřekla, neměla dědickou způsobilost, jednalo se o vyděděného nepominutelného dědice),³⁵

23 Splnit zůstavitelova nařízení má povinnost i zákonný dědic, jenž dědictví nabyt z důvodu, že dědic ani náhradník povolán dědickou smlouvou nebo závětí dědit nechtěl nebo nemohl (§ 1633 odst. 2 OZ).

24 Na nabyvatele dědictví nepřechází odkazy spočívající v osobních úkonech (§ 1490 odst. 2 OZ *per analogiam*). Duda, P. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 14, s. 1653. Pokud odkazovník právo na odkaz nenabude, povinnost splnit odkaz spočívající v osobních úkonech zanikne, zcizitel dědictví bude povinný splnit pododkaz dle § 1629 OZ.

25 V případě odkazů se zcizitel dědictví nestává solidárním dlužníkem, ustanovení § 1720 OZ se vztahuje jen na zůstavitelovy dluhy. Duda, P. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 14, s. 1653.

26 Krčmář, J., op. cit. sub 1, s. 105.

27 Rouček, F., Sedláček, J. a kol., op. cit. sub 9, s. 225.

28 Komentářová literatura k OZ z r. 2012 se vyloučením osob z práva přenechat předmět odkazu pododkazovníkovi nezabývá. Buď toto právo přenechat předmět odkazu přisuzují i odkazovníkovi (viz pozn. č. 12) nebo překládají řešení v podobě dohody mezi odkazovníkem, popř. tím komu odkaz připadl, a pododkazovníkem, pokud to zůstavitel nevyloučil. Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol., op. cit. sub 2, s. 281.

29 Opačného názoru jsou Bílek, P. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 10, s. 271; Neubauer, R. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 14, s. 1562, dle nichž, pokud zde není osoba, které lze odkaz plnit, zaniká i povinnost plnit pododkaz.

30 Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol., op. cit. sub 2, s. 334.

31 Tamtéž, s. 288.

32 Tamtéž, s. 280.

33 Právní vztah označený jako akcesorický přistupuje ke vztahu hlavnímu a na vztah hlavní je existenčně vázán. Předpokladem je existence dvou právních vztahů: vztahu hlavního jako určujícího a akcesorického, který sleduje osudy vztahu hlavního. Důsledkem akcesority je obvykle zánik akcesorického vztahu v případě zániku vztahu hlavního. Hurdík, J. Akcesorický vztah. in Hendrych, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

34 Bílek, P. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 10, s. 271.

35 Povinnosti splnit odkaz spočívající v osobních úkonech dědice nezbavuje, pokud se dědického práva vzdá (§ 1490 odst. 2 OZ), to platí i pokud dědické právo zcizil. Duda, P. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 14, s. 1653.

c) odkaz zůstavitel odvolá, nebo pokud odkazovník nabytí původně mu odkázanou věc bezplatně od zůstavitele (§ 1609 OZ věta druhá) nebo pokud se má za to, že odkaz nezastupitelné věci byl odvolán, tedy pokud zůstavitel:

1. odkázanou věc zničí, nebo ji zcizí a znovu nenabude,
2. odkázanou věc změní takovým způsobem, že to je již věc jiná, nebo
3. odkázanou pohledávku vymůže, popř. vybere (§ 1602 OZ),

d) odkaz není platný (§ 1605 odst. 1 OZ), z důvodu, že zůstavitel odkázal věc určitého druhu a ta v pozůstalosti není (to neplatí, v případě odkazu peněz),

e) odkaz dluhu (*legatum debiti*) je neplatný, zůstavitel neuvede vyšší dluhu a odkazovník vyšší pohledávku neprokáže,³⁶

f) se k odkazu nepřihlíží, protože zůstavitel odkázal:³⁷

1. věc, která v době poručení závěti náležela odkazovníkovi (§ 1609 OZ),
2. věc cizí nenáležící ani zůstaviteli, ani dědici (§ 1610 odst. 1 OZ).³⁸

Dle § 1644 odst. 2 OZ věty první se nepřihlíží k zůstavitelským nařízením (včetně pododkazu), která omezují povinný díl, nelze se přiklonit k (jazykovému) výkladu, že zůstavitelova nařízení jsou zdánlivá. Předmětné ustanovení chrání nepominutelné dědice, důsledkem porušení je relativní neplatnost. Je na vůli nepominutelného dědice, zda pododkaz omezující povinný díl splní.³⁹

Odkaz nebude splněn, čímž zanikne i povinnost splnit pododkaz pokud:

- a) dluhy zůstavitele jsou stejné nebo vyšší než hodnota pozůstalosti (tj. na odkazy nic nezbude) za předpokladu, že dědic uplatní výhradu soupisu,⁴⁰
- b) zůstavitel neměl žádný majetek nebo jen majetek bez hodnoty či majetek nepatrné hodnoty a soud řízení o pozůstalosti zastaví podle § 153 a 154 ZŘS,
- c) nabude právní moci usnesení o nařízení likvidace pozůstalosti (§ 200 písm. b) ZŘS).⁴¹

ZÁVĚR

Lze shrnout, že pododkaz je akcesorickým vztahem vůči odkazu (tj. pododkaz by bez odkazu neexistoval). Vybraná ustanovení občanského zákoníku omezují účinky zániku pododkazu v případě, že osoba povoláná zůstavitelem za odkazovníka se odkazovníkem nestane.

Místo původního odkazovníka bude v konkrétním případě pododkaz povinen splnit buď náhradník odkazovníka (popř. svěřenský nástupce), spoluodkazovník, dědic nebo nabyvatel dědictví. Výjimkou jsou pododkazy spočívající v osobní úkonech osob obtížených pododkazem nebo

pododkaz spočívající ve zřízení práva se k věci ve vlastnictví původního odkazovníka.

Pododkaz nelze plnit pododkazovníkovi, který nemá pododkazovníckou způsobilost nebo jej odmítne, zřekne se ho nebo se ho vzdá (a nemá-li náhradníka). Povinnost splnit pododkaz zanikne, pokud dojde k odvolání odkazu odvolán (zůstavitelem nebo v důsledku události nezávislé na zůstavitelově vůli), odkaz bude neplatný, zdánlivý nebo dědic, který měl se plnit odkaz spočívající v osobních úkonech se dědicem nestal. Pododkaz zanikne v případech, kdy nedojde ke splnění odkazu z důvodu, že dluhy zůstavitele jsou stejné nebo vyšší než hodnota pozůstalosti (a dědic uplatní výhradu soupisu), řízení o pozůstalosti bude zastaveno, protože zůstavitel neměl žádný majetek nebo jen majetek bez hodnoty či majetek nepatrné hodnoty nebo, že dojde k nařízení likvidace pozůstalosti.

V komentářích se vyskytují rozdílné názory např. zda odkazovník může přenechat předmět odkazu pododkazovníkovi jako náhradu za pododkaz nebo která z osob, na kterou přejde povinnost splnit pododkaz, má toto právo. Ani po 10 letech od účinnosti občanského zákoníku nebyly tyto otázky řešeny soudy. ■

³⁶ Krčmář, J., op. cit. sub 1, s. 112.

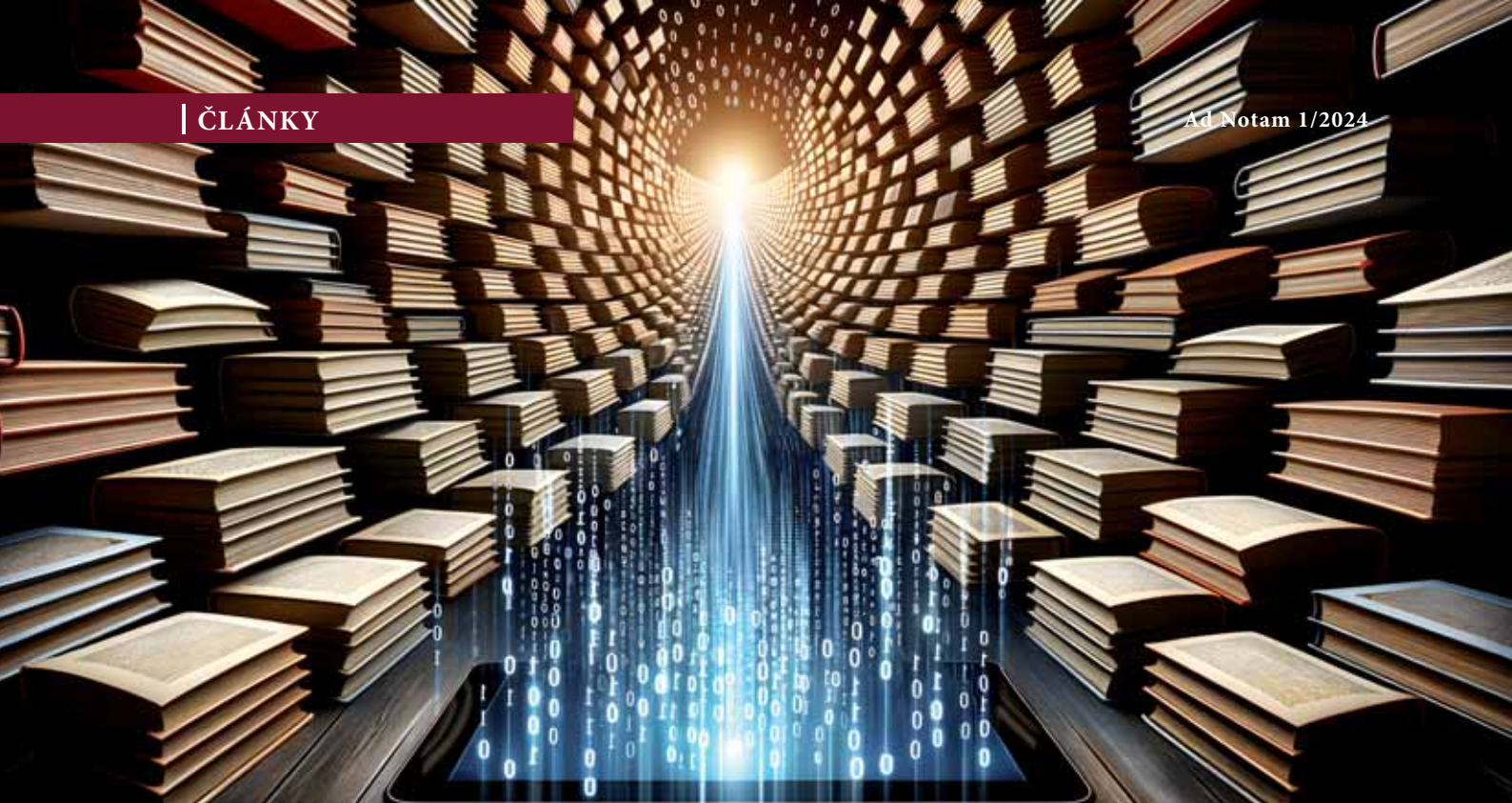
³⁷ V prvních dvou větách odstavce „Zánik závazku splnit pododkaz“ M. Šešina nezohledňuje důsledky § 1629 OZ uvedené v předchozím odstavci „Přechod závazku splnit další odkaz“. Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol., op. cit. sub 2, s. 281.

³⁸ Tamtéž, s. 288.

³⁹ Rouček, F., Sedláček, J., op. cit. sub 9, s. 444. Blíže Plašil, F., op. cit. sub 7, s. 3–8.

⁴⁰ Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol., op. cit. sub 2, s. 343.

⁴¹ Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. op. cit. sub 2, s. 288.

Notářství a digitalizace

SVOBODNÉ ČESKÉ NOTÁŘSTVÍ OSLAVILO V LOŇSKÉM ROCE 30 LET OD SVÉHO OBNOVENÍ. ZA TUTO DOBU SE ZNAČNĚ POSUNULO, A TO NEJEN KE ZCELA NOVÉ ÚPRAVĚ SOUKROMÉHO PRÁVA, KTERÁ LETOS SLAVÍ SVÉ PRVNÍ KULATÉ VÝROČÍ. POSUNULO SE TAKÉ K NOVÝM TECHNOLOGIÍM, KTERÉ JAKO NOTÁŘI VE SVÉ PRAXI VYUŽÍVÁME.

Mgr. Diana Urbanová

Většina elektronických novinek je nám uložena, některé využíváme dobrovolně. Proces zavádění jakékoli inovace je často podobný, zpočátku panuje opatrný přístup, ať již opatrné očekávání či opatrná skepse, nejednou podpořená počátečními zaškrbnutími, která uživatele mohou snadno odradit. Pokud se však nevzdáme, a i přes drobné nezdary při prvních pokusech vytrváme, jsme odměněni usnadněním a zefektivněním naší práce i zlepšením služby poskytované klientům a účastníkům.

V současné době je již obtížné představitelné, že bychom rozesílali veškeré dotazy v řízení o pozůstalosti poštou, poštou požadovali listinné výpisy z katastru nemovitostí či výpisy z Centrálního depozitáře cenných papírů. I obesílání jednotlivých stavebních spořitelů a penzijních společností je minulostí díky registrům penzijního připojištění a stavebního spoření, které jsou notáři přístupné již při prvotní lustraci nového spisu.

Stejně tak nepředstavitelné je, že po založení společnosti s ručením omezeným by klient musel navštívit příslušný rejstříkový soud a čekat na zápis své nové společnosti několik dní, přičemž o jejím zapsání by se dozvěděl až z došlého dopisu. Přímé zápisy do veřejných rejstříků, evidence

skutečných majitelů a evidence svěrenských fondů šetří čas i finanční prostředky klientů, dávají jistotu správnosti zápisu a kompletnosti podkladů a odbřemenují přetížené soudy. Klienti a jejich advokáti si přímé zápisy notářem oblíbili natolik, že i u změn, které nezbytně nevyžadují notářský zápis, tuto formu žádají jen proto, aby mohly být změny zapsány přímo notářem.

Ráda bych tímto článkem stručně připomněla některé digitalizační úspěchy, které v dnešní době nepovažujeme ani tak za součást digitalizace, jako za součást každého všedního dne. Je tomu tak proto, že při jejich zavádění jsme se nezalekli a v jejich používání setrvali, často je i vylepšili, přips nadšením přijali mnohé pokroky. I tyto běžně užívané nástroje stále procházejí inovacemi, z nichž některé budou v článku zmíněny.

Stojí před námi i nástroje nové, které zpočátku nemusí působit zcela lákavým, dokonce ani praktickým dojmem. Je třeba si vyhradit čas na jejich vyzkoušení, přičemž na mysl vytane otázka, zda nebude lepší zůstat u osvědčených způsobů a do novinek se nepouštět. Doufám, že pokud alespoň některé z těchto novinek přijmeme a zakomponujeme do každodenních i výjimečných situací, po 10 letech se ohlédneme a nebudeme si umět představit, jaká byla naše praxe bez nich.

DATOVÉ SCHRÁNKY

Datové schránky jsou v provozu již téměř 15 let, usnadňují a urychlují občanům i institucím vzájemnou komunikaci. Využití datové schránky šetří i finanční prostředky jak na poštovní služby, tak na tisk a celkovou administraci listinné korespondence. Výhodná je též přímá komunikace mezi subjekty, kdy obě strany mají jistotu ohledně identity druhé osoby a přesných časů odeslání i doručení. Není již nutné se spoléhat na doručující subjekt a správné vyznačení údajů na doručence, ani nemůže dojít ke ztrátě zásilky či doručenky a jejich následnému zdlouhavému dohledávání či reklamacím.

Počet subjektů využívajících datové schránky dobrovolně či povinně zřízené stále narůstá. Do budoucna nás zřejmě čekají další vlny jejich automatického zřizování. Je žádoucí edukovat veřejnost ohledně přínosů datové schránky a široké možnosti jejího využití včetně propojení s Portálem občana, který nabízí uživatelsky přívětivější prostředí a archivaci zpráv zdarma. Nezbytné je ale též informování o možných nevýhodách plynoucích z neznalosti nebo nepochopení systému, zejména je nutné si nastavit notifikace o dodání zprávy. Uživatel musí mít vždy na paměti i pravidla pro doručování fikcí.

Mgr. Diana Urbanová

■ notářská koncipientka

Mgr. Martina Říhy, notáře v Praze

DOPIS ONLINE

Pro usnadnění manipulace s odesílanými zásilkami, jejichž adresáti nemají datovou schránku, je možné využít službu České pošty Dopis Online. Elektronický dokument nahraný do aplikace je poštou vytištěn, zabalen do obálky a požadovaným způsobem odeslán. Dopis Online nabízí doručení obvyklé, prioritní i s dodejkou v různých modifikacích typů doručení. Jedná se o ideální hybridní alternativu k plně elektronické komunikaci, která urychlí expedování listinných zápisů a sníží počet nutných administrativních kroků na straně odesílajícího.

NOVINKY V REGISTRU OBYVATEL

Efektivnější navázání kontaktu s účastníkem nabízí kontaktní údaje volitelně zapisované do základních registrů, kterými jsou již dva roky telefonní číslo a e-mail. Své kontaktní údaje může osoba zapsat do registru obyvatel prostřednictvím Portálu občana, který následně jejich platnost ověří. Nejedná se však o referenční údaje, jsou tedy pouze informativní a nelze se plně spolehnout na jejich aktuálnost. Občanů, kteří mají kontaktní údaje zapsané, přibývá. Přispívají tak k urychlení především řízení o pozůstalosti, když není nutné je zdlouhavě obesílat, zejména pokud se nezdržují na adrese svého trvalého pobytu, nemají v evidenci obyvatel zavedenou doručovací adresu ani zřízenou datovou schránku.

Osoby disponující kvalifikovaným certifikátem mohou zapsat jeho sériové číslo do registru obyvatel opět prostřednictvím Portálu občana. Uznávaný elektronický podpis za-

ložený na takto zapsaném certifikátu v souladu s § 6 odst. 2 zákona č. 12/2020 Sb. nahrazuje úředně ověřený podpis. Tento postup není použitelný pro plné moci k právním jednáním ve formě notářského zápisu. Pro ostatní oblasti a listiny s notářským zápisem související, které podepisují osoby odlišné od účastníků notářského zápisu, se však může jednat o vhodný nástroj.

DIGITALIZAČNÍ NOVELA NOTÁŘSKÉHO ŘÁDU

Digitalizační novela notářského řádu zavedla od 1. 9. 2021 především možnost sepisovat notářské zápisy v elektronické podobě, pokud to notářský řád připouští, zejména v korporátní agendě. Účastník či jeho zástupce potřebuje pouze bankovní identitu pro přihlášení a kvalifikovaný certifikát pro podepsání notářského zápisu. Vše probíhá v chráněném prostředí Centrálního informačního systému Notářské komory České republiky v sekci Jednačka (CIS Jednačka) zajišťujícím spolehlivé prokázání totožnosti účastníka. Přihlášení na základě bankovní identity či

např. občanského průkazu s aktivovaným čipem a čtečkou poskytne notáři sadu údajů, které následně porovná s údaji v základních registrech. Zobrazí se též nejnovější státem evidovaná průkazová fotografie účastníka a notář

srovná, zda podoba účastníka na videokonferenci souhlasí. Dokumenty k podpisu nahrává výhradně notář, je tedy zajištěna plná kontrola nad jejich obsahem, jelikož účastník může dokumenty pouze zobrazit a podepsat, nikoli upravovat. Elektronický notářský zápis podepsaný účastníkem i notářem je následně nahrán do Sbírký dokumentů Notářské komory České republiky. Díky elektronické podobě odpadá množství administrativních kroků spojených se zpracováním listinného notářského zápisu a dochází k výrazné časové úspoře.

Od zavedení této novinky se značně rozšířila digitální gramotnost klientů a povědomí i zájem o digitální služby. I pro notářské kanceláře přinášejí elektronické notářské zápisy usnadnění práce a úsporu času stráveného administrativou. Pokud jsou v elektronické formě vedeny i spisy, přidává se k časové úspoře též úspora místa při jejich archivaci a zjednodušení práce se spisem i jeho přehlednost. Vzhledem ke způsobu, jakým se sepisování elektronických notářských zápisů osvědčilo, i k poptávce klientů, možná přichází pravý čas pro zamýšlení, zda by nebylo vhodné rozšířit možnost elektronické podoby i na další typy notářských zápisů.

Řadou vylepšení prošel systém vydávání kvalifikovaných certifikátů notářem. K vydání kvalifikovaného certifikátu klient potřebuje pouze bankovní identitu, vše ostatní zařídí notář, který má uzavřenou smlouvu jako distanční registrační autorita I.CA. Celým procesem vydání certifikátu klienta provede aplikace CIS Jednačka. Po přihlášení a ztotožnění ze strany notáře klient požádá o vydání kvalifikovaného certifikátu a vyplní své kontaktní údaje. Následně je třeba pořídit videozáznam sloužící k případnému ověření totožnosti a přítomnosti klienta při vydávání certifikátu, na němž klient

musí během třiceti sekund ukázat na kameru dva své doklady totožnosti. Technická stránka nahrávání videozáznamu a jeho kvalita činila v počátcích potíže, nyní však pokud klient ve stanoveném limitu stihne oba doklady ukázat, většinou je záznam v dostatečné kvalitě použitelný již napoprvé. Do budoucna je plánováno další zjednodušení procesu díky upuštění od pořizování videozáznamu jako takového. Po kontrole videozáznamu notář i klient podepíše smluvní dokumentaci a kvalifikovaný certifikát je ihned použitelný pro podepisování.

OVĚŘENÍ ELEKTRONICKÉHO PODPISU

Společně s elektronickými notářskými zápisy přibýlo též ověřování elektronických podpisů na dálku. Výhodou je kromě plně distanční formy též možnost ověření prostého elektronického podpisu, není tedy třeba mít zřízený jakýkoli certifikát. Dokument s elektronickým podpisem, který klient po přihlášení a ztotožnění notářem v CIS Jednačce uzná za vlastní, je s elektronicky podepsanou legalizační doložkou spojen do ASiC-E kontejneru, který uchovává integritu jednotlivých dokumentů uvnitř a zároveň zajišťuje jejich neoddelitelné spojení a neměnnost obsahu. Příslušné nařízení vlády upravující postup při ověření elektronického podpisu však stanoví pouze postup pro vytvoření kontejneru, dalšímu nakládání s ním se již nevěnuje. Kromě nové možnosti zaslat ASiC-E kontejner do datové schránky v této oblasti nedošlo k žádnému pozitivnímu posunu. Formát ASiC-E stále není obecně akceptovaným formátem pro aplikaci informačního systému veřejných rejstříků ani spisových služeb. Zapracování formátu ASiC-E leží na straně státu, doufejme tedy, že jeho plné využití bude možné co nejdříve.

Od ledna 2024 je k dispozici i ověření elektronického podpisu prostřednictvím Czech POINT, tzv. eLegalizace. Klient elektronicky podepsaný dokument nahraje do Úschovny Czech POINT, k ověření své totožnosti se však musí na pobočku dostavit osobně. Legalizační doložka jako samostatný dokument je následně nahrána do Úschovny či odeslána do datové schránky a obsahuje též elektronický otisk legalizovaného dokumentu zajišťující propojení obou samostatných souborů. Ač jsou výstupy z eLegalizace v běžně používaném formátu PDF/A, řešení je problematické zejména na komplikovanost ověření, zda legalizační doložka náleží k předkládanému dokumentu a zda tento nebyl po provedení legalizace pozměněn. Je otázkou, jak rychle dojde k adaptaci na tento způsob ověření podpisu u jednotlivých institucí a jejich spisových služeb. Zásadním odrazujícím nedostatkem oproti ověření elektronického podpisu notářem je však nutnost osobní návštěvy pobočky. Pokud je klient na pobočce přítomen, bude zpravidla rychlejší a spolehlivější řešením ověření jeho podpisu na fyzické listině a její následná autorizovaná konverze do elektronické podoby.

EVIDENCE VYLOUČENÝCH OSOB

Evidence vyloučených osob, která měla pro účely přímých zápisů notářem do veřejného rejstříku plynule navázat na výpisy z rejstříku trestů, byla od počátku tohoto roku

zpřístupněna formou dálkového přístupu. Prostřednictvím aplikace informačního systému veřejných rejstříků (ISVR) a následným vyhledáním požadované osoby je možné získat výpis platných překážek či potvrzení o jejich neexistenci. Systém již obsahuje údaje o překážkách výkonu funkce člena voleného orgánu obchodní korporace, a to jak pro fyzické, tak právnické osoby. Výstup je vyhotoven česko-anglicky, ale není bohužel opatřen elektronickým podpisem.

Výpis či potvrzení je prozatím dostupné pouze pro subjekty, které se podaří ztotožnit. V opačném případě se zobrazí informace o neúspěšném ztotožnění, chybí však možnost potvrdit správnost zadaných údajů a stáhnout potvrzení o nenalezení platných překážek. Pro plnohodnotné využití bude třeba systém propojit s obdobnými rejstříky ostatních členských států Evropské unie. Zůstává však otázka osob ze třetích států, u kterých není zcela jednoznačné, zda je možné stále vyžadovat výpis z rejstříku trestů či zda jsou takové osoby zapisovány jen na základě čestného prohlášení.

Výstup z evidence vyloučených osob ohledně své osoby je možné získat po přihlášení identitou občana či v případě právnické osoby datovou schránkou, a to přímo na stránkách Evidence vyloučených osob.

Výpis z rejstříku trestů zůstává zdarma dostupný ke stažení prostřednictvím Portálu občana či datové schránky. Stejným způsobem je možné požádat i o výpis z rejstříku trestů kterékoli právnické osoby.

eDOKLADY

Nejnovějším přírůstkem do digitalizačního portfolia je aplikace eDoklady, která v pilotním provozu umožňuje nahrát do aplikace zajištěné státem digitální stejnopis občanského průkazu. Další doklady budou následovat. K prokázání totožnosti však nestačí pouze ukázat digitální stejnopis v aplikaci, jelikož takové zobrazení dostatečně negarantuje správnost a aktuálnost údajů. Ověřující osoba by si nemohla být jistá, že klient neukazuje např. pouhý obrázek cizího průkazu. Celý systém tedy funguje na párování dvou zařízení, ověřovaného a ověřujícího.

Subjekt, vůči kterému má být totožnost prokazována, tzv. ověřovatel, může jako čtečku dokladu využít aplikaci v chytrém telefonu, příp. počítač. Klient musí vždy použít chytrý telefon se staženou aplikací eDoklady a v ní nahraný digitální stejnopis svého občanského průkazu. Údaje v něm uvedené jsou průběžně aktualizovány, pokud k poslední aktualizaci došlo před více než 48 hodinami, systém na to upozorní.

Ověření pomocí telefonu má tu výhodu, že funguje i bez přístupu k internetu na obou stranách, pouze prostřednictvím aplikace eDoklady a Bluetooth. Oba subjekty se přihlásí do aplikace, ověřovatel vybere, které údaje potřebuje kontrolovat či zpracovávat, naskenuje QR kód předložený klientem, klient odsouhlasí poskytnutí údajů a digitální stejnopis

občanského průkazu se zobrazí na zařízení ověřovatele. Nehrozí tedy předložení falešného či pozměněného obrázku na telefonu klienta, ověřovatel ve své aplikaci vidí potřebné údaje i jejich aktuálnost.

Pokud ověřovatel údaje potřebuje také zpracovávat, např. pro účely zprostředkované identifikace či kopírování údajů z občanského průkazu do interního systému, je praktičtější využít čtečku ověřovatele přímo na stránkách edoklady.gov.cz. Přihlášení ověřovatele probíhá prostřednictvím Jednotného identitního prostoru – Katalogu autentizačních a autorizačních služeb (JIP-KAAS), stejně jako do rozhraní Czech POINT. Při prvním přístupu je třeba vytvořit alespoň jednu elektronickou přepážku, v níž celý proces prokázání totožnosti probíhá a k níž náleží QR kód pro spojení s přepážkou platný jeden měsíc. Po vypršení platnosti kódu není třeba vytvářet přepážku znovu, stačí vygenerovat nový kód. Díky více přepážkám je možné ověřovat totožnost více klientů zároveň, jelikož klient díky QR kódu přepážky odešle digitální stejnopis svého občanského průkazu do počítače ověřovatele se zvolenou přepážkou. Ověřovatel vybere požadovanou sadu údajů, příp. může též vytvořit předdefinovanou sadu pro celou organizaci či jen pro sebe. Klient aplikací eDoklady naskenuje QR kód přepážky a následuje postup totožný jako při ověření mobilním telefonem. Ověřovatel, pokud zvolil též zpracování údajů, může stáhnout digitální výpis údajů, který je označen datem vyhotovení a údajem o platnosti výpisu, není však elektronicky podepsán.

Notáři mají povinnost akceptovat prokázání totožnosti aplikací eDoklady až od 1. 1. 2025, soudy již od 1. 7. 2024, je tedy pravděpodobné, že v řízení o pozůstalosti se i na notáře jako soudního komisaře uplatní dřívější termín. Každý ověřovatel má možnost přijímat digitální stejnopis občanského průkazu i dříve, než stanoví zákon. Ověření totožnosti pomocí aplikace eDoklady je lehce časově náročnější než při předložení plastové kartičky. Naopak výhodou šetří čas i práci je možnost kopírovat údaje přímo z digitálně zobrazeného dokladu, což navíc minimalizuje možnost chyby v psaní.

ZÁVĚREM

Posláním digitalizačních snah je vyhovění požadavkům na modernizaci, usnadnění přístupu k právním službám, zvýšení flexibility, v konečném důsledku též ušetření nákladů a zbytečné administrativy. Při naplňování těchto cílů musíme mít vždy na paměti základní zásady a principy notářství, zachovávat zákonnost a udržovat vysokou míru důvěry v notářský stav.

Digitalizace notářství ve výše zmíněných oblastech jde s dobou, častokrát i na evropské špičce, a zároveň si zachovává nejvyšší nároky na činnost notáře, je transparentní a spolehlivá. Neuchylujeme se k polovičatým řešením a nesnižujeme zavedené standardy. Věřím, že se popsané novinky osvědčí, budou dále inovovány a přinesou moderní a efektivní nástroje k co nejlepšímu výkonu našeho povolání. ■

Program pro notářskou kancelář?

MÁME NA TO SYSTÉM

www.notarskyinformacnisystem.cz

PRO PRACOVNÍKY > ÚSPORA ČASU

Propojení s Czech POINT • Zadáte číslo OP nebo RČ, údaje klienta se načtou automaticky • Automatické vyhledání a načtení dědiců z EO • **Propojení s Veřejným rejstříkem** • Zadáte část názvu společnosti, další údaje se načtou automaticky • **Propojení s ČÚZK** • Automatické načtení Sbírký listin • Automatické lustrace nemovitostí • Vygenerování textového popisu nemovitostí • **Tisk ověřovacích štítků a jejich vyúčtování**

... a mnoho dalších způsobů, jak si zjednodušit práci, předvedeme přímo u vás v kanceláři
INFO@STARFISH.CZ | +420 777 647 357

PRO NOTÁŘE > VYŠŠÍ PRÁVNÍ JISTOTA A KLID

U každého klienta kontrola právní způsobilosti podle EO • Kontrola řady dalších údajů: odcizení OP, osoba bez trvalého bydliště, upozornění na datovou schránku a další • Kontroly i v případě běžného ověřování • Automatické generování faktur i upomínek • Zabezpečení dat na úrovni bankovních aplikací

starfish
technologies

(R)evoluce, která se nekonala

JUDr. Jan M. Passer, Ph.D., LL.M.*

V loňském roce vzbudilo zaslouženou pozornost právnické komunity stanovisko generální advokátky Juliane Kokott ve věci týkající se odpovědnosti státu za škodu vzniklou v souvislosti s překročením limitů znečištění ovzduší stanovených právem Evropské unie.¹ Bylo tomu především díky závěru, že cílem mezních hodnot stanovených pro znečišťující látky ve vnějším ovzduší a povinností v oblasti zlepšování kvality vnějšího ovzduší stanovených čl. 7 a 8 směrnice 96/62/ES² ve spojení se

* Autor je soudcem Soudního dvora EU. Veškeré dále vyjádřené argumenty a názory jsou jeho vlastní a nemohou být nijak přičítány instituci, jejímž je členem.

- 1 Stanovisko generální advokátky Juliane Kokott ze dne 5. 5. 2022, ve věci C-61/21, *Ministre de la Transition écologique*.
- 2 Směrnice Rady 96/62/ES ze dne 27. 9. 1996 o posuzování a řízení kvality vnějšího ovzduší.
- 3 Směrnice Rady 1999/30/ES ze dne 22. 4. 1999 o mezních hodnotách pro oxid siřičitý, oxid dusičitý a oxidy dusíku, částice a olovo ve vnějším ovzduší.
- 4 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/50/ES ze dne 21. 5. 2008 o kvalitě vnějšího ovzduší a čistším ovzduším pro Evropu.
- 5 Op. cit. sub 2, bod 103.
- 6 Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. 12. 2022, C-61/21, *Ministre de la Transition écologique*, body 56 a 57.
- 7 Viz čl. 340 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále též jen „SFEU“) a nepřímo rovněž čl. 4 (3) Smlouvy o Evropské unii (dále též jen „SEU“).
- 8 Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. 11. 1991, spojené věci C-6/90 a C-9/90, *Andrea Francovich a Danila Bonifaci a další v. Itálie*.

směrnici 1999/30/ES,³ jakož i čl. 13 a 23 směrnice 2008/50/ES⁴ je přiznat práva jednotlivcům.⁵

Jak dále ukážeme podrobněji, tento návrh generální advokátky znamenal významný posun ve vnímání „ustanovení, jehož cílem je přiznat práva jednotlivcům“, ve smyslu první podmínky odpovědnosti státu za škodu způsobenou jednotlivci porušením práva Evropské unie. Soudní dvůr stanovisko generální advokátky v této konkrétní části nenásledoval,⁶ a revoluce se tedy nekonala, zamysleme se však nad tím, zda stanovisko představuje v kontextu vývoje judikatury týkající se odpovědnosti státu za škodu způsobenou jednotlivci porušením práva Evropské unie vybočení, nebo zda je pravděpodobné, že Soudní dvůr dospěje k podobné pozici evoluční cestou postupných judikaturních kroků – a zda tedy můžeme s přiměřenou mírou nadsázky parafrázovat bonmot, který se někdy používá u soudcovských odlišných/disentních stanovisek (v rámci jurisdikcí, které s nimi pracují) – odlišné stanovisko je základem budoucího většinového názoru.

Princip odpovědnosti členského státu za škodu způsobenou jednotlivci porušením jeho práv vyplývajících z práva Evropské unie nemá svůj základ, na rozdíl od odpovědnosti Evropské unie za škodu způsobenou jejími orgány a zaměstnanci,⁷ v zakládajících smlouvách nebo v sekundárním právu Evropské unie, ale opírá se o judikaturu Soudního dvora.

Před rozhodnutím ve věci *Francovich*⁸ se obecně předpokládalo, že taková odpovědnost státu je věcí vnitrostátního práva. *Francovich* byl prvním případem, kdy Soudní dvůr s odkazem na zásadu loajality a účinné soudní ochrany jednotlivce připustil odpovědnost státu za škodu způsobenou jednotlivci porušením práva Evropské unie.⁹

Paní A. Francovich a paní D. Bonifaci pracovaly pro italskou společnost, na kterou byla vyhlášena platební neschopnost. Podle směrnice 80/987/EHS¹⁰ byla Itálie povinná vytvořit garanční fond za účelem uspokojení závazků zaměstnanců v případě insolvence zaměstnavatele. Z důvodu neprovedení směrnice nebyl garanční fond vytvořen, v důsledku čehož nebyla uspokojena zaměstnanecká práva žalobkyň. Ty proto žalovaly stát a požadovaly náhradu škody. Soudní dvůr konstatoval, že vzhledem k unijním smlouvám byl stát povinen nahradit škodu způsobenou neprovedením směrnice.

Soudní dvůr definoval tři kumulativní podmínky pro vznik nároku na náhradu škody. Neprovedená směrnice musí přiznávat práva jednotlivcům, obsah práv podle směrnice musí být identifikovatelný a musí existovat příčinná souvislost mezi nesplněním závazků členského státu a škodou, která vznikla příslušným stranám.

Soudní dvůr přitom zřejmě nepovažoval za podstatnou otázku zavinění. Absolutně definované podmínky odpovědnosti státu uvedené v dané věci naznačují, že otázka úmyslu či nedbalosti na věci nic nemění.

Věc *Francovich* byla prvním případem, kdy Soudní dvůr shledal důvod pro odškodnění jednotlivce z důvodu porušení transpozice směrnice do vnitrostátních právních předpisů. Touto věcí však vývoj judikatury ani podmínek, za nichž vzniká odpovědnost státu vůči jednotlivcům za porušení práva Evropské unie, neskončil.

K redefinici těchto podmínek došlo zejm. v rámci rozhodnutí o spojených věcech *Brasserie de Pêcheur a Factortame III*.¹¹

Brasserie de Pêcheur byla francouzská společnost, která nemohla vyvážet pivo do Německa kvůli německému zákonu o požadavcích na čistotu, zakazujícímu přidávání určitých přísad.

Případ *Factortame III* se týkal přísnějších pravidel Spojeného království pro registraci rybářských lodí, která zohledňovala státní příslušnost, bydliště a sídlo majitelů lodí. Na základě uvedených faktorů aktualizovaná pravidla pro registraci plavidel znemožnila některým lodím získat rybolovná práva.

V důsledku toho se ve spojených věcech jednalo o odpovědnost státu vyplývající z neslučitelnosti jejich vnitrostátní legislativy s právem Evropské unie (zakládajících smluv), nikoliv z neprovedení směrnice. Soudní dvůr pak modifikoval podmínky pro vznik odpovědnosti státu, vyplývající z rozsudku *Francovich*, tak, aby zahrnovaly pojem „dostatečně závažné porušení“. Z rozsudku *Brasserie de Pêcheur a Factortame* tedy vyplývají následující kumulativní podmínky pro vznik odpovědnosti státu. Porušené ustanovení práva Evropské unie má poskytovat práva jednotlivcům, porušení musí být dostatečně závažné a musí existovat přímá příčinná souvislost mezi porušením práva a škodou způsobenou příslušným stranám.

Podmínky odpovědnosti nedefinované ve věci *Francovich* a upravené ve věcech *Brasserie de Pêcheur a Factortame* byly „potvrzeny“ rozsudkem ve věci *Dillenkofer*.¹² Jejich skutkové okolnosti připomínají ty ve věci *Francovich*.

Žalobci si objednali zájezdy u společnosti, která se později dostala do platební neschopnosti. Vzhledem k tomu, že příslušná ustanovení směrnice 90/314/EHS¹³ nebyla včas transponována, nemohli se žalobci podle směrnice (resp. jejích transponovaných ustanovení) domáhat náhrady škody, která jim vznikla v důsledku platební neschopnosti společnosti.

Soudní dvůr i v tomto skutkovém kontextu nemodifikoval, ale již jen zopakoval a především argumentačně zpřesnil tři kumulativní podmínky pro vznik odpovědnosti státu, vyslovené ve věcech *Brasserie de Pêcheur a Factortame* (stejně jako v navazující judikatuře), totiž že porušené ustanovení práva Evropské unie má poskytovat práva jednotlivcům,

porušení musí být dostatečně závažné a musí existovat přímá příčinná souvislost mezi porušením práva a škodou způsobenou příslušným stranám. Navíc přitom doplnil, že podmínka dostatečně závažného porušení práva Evropské unie, které se v rámci rozsudku *Dillenkofer* věnoval podrobněji, byla přítomna, resp. splněna, i ve věci

Francovich, jakkoliv ji Soudní dvůr v té souvislosti výslovně nedefinoval.¹⁴ Rozsudkem *Dillenkofer* můžeme považovat vytyčení základních parametrů odpovědnosti státu za škodu způsobenou jednotlivci porušením práva Evropské unie za potvrzené.¹⁵ Navazující judikatura spíše zpřesňovala tyto parametry, než aby je redefinovala.

JUDr. Jan M. Passer, Ph.D., LL.M.

- soudce Soudního dvora EU
- soudce Nejvyššího správního soudu ČR, po dobu výkonu funkce u SD EU zproštěn výkonu funkce

9 Tento příspěvek nerozlišuje mezi judikaturou, která vznikala na půdorysu Evropských společenství a hovořila o komunitárním právu, a judikaturou, která již pracuje s právem Evropské unie, neboť tento rozdíl není z hlediska analyzované problematiky relevantní. V zájmu terminologického zjednodušení je používán termín právo Evropské unie i tam, kde by bylo správně namísto používat odkaz na komunitární právo.

10 Směrnice Rady 80/987/EHS ze dne 20. 10. 1980 o ochraně zaměstnanců v případě platební neschopnosti zaměstnavatele.

11 Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. 3. 1996, spojené věci C-46/93 a C-48/93, *Brasserie du Pêcheur a Factortame*, zejm. body 51 a 55–57.

12 Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. 10. 1996, spojené věci C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 a C-190/94, *Dillenkofer a další*, bod 36.

13 Směrnice Rady 90/314/EHS ze dne 13. 6. 1990 o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy.

14 Rozsudek *Dillenkofer*, bod 23.

15 Pelikánová, I. Unijní judikatura k náhradě škody jako zdroj koncepčních úvah. *Sborník k XXVIII. konferenci Karlovarské právníké dny*. Praha: Leges 2021: „Přestože rozhodnutí *Dillenkofer* nedosáhlo takové proslulosti jako *Factortame*, jeho význam je nemalý díky jednoznačnosti formulací, které nepřipouštějí dvojí výklad.“

Za zmínku, byť spíše na okraj, stojí ještě rozsudek Soudního dvora ve věci *Köbler*.¹⁶ V jeho rámci Soudní dvůr poprvé definoval odpovědnost státu za porušení práva Evropské unie jeho nejvyšším soudem, resp. soudem, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky ve smyslu čl. 267 (3) SFEU. K právně relevantnímu (z hlediska vzniku odpovědnosti) porušení práva jednotlivce přitom nedochází porušením čl. 267 (3) SFEU, tedy nepoložením předběžné otázky, ale porušením ustanovení unijního práva, které daný vnitrostátní soud aplikuje – a které tak musí splňovat tři podmínky již dříve definované judikaturou Soudního dvora.¹⁷

V dalších úvahách se soustředíme především na první podmínku vzniku odpovědnosti státu za škodu způsobenou jednotlivci porušením práva Evropské unie, totiž na to, že porušené ustanovení musí zakládat práva jednotlivců. Jakkoliv se uvedená podmínka zdá být ve své obecnosti triviální, i v úvodu tohoto příspěvku citovaná věc ukazuje, že její uplatnění v konkrétních případech může představovat interpretační a aplikační výzvu.

Pro splnění této podmínky samozřejmě není nutné, aby výsledek předepsaný pravidlem práva Evropské unie, které bylo údajně porušeno, výslovně zahrnoval přiznání práv jednotlivcům. Může se zrovna tak jednat o zákaz adresovaný členským státům, který má vést ke vzniku práv jednotlivců. Práv, která musí vnitrostátní soudy chránit. Totéž samozřejmě platí, jak vyplývá i z dosud citované judikatury v případě směrnic, i pro určité povinnosti uložené členským státům.

Zdá se však, že k tomu, aby porušená norma měla za cíl přiznat práva jednotlivcům, nestačí, že jejím cílem je ochrana jednotlivců. Z judikatury Soudního dvora se zdá být zřejmé,

že porušené pravidlo musí stanovovat, ať už výslovně, nebo implicitně prostřednictvím zákazu nebo povinnosti uložené členským státům, právo, které má jednotlivec v souladu s tímto pravidlem požívat, a že tedy toto pravidlo musí mít přímý dopad na jeho právní postavení.

S jistou mírou nadsázky můžeme v této souvislosti nastítnit paralelu s žalobní legitimací v případě přímých žalob jednotlivců u Tribunálu Soudního dvora EU.¹⁸ Jinými slovy, stejně jako je přímá žaloba proti aktům Evropské unie k dispozici jednotlivcům (nejsou-li adresáty těchto aktů) pouze v případě, že tyto akty (přímo) ovlivňují jejich právní postavení,¹⁹ podobně se zdá, že ke vzniku odpovědnosti nepostačuje vznik materiálního účinku na straně jednotlivce v důsledku porušení povinnosti členským státem. Zásadou, z níž vychází judikatura ve věci *Francovich*, je tedy spíše pouze náhrada škody, která může jednotlivci vzniknout v důsledku porušení ustanovení práva Evropské unie, které, v souladu s první ze tří podmínek, mělo či mělo mít dopad na právní postavení dotčeného jednotlivce. Hovoříme tedy o škodě vyplývající z toho, že v důsledku porušení byl jednotlivec dotčen ve výkonu práv, která měl mít možnost vykonávat na vnitrostátní úrovni na základě porušené normy práva Evropské unie, nebo byl těchto práv zbaven.

Jak si však dále ukážeme, uvedená úvaha, týkající se povahy práva, jehož porušení může vést k odpovědnosti členského státu za škodu způsobenou jednotlivci, není odrazem aplikace doktríny či kritérií jednoznačně definovaných Soudním dvorem nebo na základě jeho judikatury akademickým prostředím. Princip uvedené odpovědnosti zůstává v kontextu své první podmínky navzdory třiceti letům své existence stále podivuhodně závislý na, v zásadě kazuistickém, přístupu Soudního dvora.

Vedle již zmíněné judikatury, která podmínky, včetně té první, odpovědnosti státu definovala, můžeme uvést několik příkladů, kdy Soudní dvůr tuto zásadu aplikoval.²⁰

Ve věci *Norbrook Laboratories*²¹ se Soudní dvůr zabýval odpovědností státu v kontextu směrnice 81/851/EHS,²² jejímž cílem je harmonizovat právní předpisy členských států týkající se veterinárních léčivých přípravků, a zejména podmínek pro vydání, pozastavení a zrušení registrace. Dovořil přitom, že pokud žádost o povolení k uvedení na trh může být zamítnuta pouze z důvodů nesplnění podmínek, které jsou přesně a vyčerpávajícím způsobem stanoveny ve směrnici 81/851/EHS a 81/852/EHS,²³ dává směrnice (81/851/EHS) jednotlivcům právo získat povolení, pokud jsou podmínky splněny. Rozsah práva uděleného žadatelům o registraci tedy bylo možné na základě směrnic přiměřeně určit.²⁴

Nikoliv ze směrnice, ale ze zakládajících smluv vyplývalo právo jednotlivce, které Soudní dvůr shledal v zákazu kvantitativních omezení vývozu ve věci *Hedley Lomas*.²⁵ Věc se týkala možnosti Spojeného království omezit vývoz jatečných zvířat za účelem porážky do Španělska s tím, že španělská

16 Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. 9. 2003, C-224/01, *Köbler*.

17 Rozsudek *Köbler*, body 102, 103.

18 Čl. 263 (4) SFEU.

19 Rozsudek Soudního dvora ze dne 21. 10. 2021, C-402/20 P, *Lipidos Santiga SA*, bod 19.

20 Byť se zdaleka nejedná o vyčerpávající výčet, je třeba dodat, že počet případů, v nichž se Soudní dvůr od rozhodnutí ve věci *Francovich* zabýval otázkami odpovědnosti státu za porušení unijních práv jednotlivců, je relativně nízký, stejně jako počet v tomto kontextu analyzovaných norem. Srov. Aalto, P. *Liability of the Member States. Public Liability in EU Law: Brasserie, Bergaderm and Beyond*. London: Hart Publishing, 2011, s. 153–196 (zejm. 166).

21 Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. 4. 1998, C 127/95, *Norbrook Laboratories*.

22 Směrnice Rady 81/851/EHS ze dne 28. 9. 1981 o sblížování právních předpisů týkajících se veterinárních léčivých přípravků.

23 Směrnice Rady 81/852/EHS ze dne 28. 9. 1981 o sblížování právních předpisů členských států týkajících se analytických, farmakologicko-toxikologických a klinických kritérií a protokolů s ohledem na zkoušení veterinárních léčivých přípravků.

24 Rozsudek *Norbrook Laboratories*, bod 108.

25 Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. 5. 1996, C-5/94, *Hedley Lomas*.

jatka nesplňují požadavky směrnice 74/577/EHS²⁶ o omračování zvířat před porážkou. Pro naše potřeby je podstatná část rozsudku, v níž Soudní dvůr konstatoval, že odmítnutí Spojeného království vydat vývozní licenci společnosti Hedley Lomas představovalo množstevní omezení vývozu v rozporu s čl. 34 SES, které nelze odůvodnit podle čl. 36 SES. Čl. 34 SES pak tím, že ukládá zákaz členským státům, zakládá rovněž práva jednotlivců, která musí vnitrostátní soudy chránit.²⁷

Stejnou logiku, tedy dovození existence práva jednotlivce odvíjejícího se od zákazu práva Evropské unie ve vztahu k členskému státu zavádět opatření nad rámec unijního práva, Soudní dvůr uplatnil ve věci *Danske Slagterier*.²⁸ Věc měla původ v praxi německých veterinárních orgánů, které odmítly četné dodávky vepřového masa z Dánska z důvodu překročení hodnot androsteronu. Tyto hodnoty ovšem vycházely z vnitrostátního práva a neměly oporu ve směrnici 64/433/EHS²⁹ o hygienických otázkách obchodu s čerstvým masem. Naopak ze směrnice vyplývalo, že členské státy mohou bránit dovozu čerstvého masa pouze v případě, že zboží neodpovídá podmínkám stanoveným unijním právem, nebo za velmi mimořádných okolností, např. při epidemiích. Tím, že je členským státům zakázáno bránit dovozu, je jednotlivcům dáno právo uvádět v jiném členském státu na trh čerstvé maso, které splňuje požadavky unijního práva.³⁰

První podmínku vzniku odpovědnosti za porušení unijního práva Soudní dvůr shledal i v případě ustanovení, které stanovilo právo obětí násilných úmyslných trestných činů na spravedlivé a přiměřené odškodnění.³¹ Čl. 12 (2) směrnice 2004/80/ES podle Soudního dvora přiznává právo na spravedlivé a přiměřené odškodnění nejen obětem úmyslných násilných trestných činů spáchaných na území členského státu, které se nacházejí v přeshraniční situaci ve smyslu čl. 1 směrnice, ale rovněž obětem, které mají obvyklé bydliště na území tohoto členského státu. Za předpokladu, že jsou splněny i další podmínky stanovené judikaturou vztahující se k odpovědnosti státu, má tedy jednotlivec právo na náhradu újmy, která mu byla způsobena tím, že členský stát porušil svou povinnost vyplývající ze směrnice, a to bez ohledu na to, zda se tento jednotlivec v době, kdy se stal obětí úmyslného násilného trestného činu, nacházel v takové přeshraniční situaci či nikoliv.³² Za zmínku v souvislosti s touto věcí stojí i stanovisko generálního advokáta Michala Bobka, třebaže jeho pochybnosti týkající se jasnosti předmětného ustanovení směřují spíše ke druhé než k první podmínce odpovědnosti státu.³³

Pouze nepřímo a implicitně lze dovodit splnění první podmínky ve věci *Ogieriakhi*.³⁴ Soudní dvůr se sice zabýval tím, zda se žalobce mohl podle čl. 16 odst. 2 směrnice 2004/38/ES³⁵ o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, dovolávat výkladu, podle něž na státního příslušníka třetí země, který po dobu pěti let před datem provedení této směrnice nepřetržitě pobýval v členském státě jakožto man-

žel občanky Evropské unie pracující v jiném členském státě, musí být pohlíženo v tom smyslu, že nabyl právo trvalého pobytu, i když se manželé v uvedeném období rozhodli žít odděleně a začali žít s jinými partnery a manželka mu již nezajišťovala ubytování ani mu jej neposkytovala.³⁶ Třebaže Soudní dvůr výkladu žalobce přisvědčil, neučinil tak v rámci výkladu první podmínky odpovědnosti státu. Současně Soudní dvůr v souladu s rozsahem položených předběžných otázek omezil svůj výklad ve vztahu k odpovědnosti státu pouze na eventuální splnění druhé podmínky.³⁷ Splnění první podmínky tak z rozsudku vyplývá pouze implicitně a při jeho analýze je třeba mít rovněž na paměti, že splnění první podmínky se nutně nekryje s podmínkami bezprostředního účinku práva Evropské unie.

Víceméně pouze teoreticky se Soudní dvůr zabýval splněním první podmínky odpovědnosti státu v případě ustanovení směrnice 82/76/EHS³⁸ o vzájemném uznávání diplomů, osvědčení a jiných dokladů o dosažené kvalifikaci v lékařství v rozsudku *Gozza a další*.³⁹ Soudní dvůr tak sice připomněl princip odpovědnosti státu,⁴⁰ ale současně z jeho rozsudku vyplývá přesvědčení o možnosti/nutnosti eurokonformního výkladu.⁴¹

Poslední z demonstrativního výčtu případů, v nichž Soudní dvůr dovodil, alespoň implicitně, splnění první podmínky odpovědnosti státu, je *Thelen Technopark Berlin*.⁴² Soudní

26 Směrnice Rady 74/577/EHS ze dne 18. 11. 1974 o omračování zvířat před porážkou.

27 Rozsudek *Hedley Lomas*, bod 27.

28 Rozsudek Soudního dvora ze dne 24. 3. 2009, C-445/06, *Danske Slagterier*.

29 Směrnice Rady 64/433/EHS ze dne 26. 6. 1964 o hygienických otázkách obchodu s čerstvým masem uvnitř Společenství.

30 Rozsudek *Danske Slagterier*, bod 24.

31 Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. 7. 2020, C-129/19, *Presidenza del Consiglio dei Ministri*.

32 Rozsudek *Presidenza del Consiglio dei Ministri*, bod 55.

33 Stanovisko generálního advokáta Michala Bobka ze dne 14. 5. 2020 ve věci *Presidenza del Consiglio dei Ministri*, body 128–131.

34 Rozsudek Soudního dvora ze dne 10. 7. 2014, C-244/13, *Ogieriakhi*.

35 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. 4. 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států.

36 Rozsudek *Ogieriakhi*, bod 47.

37 Tamtéž, bod 51.

38 Směrnice Rady 82/76/EHS ze dne 26. 1. 1982, kterou se mění směrnice 75/362/EHS o vzájemném uznávání diplomů, osvědčení a jiných dokladů o dosažené kvalifikaci v lékařství, včetně opatření k usnadnění účinného výkonu práva usazování a volného pohybu služeb.

39 Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. 10. 2000, C-371/97, *Gozza a další*.

40 Tamtéž, bod 38.

41 Tamtéž, bod 45.

42 Rozsudek Soudního dvora ze dne 18. 1. 2022, C-261-20, *Thelen Technopark Berlin*.

dvůr se v rámci této věci zabýval možným horizontálním účinkem směrnice 2006/123/ES.⁴³ Soudní dvůr přitom již dříve jednoznačně konstatoval, že německá právní úprava, která stanoví minimální částky odměn za služby architektů a inženýrů, je v rozporu se směrnicí o službách. Soudní dvůr sice ve věci *Thelen Technopark Berlin* dovodil, že jeho předchozí rozhodnutí zjevně nevedlo ke změně německé úpravy, nebyl však připraven modifikovat svůj přístup k bezprostřednímu účinku směrnic a zejména vyloučení horizontálního přímého účinku.⁴⁴ Připomněl proto alespoň existenci odpovědnosti členského státu za porušení práva Evropské unie a stručnou analýzou jejích podmínek v kontextu posuzované věci předkládajícímu německému soudu a implicitně, ale jednoznačně, naznačil svůj názor na jejich splnění.⁴⁵

V tomto směru se rozhodnutí *Thelen Technopark Berlin* zásadně odlišuje od rozsudku ve věci *Deutsche Umwelthilfe*.⁴⁶ V té se Soudní dvůr zabýval otázkou, zda jsou soudy členského státu oprávněny, či dokonce povinny naříditi donucovací vazbu vůči představitelům vnitrostátních orgánů, které trvale odmítají vyhovět soudnímu rozhodnutí, ukládajícímu jim splnění povinností na základě unijního práva. Spor byl důsledkem trvalého a explicitního odmítání Bavorska přijmout na základě směrnice 2008/50 o kvalitě

vnějšího ovzduší opatření nezbytná k dodržování mezní hodnoty stanovené pro oxid dusičitý ve městě Mnichov, a to navzdory opakovanému odsouzení a uložení penále. Pro naše potřeby však není podstatný základ rozhodnutí rozhodnutí Soudního dvora, ale *obiter dictum*. V jeho rámci Soudní dvůr připomněl, že „plná účinnost unijního práva a účinná ochrana práv jednotlivců podle tohoto práva mohou být případně zajištěny zásadou odpovědnosti státu za újmu způsobenou jednotlivcům v důsledku porušení unijního práva, které mu lze přičíst, přičemž tato zásada je vlastní systému smluv, na kterém je Unie založena“.⁴⁷ Na rozdíl od věci *Thelen Technopark Berlin* se zde však Soudní dvůr ani stručně nezabýval analýzou podmínek odpovědnosti státu za porušení unijního práva, tím méně pak v kontextu konkrétní posuzované věci. Ve věci C-61/21, v jejímž rámci posuzoval, zda úprava ve směrnici 2008/50 o kvalitě vnějšího ovzduší zakládá práva jednotlivců, proto na věc *Thelen Technopark Berlin* nemohl navázat.

Ze shora podaného přehledu vybraných judikátů je zřejmé, že Soudní dvůr nepracuje s přesně danými kritérii či standardizovaným „testem“, aby určil, zda je splněna první podmínka a zda určité ustanovení zakládá práva jednotlivců.

Odborná literatura věnující se právu Evropské unie spíše v obecné rovině si zpravidla vystačí buď s odkazem na tři základní podmínky vzniku odpovědnosti,⁴⁸ nebo poukazuje na problém značné kazuistiky v judikatuře Soudního dvora co do splnění první podmínky vzniku odpovědnosti bez další analýzy této problematiky.⁴⁹

Autoři, kteří se soustředí přímo na otázku odpovědnosti státu za porušení unijních práv jednotlivců a v jejím rámci na definici kritérií její první podmínky, nedostatky judikatury vnímají.⁵⁰ Třebaže je jedním z důsledků existence principu odpovědnosti členského státu za porušení unijních práv jednotlivců posílení efektivního uplatňování a vymáhání tohoto práva,⁵¹ nejedná se o cíl primární a vágnost vymezení práv jednotlivců je problematickým aspektem komplikujícím předvídatelnost právní ochrany jednotlivců.

Jedním z problémů je nedostatek jasně vymezené vazby, která by v judikatuře Soudního dvora existovala mezi právy, jež jednotlivcům přísluší a jichž se mohou dovolávat v rámci bezprostředního účinku, a právy, která jednotlivcům přiznává unijní právo a jejichž porušení může vést ke vzniku odpovědnosti státu,⁵² resp. variability, která se s pojmem „práva jednotlivců“ může v různých kontextech pojit. Až do rozsudku *Francovich* přitom pojem individuální práva, resp. práva jednotlivců, v unijním právu vycházel především ze zásady bezprostředního účinku. Jakkoliv ale může být splnění podmínek bezprostředního účinku indikátorem, že určitá norma zakládá práva jednotlivcům, při jejichž porušení se mohou domáhat odpovědnosti státu, neplatí tato rovnice absolutně. Jinými slovy, lze úspěšně pochybovat o tezi, že norma, která splňuje podmínky bezprostředního účinku, zároveň au-

43 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/123/ES ze dne 12. 12. 2006 o službách na vnitřním trhu.

44 Rozsudek *Thelen Technopark Berlin*, bod 48.

45 Rozsudek *Thelen Technopark Berlin*, body 41 a násl.

46 Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. 12. 2019, C-752/18, *Deutsche Umwelthilfe*.

47 Rozsudek *Deutsche Umwelthilfe*, bod 54.

48 Např. Craig, P., de Búrca, G. *EU Law, Text, Cases and Materials*. OUP, 2020, s. 288 a násl. (zejm. 294 a násl.); obdobně Krämer, L. *EU Environmental Law*. Sweet & Maxwell, 2016, s. 452.

49 Např. Chalmers, D., Davies, G., Monti, G. *European Union Law*. CUP, 2019, s. 314 a násl. (zejm. 318): „Pokud jde o první požadavek, že právo EU musí přiznávat práva jednotlivým účastníkům řízení, musí dané právo EU jasně identifikovat jak nositele práv, tak strany, která má vůči němu právní povinnosti. Kromě toho jim stanovená povinnost musí být jasná a přesná. Jestliže se to v teorii zdá být poměrně jasné, v praxi se to ukázalo jako méně jasné. Neboť otázky, zda lze dostatečně identifikovat oprávněného nebo povinného, ponechávají velký prostor pro soudní uvážení“ (pozn.: jedná se o vlastní pracovní překlad).

50 Prechal, S. *Protection of Rights, How Far? The Coherence of EU Law. The Search of the Unity in Divergent Concepts*. OUP, 2008, s. 155–182 (zejm. 163).

51 Tamtéž, s. 155–182 (zejm. 155, 156); obdobně Dougan, M. *Addressing issues of protective scope within the Francovich right to reparation*. *E.C.L. Review*, 2017, 13 (1), s. 124–165 (zejm. 126, 127).

52 Pro jednoduchost ponechme na tomto místě stranou otázku práv jednotlivců, která měla jednotlivcům vzniknout netransponovanou směrnicí a na která se Soudní dvůr nežádka odvolává v řízení o porušení Smluv. V tomto směru srov. Jans, J. H., Vedder, H. B. *European Environmental Law after Lisbon*. ELP, 2012, s. 224 a násl. (zejm. 224).

53 Jans, J. H., Prechal, S., Widdershoven, R. J. G. M. (eds.) *Europeasination of Public Law*. ELP, 2015, s. 453.

tomatiky splňuje rovněž první podmínku odpovědnosti státu ve smyslu rozsudku *Francovich*.⁵³

Při analýze jednotlivých případů si nelze vystačit s požadavkem, aby byla individuální práva vymežitelná s dostatečnou přesností, co se týče jejich obsahu i okruhu jejich adresátů. Proto nepřekvapí, že zejm. akademická snaha o definici těchto práv ve smyslu rozsudku *Francovich* hledá inspiraci i v právních řádech jednotlivých členských států (byť je nutné připomenout, že se z hlediska uvažování Soudního dvora jedná o autonomní pojem unijního práva, nezávislý na právních řádech členských států). Tyto snahy zpravidla v té či oné podobě pracují s teorií *Schutznorm* a nějakým pojetím ochranné působnosti normy. Je přitom zřejmé, že se i z důvodu rozdílného přístupu mezi jednotlivými členskými státy nejedná o prosté převzetí jejich národních konceptů. Ty totiž, zejm. pokud se opírají o koncept veřejných subjektivních práv, mohou být pro potřeby unijního práva příliš úzké.⁵⁴

Zdá se, že norma zakládající relevantní práva jednotlivců musí vytvářet individualizova(n)é právo nebo přinejmenším chránit jejich zájmy, přičemž je třeba rozlišovat, zda je *raison d'être* normy ochrana konkrétního individualizovaného zájmu/práva nebo věc obecného/veřejného zájmu. Současně není hranice mezi těmito kategoriemi jednoznačná. Typickým příkladem této nejednoznačnosti jsou směrnice z oblasti práva životního prostředí (jak si dále také podrobněji ukážeme), u nichž Soudní dvůr v kontextu řízení o porušení Smluv neváhá odkazovat na práva jednotlivců, aniž by se tato skutečnost nutně projevila v odpovědnosti státu za škodu způsobenou jednotlivcům porušením jejich unijních práv.⁵⁵

Řada autorů se soustředí na vztah mezi právy, která mají vzniknout jednotlivcům, a nesplněním povinnosti, v souvislosti s nímž (a s níž) měla vzniknout škoda, zhusta za použití Hohfeldovy analýzy, ačkoliv ani ta nemusí vést k jednoznačným závěrům.⁵⁶

Za tohoto stavu věcí je otázkou, zda je namísto optimismu co do rodícího se systémově koherentního přístupu Soudního dvora, ale naopak lze bezpochyby souhlasit s výzvou, aby se judikatuře Soudního dvora se snahou o vytvoření odpovídající doktríny věnovalo akademické prostředí.⁵⁷

Výše nastíněné pochybnosti můžeme demonstrovat na věci zmíněné v úvodu tohoto příspěvku.⁵⁸

V této věci JP, francouzský občan, žádal soudy mj., aby uložily státu zaplatit mu částku 6 mil. eur jako náhradu škody na zdraví a 15 mil. eur jako náhradu nemajetkové újmy, úzkosti, fyzické, estetické, tělesné a psychické újmy, tedy újmy, kterou JP přičítá znečištění ovzduší v regionu, kde žije (Île-de-France).

Soud prvního stupně zamítl žalobu s odůvodněním, že z čl. 13 a 21 směrnice 2008/50/ES,⁵⁹ jak je vykládá Soudní

dvůr, vyplývá, že fyzické nebo právnické osoby, které jsou přímo dotčeny překročením mezních hodnot stanovených v příloze XI této směrnice po dni jejich vstupu v platnost, musí mít možnost získat od vnitrostátních orgánů vypracování plánu kvality ovzduší umožňujícího zabránit tomuto překročení, tato ustanovení jim však nezakládají nárok na náhradu škody, která jim vznikla v důsledku zhoršení ovzduší.

Odvolaací správní soud ve Versailles učinil tento závěr prvostupňového soudu předmětem předběžné otázky. Svou první otázkou se předkládající soud v podstatě ptal, zda čl. 13 odst. 1 a čl. 23 odst. 1 směrnice 2008/50/ES musí být vykládány v tom smyslu, že v případě dostatečně závažného porušení povinností vyplývajících z této směrnice členským státem přiznávají jednotlivcům právo získat od dotyčného členského státu náhradu škody na zdraví, která je v přímé a určité příčinné souvislosti se zhoršenou kvalitou ovzduší.

Dodejme na tomto místě, že podle čl. 13 odst. 1 směrnice členské státy „zajistí, aby v jejich zónách a aglomeracích úroveň oxidu siřičitého, PM10, olova a oxidu uhelnatého ve vnějším ovzduší nepřekračovaly mezní hodnoty stanovené v příloze XI“. Podle čl. 23 odst. 1 směrnice, pokud je překročena jakákoliv mezní hodnota (nebo cílová hodnota plus případná mez tolerance), členské státy „zajistí, aby byly pro danou zónu nebo aglomeraci vypracovány plány kvality ovzduší s cílem dosáhnout odpovídající mezní hodnoty nebo cílové hodnoty stanovené v přílohách XI a XIV“. Tyto plány musí obsahovat „vhodná opatření, která zajistí, aby doba překročení byla co nejkratší“.

Problematika nebyla Soudnímu dvoru neznámá. Mimo již výše zmíněného *obiter dicta* ve věci *Deutsche Umwelthilfe* Soudní dvůr v dlouhé řadě případů konstatoval porušení čl. 13 odst. 1 a čl. 23 odst. 1 směrnice 2008/50/ES některým z členských států.⁶⁰ Podobným, byť ne zcela identickým

54 Prechal, S., op. cit. sub 51, s. 155–182 (zejm. 158).

55 Tamtéž, zejm. s. 164.

56 Pekka, A., op. cit. sub 21, s. 153–196 (zejm. 158–176).

57 Prechal, S., op. cit. sub 51, s. 155–182 (zejm. 178–182).

58 C-61/21, *Ministre de la Transition écologique*.

59 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/50/ES ze dne 21. 5. 2008 o kvalitě vnějšího ovzduší a čistším ovzduší pro Evropu.

60 Rozsudky Soudního dvora ze dne 5. 4. 2017, C-488/15, *Komise v. Bulharsko*; ze dne 22. 2. 2018, C-336/16, *Komise v. Polsko*; ze dne 3. 6. 2021, C-635/18, *Komise v. Německo*; ze dne 3. 2. 2021, C-637/18, *Komise v. Maďarsko*; ze dne 30. 4. 2020, C-638/18, *Komise v. Rumunsko*; ze dne 10. 11. 2020, C-644/18, *Komise v. Itálie*; ze dne 4. 3. 2021, C-664/18, *Komise v. Spojené království*; ze dne 12. 5. 2022, C-730/19, *Komise v. Bulharsko*; ze dne 22. 12. 2022, C-125/20, *Komise v. Španělsko*; ze dne 23. 3. 2023, C-70/21, *Komise v. Řecko*; ze dne 28. 4. 2022, C-286/21, *Komise v. Francie*; nebo ze dne 9. 2. 2023, C-342/21, *Komise v. Slovinsko*. Současně existuje podobně bohatá judikatura

kým, právním rámcem se Soudní dvůr zabýval i v rozsudku *Janecek*,⁶¹ ovšem z hlediska splnění podmínek bezprostředního účinku, nikoliv podmínek odpovědnosti státu ve smyslu rozsudku *Francovich*.

Skutečnost, že věc byla přidělena velkému senátu, indikuje význam, který jí Soudní dvůr přikládal. Nejsme však schopni říci, zda měl Soudní dvůr ambici obecně rozvinout judikaturu týkající se odpovědnosti státu nebo zda toto přidělení pouze odráželo možné široké důsledky rozhodnutí,⁶² dospěl-li by soud k závěru, že podmínky odpovědnosti jsou splněny.

Směr, kterým se vydalo shora zmíněné stanovisko generální advokátky, by naznačoval spíše první ambici. Přestože metodologicky, jak dále nastíníme, generální advokátka v zásadě nevybočuje z dosavadních standardních schémat judikatury a akademické debaty, výsledek její analýzy znamená podstatný posun ve vnímání normy, jejímž cílem je přiznat práva jednotlivcům.

Nejprve se zabývá tím, zda předmětná ustanovení splňují kritéria bezprostřední použitelnosti,⁶³ která na jedné straně není relevantní pro vznik nároku na náhradu újmy, ale je „důležitou indicií, která hovoří ve prospěch přiznání práv“. Nikoliv překvapivě, i v návaznosti na již zmíněnou řadu odsuzujících rozsudků ve vztahu k členským státům, stanovisko dospívá k závěru, že povinnost členských států zajistit, aby úroveň znečišťujících látek nepřekračovaly ve stanovených územích mezní hodnoty, je dostatečně přesně určená a přímo účinná.

Tento závěr platí nezávisle na tom, že čl. 23 směrnice zavádí přímou vazbu mezi překročením mezních hodnot a povinností vypracovat plány kvality ovzduší. Povinnost zajistit nepřekračování limitů znečištění ovzduší tak existuje a může být vymáhána nezávisle na povinnosti vypracování plánu v případě překročení těchto limitů. K bezprostřední pou-

žitelnosti ustanovení zakotvujících obdobnou povinnost (tj. vypracování plánů) se Soudní dvůr vyjádřil již v rozhodnutí *Janecek*.

Splnění kritérií bezprostředního účinku, a to z hlediska přiznání práv jednotlivcům, jichž se mohou dovolávat před vnitrostátními soudy, je generální advokátce východiskem k dalším úvahám týkajícím se již přímo prvního kritéria rozsudku *Francovich*. Ty vycházejí z teleologického výkladu a soustředí se na cíle právní úpravy.⁶⁴ Je-li přitom mezní hodnota stanovena za účelem zabránění, předcházení nebo snižování škodlivých účinků na lidské zdraví nebo na životní prostředí jako celek, spojuje stanovisko ochranu zdraví jednoznačně s právy. Právě aspekt ochrany zdraví současně odlišuje analyzované normy od některých jiných předpisů o životním prostředí.

Uvedený závěr není zpochybněn ani existencí zásady znečišťovatel platí,⁶⁵ podle níž by náklady znečištění ovzduší měli nést především znečišťovatelé, ale která nemůže zprostit členské státy odpovědnosti, pokud umožňují znečištění ovzduší nebo mu nebrání a pokud nečiní politickou volbu, v jakém rozsahu musí různí znečišťovatelé snížit emise.

Stanovisko se vypořádalo i s rozsudkem *Paul*,⁶⁶ který představoval pravděpodobně největší překážku navrhovaného řešení v kontextu možného rozporu s existující judikaturou.⁶⁷ Ten se týkal povinností bankovního dohledu, jejichž účelem byla i ochrana vkladatelů. Stanovisko připustilo srovnatelnost pravidel bankovního dohledu s ochranou ovzduší, jak co do chybějícího výslovného zakotvení ochrany práv jednotlivců, tak co do komplexnosti pravidel. Zásadní rozdíly spočívají právě v cíli úpravy – v bankovním dohledu se týkal primárně vnitřního trhu a jeho dosažení nevyžadovalo odpovědnost státu ve prospěch vkladatelů, mj. z důvodu existence zvláštního režimu ochrany vkladatelů. Naopak v případě ochrany kvality ovzduší je cílem vysoká ochrana lidského zdraví a cíle týkající se vnitřního trhu mají jen okrajový a nepřímý význam.

Tímto si stanovisko „připravilo půdu“ k nejvýznamnější části, která se na první pohled jeví být návrhem na vývoj judikatury, ale ve skutečnosti směřuje spíše k její revizi.⁶⁸ V návaznosti na judikaturu Soudního dvora, podle níž má mít porušení pravidla přímý dopad na právní postavení poškozeného, stanovisko činí rovnítko mezi přímým dopadem na právní postavení a právem chráněnými majetkovými právy, peněžitým plněním či jiným majetkovým prospěchem. Jakkoliv dále připouští, že nesplnění povinností členského státu v oblasti dodržení mezních hodnot znečištění ovzduší nevede ke změně právního postavení osob, kterým mají svědčit odpovídající práva, dochází v jejich případě k poškození mnohem důležitějšího právního statku, než jsou majetkové zájmy, totiž fyzické a duševní nedotknutelnosti. V této souvislosti stanovisko rovněž připomnělo, že práva (relevantní z hlediska odpovědnosti státu) jednotlivcům přiznala podle Soudního dvora i směrnice EIA.⁶⁹

Soudního dvora k porušení obdobných ustanovení Směrnice Rady 1999/30/ES ze dne 22. 4. 1999 o mezních hodnotách pro oxid siřičitý, oxid dusičitý a oxidy dusíku, částice a olovo ve vnějším ovzduší.

61 Rozsudek Soudního dvora ze dne 25. 7. 2008, C-237/07, *Janecek*.

62 V návaznosti na téměř systémové obtíže velké části členských států dodržovat závazky vyplývající ze směrnice 2008/50/ES.

63 Op. cit. sub 2, body 33–71.

64 Tamtéž, body 72–81.

65 Čl. 191 odst. 2 SFEU.

66 Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. 10. 2004, C-222/02, *Paul*.

67 Op. cit. sub 2, body 82–87.

68 Op. cit. sub 2, body 88–94.

69 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. 12. 2011 o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí. Viz také rozsudek Soudního dvora ze dne 14. 3. 2012, C-420/11, *Leth*, a příp. srov. také ze dne 7. 1. 2004, C-201/02, *Wells*, a ze dne 17. 11. 2016, C-348/15, *Stadt Wiener Neustadt*.

Konečně pak tuto část stanovisko uzavřelo konstatováním, že bez ohledu na dopady do právního postavení poškozeného se judikatura k odpovědnosti státu nezakládá na ochraně finančních zájmů dotčených osob, ale má pomoci zajistit plnou účinnost unijního práva. V této souvislosti Komise spojuje se znečištěním ovzduší škody v odhadované výši stovek miliard eur.

Z jakého důvodu by stanovisko ve skutečnosti vedlo k revoluci ve vnímání práv jednotlivců z hlediska první podmínky rozsudku *Francovich*?⁷⁰ Směřuje totiž od snahy o vymezení práv jednotlivce k přiřazení jednotlivci obecně formulovaných práv představujících protipól povinností členských států týkajících se věcí veřejného zájmu. V tomto směru je nesprávná premisa, která spojuje dopad na právní postavení poškozeného automaticky s jeho majetkovými právy.

Rozsudek *Leth* se v kontextu směrnice 2011/92/EU týkal opomenutí žalobkyně jako účastnice řízení, jehož se mohla účastnit, kdyby ze strany členského státu nedošlo k porušení jeho povinností. Majetková stránka věci by měla význam v (pravděpodobné nemožnosti) prokázat existenci přímé příčinné souvislosti, nebyla však definujícím faktorem práva náležejícího jednotlivci. Jinými slovy, stanovisko ve skutečnosti nenavrhuje nahradit kritériem ochrany významného právního statku, kterým je zdraví, kritériem ochrany majetkových zájmů, ale spíše kritériem přímého právního dotčení. Systémově podstatné rozšíření a zásadní rozšíření okruhu osob, které by se akceptací takovéto změny přístupu dostaly do kategorie poškozených, stanovisko vyrovnává snahou o vymezení kategorie oprávněných osob spadající metodologicky spíše do prokázání příčinné souvislosti.⁷¹

Soudní dvůr na výzvu k vývoji judikatury shora naznačeným způsobem nereagoval. Rozsudek ve věci C-61/21 není polemikou s jednotlivými argumenty generální advokáty, ale nabízí vlastní, velmi přímočarou cestu, odpovídající potvrzení stávající judikatury (jejího přístupu), nikoliv jejímu vývoji. Splnění první podmínky odpovědnosti státu tak váže na bránění jednotlivcům ve výkonu práv, která jim jsou určitým ustanovením unijního práva implicitně či explicitně přiznána a která mají za cíl vytvořit ve vztahu k jednotlivcům právní postavení, jehož změny se tito mohou na vnitrostátní úrovni dovolávat.⁷²

Třebaže se Soudní dvůr shodl se stanoviskem, že předmětná ustanovení ukládají členským státům jasné a přesné povinnosti minimálně co do výsledku, který mají členské státy zajistit, již se neshodl na protipólu těchto povinností v podobě individuálních práv. Je přitom zřejmé, že dopad do právního postavení vnímal dosavadním konzervativním způsobem a nebyl připraven na metodologický posun navržený stanoviskem. Uzavřel proto, že povinnost členských států směřuje k obecnému cíli ochrany lidského zdraví a životního prostředí, neobsahuje však explicitní ani implicitní přiznání individuálních práv, které by mohlo založit odpovědnost členského státu. Soudní dvůr si při-

tom byl vědom skutečnosti, že splnění minimálně některých z těchto povinností se jednotlivci mohou domáhat cestou přímého účinku,⁷³ ani tato skutečnost však nevedla k modifikaci jeho názoru.

Navzdory rozhodování v reprezentativním složení velkého senátu Soudní dvůr nevyužil příležitosti k redefinici své dosavadní judikatury ve vztahu k první podmínce odpovědnosti státu. Rozsudek je proto třeba vnímat jako potvrzení, že navzdory společenské či politické poptávce, která se může objevovat v některých právních oblastech (právo životního prostředí), zůstávají kritéria pro identifikaci práv jednotlivců nezměněná a vyžadují určitou míru přímého právního dotčení. Je přitom paradoxem, že Soudní dvůr i při svém často benevolentnějším přístupu, ve srovnání s pravidlem ochranné působnosti normy uplatňovaným na národních úrovních,⁷⁴ neváhá odkazovat v odpovědnosti státu za škodu na případně příznivější národní úpravy.⁷⁵ Naši úvahu však můžeme uzavřít konstatováním, že se Soudní dvůr zřejmě nechystá svoji judikaturu v analyzované oblasti nijak významně modifikovat.

Příspěvek byl přednesen v rámci XXX. konference Karlovarských právnických dnů v červnu 2023 v Karlových Varech a je obsažen i ve sborníku z této konference

70 Ponechme přitom stranou tezi, že judikatura k odpovědnosti státu má především zajistit plnou účinnost unijního práva – v tomto směru srov. pozn. pod čarou 52 shora a text, k němuž se vztahuje.

71 Op. cit. sub 2, body 95–102, zejm. 101.

72 Rozsudek Soudního dvora ve věci C-61/21, bod 47.

73 Rozsudek Soudního dvora ve věci C-61/21, body 58–62, viz také rozsudky *Janecek* a ze dne 19. 11. 2014, C-404/13, *ClientEarth*.

74 Srov. pozn. pod čarou 55 shora a text, k němuž se vztahuje.

75 Rozsudek Soudního dvora ve věci C-61/21, body 63 a 64.

Právo na vypořádání aktivity dědiců: komparativní pohled do BGB a ABGB

JUDr. Petr Klika

Institut zakotvený v § 1693 odst. 3 občanského zákoníku umožňující zohlednění určitých aktivit dědiců ve výši získaného majetku vyvolává i po delší době účinnosti občanského zákoníku otázky týkající se několika aspektů. V následujícím příspěvku se pokusím přiblížit některé interpretační závěry ohledně německé zákonné předlohy a také základní rysy a odlišnosti úpravy obsažené v rakouském občanském zákoníku.

I. BGB JAKO OBEČNÉ VÝCHODISKO

Základem německé úpravy je § 2057a BGB stanovící jako primární premisu pravidlo, dle kterého může vypořádání vyžadovat potomek, který prací v domácnosti, v rámci profese nebo v rámci podnikání zůstavitele, případně peněžítým plněním nebo jiným způsobem, po delší dobu a v podstatné míře přispíval k tomu, že se majetek zůstavitele dochoval nebo zvětšil. Totéž platí také pro potomka, který o zůstavitele delší dobu pečoval.

Obecně se koncepcí celého institutu v obou právních řádech podobá, jeho právní úprava je spíše obecná než kauzistická, přičemž k německé úpravě je za dobu účinnosti delší než 50 let k dispozici relativně obsáhlá judikatura, která může poskytovat relevantní vodítka pro praktické otázky. Jak vyplývá ze základního pravidla, resp. prvního odstavce § 2057a, na rozdíl od české úpravy se právo na vypořádání nadstandardních aktivit týká pouze potomků zůstavitele. Stejně tak se uplatňuje pouze mezi potomky zůstavitele, kteří jsou spolu s dědicem oprávněným k vypořádání povoláni za zákonné dědice.

Ze samotné dikce ustanovení BGB neplyne, zda se má v případě zohledňované péče o zůstavitele jednat výslovně o péči poskytovanou osobně dědicem, nebo zda může být přibrána osoba poskytující pomoc za úplatu. Jednoznačné vodítko však poskytuje judikatura Spolkového soudního dvora, dle které se může jednat i o druhý případ.¹

¹ Srov např. rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 9. 12. 1992, sp. zn. IV ZR 82/92.

² Srov. Rießmann in Gsell, Krüger, Lorenz, Reymann: *Grosskommentar*. Dostupné online v databázi beck-online-beck.de [cit. 19. 1. 2024].

Dovozen je zároveň rozdíl mezi situací, kdy zůstavitel přibere třetí osobu částečně pomáhající s péčí o zůstavitele, a péčí zajišťovanou výlučně třetí osobou nebo třetími osobami. V případě péče poskytované výlučně třetí osobou se neaplikuje vypořádání založené na osobní péči. V úvahu však stále připadá zohlednění finančních prostředků vynaložených na péči o zůstavitele, které jsou značného rozsahu, zejména v kontextu majetkové situace zůstavitele.

JUDr. Petr Klika

■ mezinárodní vztahy NK ČR

Podobně jako v ustanovení českého občanského zákoníku je ve druhém odstavci § 2057a BGB zakotvena pod-

mínka, že se nesmí jednat o péči, jiné úkony nebo plnění, za která je poskytována (nebo dohodnuta) přiměřená odměna. Stejně tak právo na vypořádání odpadá, pokud za poskytovanou péči a obdobné úkony danému potomkovi vzniká nárok z jiného právního důvodu.

Zásadní rozdíl vykazují srovnávané úpravy v souvislosti s pojetím vyživovací povinnosti jako relevantního plnění. Zatímco § 1693 odst. 3 v poslední větě stanoví, že se pravidlo pro vypořádání použije i v případě plnění vyživovací nebo obdobné povinnosti vůči zůstaviteli (s výjimkou vyživovací povinnosti pozůstalého dědice), BGB tuto otázku neupravuje výslovně. Doktrína však možnost uplatnit plnění vyživovací povinnosti vylučuje, a to zejména s ohledem na to, že pokud plní potomek vyživovací povinnost vůči rodiči, bude se zpravidla jednat o pozůstalost zahrnující majetek zanedbatelné hodnoty.²

Určení hodnoty vypořádání je zákonem upraveno, a to s ohledem na trvání a rozsah péče či plnění, za současného zohlednění hodnoty pozůstalosti. Celkovým vodítkem je pak obecná přiměřenost a spravedlnost (*Billigkeit*). Toto pojetí tak více či méně odpovídá kritériím určeným českým zákonodárcem.

V souvislosti s péčí o zůstavitelův majetek se může jednat v první řadě o úsporu výše zmíněných nákladů na péči, které by jinak vynaložil sám zůstavitel. V ostatních případech Rießmann obecně uzavírá, že úvaha o vypořádání je namístě, pokud se jedná o plnění, na základě kterého zůstavitel ušetřil vlastní náklady. Jako případ plnění směřujícího k rozmnožení nebo udržení majetku zůstavitele, který je obtížnější posoudit, uvádí plnění, které bylo zůstavitelem užito a spotřebováno. Takovou situaci je např. dovolená. Osobně bych se přikláněl k názoru, že je dovolenou možné považovat za relevantní plnění, avšak při aplikaci restriktivního výkladu v kontextu smyslu celého usta-

novení. Tedy, dovolená zajištěná dědicem může být relevantní aktivitou dědice, pokud přesahuje obvyklou hodnotu a značný náklad v poměření s majetkovými poměry zůstavitele.

II. ABGB

V rámci rakouského ABGB je péče o osobu zůstavitele v rámci dědického práva zohledněna taktéž, a to od novely provedené v roce 2015.³ Pojetí je však poněkud odlišné od úpravy obsažené v českém i německém občanském zákoníku, když se v § 677 odst. 1 ABGB zavádí odkaz pro pečující osoby blízké (*Pflegevermächtnis*).

Tento institut v rakouské úpravě přiznává zákonný odkaz osobě blízké zůstaviteli, která o něj pečovala během posledních tří let před jeho úmrtím, a to minimálně v rozsahu šesti měsíců a nikoliv v pouze nepatrné míře. Oproti české úpravě tak rakouský zákoník stanoví *konkrétním způsobem* dobu, po kterou musela relevantní péče o zůstavitele trvat. Pro realizaci odkazu je stanoveno stejné omezení jako v případě českého práva na započtení, a to nemožnost poskytnutí jiného plnění nebo smlouvení odměny.

Obecně je definována také povaha péče: jedná se o jakoukoliv činnost směřující k tomu, aby zůstaviteli bylo pokud možno poskytnuto potřebné ošetření a pomoc, stejně jako posílení možnosti vést samostatný život. Domnívám se, že dotčené ustanovení (§ 677 odst. 2 ABGB) nepřináší o mnoho konkrétnější definici ve srovnání s ostatními právními řády, a v některých ohledech může vyžadovat zpřesnění doktrínou či judikaturou.

Pokud jde o délku péče, která je způsobitelná založit odkaz nebo být zohledněna, stojí za zmínku porovnání s Německem. Zákonné ustanovení BGB zde používá pouze pojem *delší dobu*, který pak rozvádí doktrína: paušální stanovení určité doby možné není a je nutné zohledňovat především *intenzitu* poskytované péče. Doba jednoho měsíce pak může být postačující např. v případě, kdy péče o zůstavitele vyžaduje (plnou) péči jedné, či dokonce více osob.⁴ Německou úpravu tak lze (minimálně v určitém ohledu) považovat za mírně benevolentnější, pokud jde o posouzení trvání poskytované péče o osobu zůstavitele.

Okruh osob, kterým na základě ustanovení ABGB může náležet odkaz za poskytovanou péči, je taxativně vymezen ve třetím odstavci § 677 pomocí kritérií z oblasti dědického i rodinného práva.⁵ Jedná se v první řadě o zákonné dědice zůstavitele, kteří nejsou v zákonném ustanovení blíže definováni ani vyjmenováni (v úvahu připadají manžel, děti, vnoučata, rodiče, sourozenci a jejich děti, prarodiče, tety a strýcové, bratrance a sestřenice a rodiče prarodičů).

Další skupinou oprávněných jsou manžel, partner a druh zákonných dědiců a jejich děti, stejně jako druh zůstavitele a jeho děti. Tato skupina osob vymezená pomocí rodinného práva, které taktéž svědčí zákonný odkaz ve smyslu ABGB, představuje nepochybně a podstatně rozšíření okruhu oprávněných oproti BGB, a také určité rozšíření oproti české úpravě. Nutno dodat, že v souvislosti s tímto širším vymeze-

ním se objevují výkladové a aplikační problémy. Pokud by došlo k novelizaci dotýkající se práva na vypořádání v českém občanském zákoníku, dle mého názoru nelze doporučit úvahy o rozšiřování okruhu oprávněných.⁶

Samotná výše odkazu je v Rakousku upravena obdobně obecným způsobem, jako je definována relevantní péče, která odkaz zakládá. Rozhodnou má být dle dikce zákona povaha, trvání a rozsah poskytované péče. Vliv naopak nemá hodnota pozůstalosti.⁷ Zde se projevuje rozdíl oproti § 1693 odst. 3 českého občanského zákoníku, který výslovně formuluje požadavek přiměřenosti mj. právě vůči hodnotě pozůstalosti.

K možností zůstavitele disponovat s tímto odkazem patří v rámci ABGB pouze možnost jeho odejmutí v případě, že jsou naplněny důvody pro vydědění, a dále nařízení, aby bylo na odkaz pro pečující osobu započteno plnění z pozůstalosti (§ 678 odst. 2).

III. SHRNTÍ

Závěrem lze odbočit k úvaze, zda má právo na vypořádání své místo v českém právním řádu. Tato otázka nezřídka vystává v diskusích a diskurzech k tomuto institutu. Ačkoliv jej nalezneme v rakouském, německém i švýcarském kodexu, nelze pominout uváděnou skutečnost, že se nejedná o zcela tradiční institut: v rakouském ABGB se ostatně zákonný odkaz pro pečující osoby ocitl v roce 2015.

S obdobou práva na vypořádání se lze dále setkat v Nizozemsku, kde je zakotveno určité plnění pro potomky, vnoučata a další osoby v případě, že spolupůsobili v domácnosti nebo profesi zůstavitele.⁸ Nahlédneme-li ale např. do italského *codice civile*, obdobu práva na vypořádání nenalezneme.

Nad rámec akademické úvahy o konkrétní podobě práva na vypořádání v jednotlivých zemích je možné podotknout, že celkové vnímání tohoto institutu ve společnosti bude patrně záviset především na způsobech a tradicích rodinného života v dané oblasti. ■

3 Novela provedená zákonem o změně dědického práva ze dne 30. 7. 2015, vyhlášeným pod číslem 87 (*Erbrechts-Änderungsgesetz 2015*).

4 Srov. např. Fest in Säcker, Rixecker, Oetker, Limperg: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Dostupné online v databázi beck-online-beck.de [cit. 19. 1. 2024].

5 K tomu blíže srov. např. Christandl in Fenyves, Kerschner, Vonkilch: *Großkommentar zum ABGB* – Klang, bod 74 výkladu k § 677–688. Dostupné online v databázi LexisNexis [cit. 1. 2. 2024].

6 Srov. tamtéž, bod 80–83 výkladu.

7 Kolmasch in Schwimmann, Neumayr: *ABGB: Taschenkommentar*, bod 6 výkladu k § 677. Dostupné online v databázi LexisNexis [cit. 1. 2. 2024].

8 Ustanovení čl. 4:36 nizozemského občanského zákoníku dostupné v neoficiálním anglickém předkladu pod odkazem <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle4433.htm> [cit. 11. 1. 2024].

Z JUDIKATURY ÚSTAVNÍHO A NEJVYŠŠÍHO SOUDU ČR

Účastenství nepominutelného dědice v pozůstalostním řízení

Z účastenství v pozůstalostním řízení dle § 113 z. ř. s. nepominutelnému dědici nevyplyvá oprávnění zasahovat do rozsahu aktiv pozůstalosti po zůstaviteli, nýbrž nepominutelný dědic může vznášet námítky a podávat opravné prostředky pouze ohledně ocenění majetku, který byl do aktiv pozůstalosti již zahrnut.

USNESENÍ NEJVYŠŠÍHO SOUDU ZE DNE 23. 11. 2023, SP. ZN. 24 CDO 2330/2023

Z ODŮVODNĚNÍ:

1. Řízení o pozůstalosti po F. Z., zemřelém dne XY (dále též jen „zůstavitel“), bylo zahájeno usnesením Okresního soudu v Pardubicích ze dne 7. 12. 2020, č. j. 32 D 1906/2020-2. Provedením úkonů v řízení o pozůstalosti po zůstaviteli byl pověřen JUDr. J. L., notář v Pardubicích (§ 101 odst. 2 z. ř. s.), jeho zástupkyní byla ustanovena JUDr. M. K.

2. Okresní soud v Pardubicích usnesením ze dne 11. 10. 2021, č. j. 32 D 1906/2020-183, přerušil řízení o pozůstalosti po zůstaviteli, a to do doby pravomocného skončení probíhajícího soudního řízení sp. zn. 17 C 169/2018 vedeného u Okresního soudu v Pardubicích. Na základě zjištění, že u Okresního soudu v Pardubicích je pod sp. zn. 17 C 169/2018 vedeno řízení, jehož předmětem je spor o určení vlastnického práva

zůstavitele k nemovitým věcem, resp. o platnost darovací smlouvy ze dne 10. 4. 2018, kterou zůstavitel uzavřel s pozůstalou dcerou Z. S. a která se týká spoluvlastnického podílu ve výši jedné poloviny na nemovitostech evidovaných na listu vlastnictví č. XY pro k. ú. XY (dále též jen „předmětné nemovité věci“), dovodil, že rozhodnutí v dané věci „má význam pro určení obvyklé ceny aktiv pozůstalosti a čisté ceny pozůstalosti, a tedy i pro určení výše povinných dílů“, a vzhledem k tomu, že „probíhá jiné řízení u soudu, v němž je řešena otázka, která má význam pro rozhodnutí soudu v řízení o pozůstalosti po zůstaviteli“, přerušil řízení dle § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř.

3. Okresní soud v Pardubicích poté usnesením ze dne 28. 4. 2022, č. j. 32 D 1906/2020-206, jmenoval J. Ž. správcem celé pozůstalosti po zůstaviteli. Soud prvního stupně vycházel ze skutkového zjištění, že zůstavitel byl rozvedený, zanechal 2 děti – Z. S. a F. Z., který však zůstavitele předemřel a zanechal 3 děti – S. Z., L. R. a F. Z., že zůstavitel o svém majetku pořídil závěť sepsanou dne 1. 12. 2014 ve formě notářského

zápisu JUDr. J. Č., již „povolal dědičkou veškerého svého majetku Z. S.“ a již požádal svá vnoučata, aby „tuto jeho závět v plném rozsahu respektovala a nevznášela žádné nároky na povinný díl“ s tím, že „v případě, že by vnoučata tuto jeho závět v plném rozsahu nerespektovala, dává tímto příkaz, aby v závěti vymezený majetek, který jejich otec, syn zůstavitele F. Z., od zůstavitele za jeho života bezplatně obdržel a který nebyl obvyklým darováním, byl započten na jejich povinný díl“, že Z. S., L. R., S. Z. a F. Z. uznali závět zůstavitele ze dne 1. 12. 2014 za pravou a platnou, avšak S. Z. a F. Z. „každý z nich uplatnil své právo na povinný díl“, a dále na základě zjištění, že u Okresního soudu v Pardubicích je pod sp. zn. 17 C 169/2018 vedeno řízení o určení vlastnického práva k nemovitým věcem, resp. o platnost darovací smlouvy ze dne 10. 4. 2018, kterou zůstavitel uzavřel se Z. S., jež se týká spoluvlastnického podílu ve výši jedné poloviny na nemovitostech evidovaných na listu vlastnictví č. XY pro k. ú. XY, dovodil, že rozhodnutí, které bude vydáno v řízení pod sp. zn. 17 C 169/2018, „má význam pro určení obvyklé ceny aktiv pozůstalosti a čisté ceny pozůstalosti, a tedy i pro určení výše povinných dílů“, a vzhledem k tomu, že zůstavitel nepořídil listinu, kterou by sám ustanovil správce pozůstalosti nebo jeho části, a nebyl jmenován ani vykonavatel závěti, měl za to, že „pozůstalost bude spravovat jediná dědička Z. S.“ v souladu s § 1677 odst. 1 o. z. Protože však na základě odvolání nepominutelných dědiců S. Z. a F. Z. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích usnesením ze dne 22. 2. 2022, č. j. 23 Co 32/2022-274, zrušil usnesení Okresního soudu v Pardubicích ze dne 28. 12. 2021, č. j. 17 C 169/2018-253 (jímž bylo rozhodnuto o pokračování v řízení namísto žalobce – zůstavitele toliko s žalovanou Z. S. jako jedinou závětní dědičkou a dále o zastavení řízení z důvodu splnutí osoby žalobce a žalované), a věc mu vrátil k dalšímu řízení z důvodu, že „musí být zajištěno pokračování sporného řízení“ a „řešením této situace je projednání pozůstalosti, aniž by soudní komisař vyřešil v řízení o pozůstalosti výši povinných dílů, nebo jmenování správce pozůstalosti z jiného vážného důvodu ve smyslu § 157 odst. 2 písm. c) z. ř. s. [pozn. správně jde o § 157 odst. 1 písm. c)], jenž by mohl vstoupit do řízení jako právní nástupce zemřelého žalobce a doprojednání věci za jeho účasti“, a vzhledem k tomu, že S. Z. a F. Z. nadále „trvají na vypořádání práva na povinný díl v řízení o pozůstalosti“, soud prvního stupně rozhodl o ustanovení správce pozůstalosti advokáta J. Ž., „který se svým jmenováním do funkce vyslovil souhlas“.

4. K odvolání Z. S. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích usnesením ze dne 29. 12. 2022, č. j. 18 Co 252/2022-236, změnil usnesení soudu prvního stupně tak, že „soud jmenuje J. Ž. správcem pozůstalosti, a to pro potřeby řízení vedeného u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 17 C 169/2018“, a že „správa pozůstalosti jmenovaným správcem J. Ž. končí pravomocným skončením řízení vedeného u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 17 C 169/2018“. Odvolací soud uzavřel, že pro pozůstalostní řízení „je podstatné, zda nemovité věci darované zůstavitelem za jeho života pozůstalé dceři – závětní dědičce budou předmětem dědictví či nikoli“, a že „toto musí být vyřešeno v pozůstalostním řízení a nebylo by možné tuto skutečnost

řešit až následně v nějakém dalším sporném řízení“, neboť soud v následném sporném řízení „by totiž byl vázán rozsahem aktiv, případně pasiv pozůstalostního řízení“, a pokud by v pozůstalostním řízení, které by již bylo pravomocně skončeno, bylo stanoveno, že v aktivech dědictví nejsou nemovité věci v k. ú. XY, „nemohli by nepominutelní dědicové požadovat v nějakém jiném řízení povinný díl z těchto nemovitých věcí“. Dále dospěl k závěru, že „nepominutelný dědic je přitom účastníkem, jde-li v něm o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu (§ 113 z. ř. s.)“, a že „něco jiného by byla situace, kdyby aktiva mezi dědicem a nepominutelnými dědici sporná nebyla a nepominutelní dědicové by mohli případně vyžalovat na dědici, který by dědil nějaký majetek, povinný díl v penězích v jiném soudním řízení“, že tomu tak v daném případě není, a proto „bude třeba vyřešit, zda a z jakého majetku mají nepominutelní dědicové právo na povinný díl“, a je třeba, aby „bylo dokončeno sporné řízení o určení vlastnického práva zůstavitele k nemovitým věcem v k. ú. XY“, což je možné – s ohledem na to, že nepominutelní dědicové ve skutečnosti nejsou dědicové – „pouze za účasti správce dědictví ustanoveného podle § 157 odst. 1 písm. c) o. s. ř.“. Námitky dovolatelky ohledně placení nákladů správce pozůstalosti odvolací soud odmítl s tím, že s ohledem na závěry znalce ustanoveného ve sporném řízení jejich placení mohla předejít, „pokud by uznala, že zůstavitel byl ke dni své smrti vlastníkem nemovitých věcí v k. ú. XY“. Na rozdíl od soudu prvního stupně však dovodil, že není třeba, aby byl správce ustanoven správcem celé pozůstalosti, ale že „měl být ustanoven pouze pro vedení řízení u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 17 C 169/2018“, a proto usnesení soudu prvního stupně změnil.

5. Proti tomuto usnesení odvolacího soudu podala Z. S. dovolání s tím, že se odvolací soud při řešení otázky hmotného či procesního práva odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, případně nesprávně rozhodl ve věci, která dosud nebyla v rozhodování dovolacího soudu vyřešena. Podle dovolatelky se v projednávaném případě nejedná o jiný vážný důvod ke jmenování správce pozůstalosti dle § 157 odst. 1 písm. c) z. ř. s., přičemž s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2022, sp. zn. 24 Cdo 221/2022, má dovolatelka za to, že „byla přímo ze zákona správkyní pozůstalosti, a to jako jediná závětní dědička“, a že v projednávané věci odvolací soud shledal jediným smyslem ustanovení správce pozůstalosti právě možnost pokračování v soudním řízení vedeném u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 17 C 169/2018, které „však okresní soud zcela správně po smrti zůstavitele (žalobce) zastavil, když došlo ke splnutí účastníků řízení“, neboť žalobce závětí odkázal vlastnické právo k předmětu řízení žalované, ale k odvolání nepominutelných dědiců – tj. „osob, které ani nebyly účastníky sporného řízení“, odvolací soud rozhodnutí o zastavení zrušil, přestože sám uvedl, že tito „ve skutečnosti nemohou být dědici, kteří by mohli vstoupit do práv a povinností, o nichž v tomto řízení jde“. K možnému ustanovení správce pozůstalosti dovolatelka předkládá názor, že se jedná o tzv. prostou správu, která „má směřovat k ochraně zájmů dědiců, popř. věřitelů“, a tedy že „není namístě jmenovat správce, když

žádní věřitelé do dědického řízení přihlášení nejsou a jediná dědička řádně správu pozůstalosti vykonává a soudní jmenování správcem odmítá". Odvolacímu soudu také vytýká, že se nevypořádal s její námitkou ohledně hrazení nákladů žalobce (resp. správce pozůstalosti), bez ohledu na výsledek sporu, a to za správu této části pozůstalosti, a že dovoláním napadené rozhodnutí „nemůže obstát v testu ústavnosti“ a „je nezákonné“. Dle dovolatelky by zastavením sporného řízení z důvodu splnutí osoby žalobce a žalované „práva nepominutelných dědiců krácena nebyla“, nadto požádal-li zůstavitel v závěti sepsané formou notářského zápisu vnučata, aby tuto jeho závěť respektovala a nebyl požadován nárok na povinný díl, a v případě nerespektování dal příkaz k započtení darů poskytnutých za jeho života právnímu předchůdci těchto vnuků na jejich povinný díl. Dovolatelka má tedy za to, že rozhodnutí odvolacího soudu je v rozporu s hmotným i procesním právem, neboť „není možné jmenovat správce pozůstalosti z jediného důvodu, a to aby vedl soudní spor proti jedinému dědici“, když „toto nepochybně nebylo smyslem právní úpravy, a je tím nezákonně uplatněn jiný vážný důvod ve smyslu § 157 odst. 2 písm. c) z. ř. s. [pozn. jedná se o § 157 odst. 1 písm. c) z. ř. s.], a proto navrhuje, aby dovolací soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a vrátil mu věc k dalšímu řízení.

6. S. Z. ani F. Z. se k dovolání nevyjádřili.

7. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) projednal dovolání Z. S. podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“). Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníci řízení) ve lhůtě uvedené v § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

8. Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

9. Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak (§ 237 o. s. ř.).

10. Dovolání lze podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 věta první o. s. ř.).

11. V projednávané věci dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení právní otázky, zda lze „jiný vážný důvod“ pro jmenování správce pozůstalosti ve smyslu § 157 odst. 1 písm. c) z. ř. s. spatřovat ve vedení řízení o určení vlastnického práva zůstavitele k nemovitým věcem, s jejichž zařazením do aktiv pozůstalosti jediná závětní dědička zůstavitele nesouhlasí, avšak nepominutelní dědicové žádají

stanovení a vypořádání jejich povinného dílu v rámci pozůstalostního řízení též z těchto nemovitých věcí.

12. Protože se odvolací soud při řešení této otázky odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu a protože vyřešení této otázky bylo pro rozhodnutí ve věci určující (významné), dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání je podle § 237 o. s. ř. přípustné.

13. Po přezkoumání dovoláním napadeného usnesení odvolacího soudu podle § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání je důvodné.

14. Vzhledem k tomu, že zůstavitel zemřel dne XY, řídí se dědické právo po něm zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinným od 1. 1. 2014 (dále jen „o. z.“), a řízení o pozůstalosti zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“).

15. Právní úprava správy pozůstalosti je obsažena především v § 1677 a násl. o. z. Zůstavitel může povolat správce pozůstalosti nebo některé její části (dále jen „správce pozůstalosti“) a případně určit, jaké má povinnosti a zda i jak bude odměňován. Povolání správce pozůstalosti vyžaduje formu veřejné listiny (§ 1556 odst. 1 o. z.). Povolal-li zůstavitel správce pozůstalosti nebo vykonavatele závěti, spravuje pozůstalost až do potvrzení nabytí dědictví správcem pozůstalosti, jinak vykonavatel závěti. Nepovolal-li zůstavitel žádného z nich, spravuje pozůstalost dědic; je-li dědiců více a neujedná-li si nic jiného, spravují pozůstalost všichni dědicové (§ 1677 odst. 1 o. z.). Kdo spravuje pozůstalost, vykonává její prostou správu (§ 1678 odst. 1 o. z.).

16. Při aplikaci uvedených hmotněprávních ustanovení se však nelze obejít bez ustanovení procesních, která jsou součástí úpravy řízení o pozůstalosti v z. ř. s., obdobně jako tomu je i u dalších institutů dědického práva, pro které je charakteristická značná provázanost hmotněprávní a procesněprávní úpravy. Ostatně i důvodová zpráva k § 156 až 161 z. ř. s. uvádí, že se v těchto ustanoveních rovněž procesně provádí úprava obsažená v § 1677 až 1680 o. z.

17. Nepovolal-li zůstavitel správce pozůstalosti, může soud i bez návrhu usnesením jmenovat správce pozůstalosti, jestliže a) vykonavatel závěti nebyl jmenován nebo odmítl spravovat pozůstalost nebo je zřejmě nezpůsobilý spravovat pozůstalost, a jestliže dědici nejsou schopni řádně spravovat pozůstalost, b) je třeba vyhotovit seznam majetku patřícího do pozůstalosti, nebo c) je k tomu jiný vážný důvod (§ 157 odst. 1 z. ř. s.). Nestanoví-li zákon jinak, má soudem jmenovaný správce pozůstalosti stejné právní postavení jako správce pozůstalosti povolany zůstavitelem (§ 157 odst. 5 věta první z. ř. s.). Správcem pozůstalosti může být soudem jmenován jen ten, kdo s tím souhlasí (§ 158 věta první z. ř. s.). V usnesení o jmenování správce pozůstalosti soud vždy vymezí rozsah spravovaného majetku zůstavitele nebo uvede účel, pro který byl správce pozůstalosti jmenován (§ 158 odst. 2 z. ř. s.).

18. Odvolací soud v projednávané věci přistoupil ke jmenování správce pozůstalosti z „jiného vážného důvodu“ dle § 157 odst. 1 písm. c) z. ř. s., a to „pro potřeby řízení vedeného u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 17 C 169/2018“, s odůvodněním, že „pro pozůstalostní řízení je podstatné, zda nemovité věci darované zůstavitelem za jeho života pozůstalé dceři – závětní dědičce Z. S. budou předmětem dědictví či nikoliv“ (pozn. správně jde o pozůstalost, k tomu viz § 1475 odst. 2 a 3 o. z.).

19. Pojem „jiný vážný důvod“ není v zákoně blíže vymezen, a proto lze dovodit, že se bude jednat o situace výjimečné, které soudnímu komisaři umožní jmenovat správce pozůstalosti nejen v zákonem vymezených případech (např. když dědici nejsou schopni či ochotni řádně spravovat pozůstalost), ale také tehdy, pokud by dědicové byli schopni řádně spravovat pozůstalost, avšak s ohledem na okolnosti případu nebo podle dosavadního stavu řízení se jeví vhodné, aby byla správcem pozůstalosti jmenována osoba odlišná od osoby dědice, či v případech, kdy hrozí nebezpečí z prodlení nebo kdy je třeba činit úkony vyžadující zvláštní znalosti a schopnosti.

20. Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 22. 6. 2022, sp. zn. 24 Cdo 221/2022 (o jehož závěry dovolatelka v dovolání též opírá svou argumentaci), dovodil, že pokud po zahájení řízení o pozůstalosti a v jeho průběhu nevzniknou žádné pochybnosti, že by dědici spravující pozůstalost dosud fakticky nebyli schopni (ať již z důvodů zdravotních, časových, nerespektování zákonných ustanovení o správě cizího majetku apod.) správu pozůstalosti dále provádět, nebude ani důvod k rozhodnutí soudu podle § 157 z. ř. s. Pokud je jediný dědic, platí to tím spíše, neboť nehrozí spory o výkon správy, jako by tomu bylo v případě, kdy je dědiců více.

21. Nejvyšší soud dále v usnesení ze dne 23. 3. 2023, sp. zn. 24 Cdo 111/2023, dospěl k závěru, že z § 157 z. ř. s. lze také dovodit, že dědicům správa pozůstalosti náleží ze zákona, provádí ji tedy (v zásadě) bez toho, aby o tom soud rozhodl. A to zejména bezprostředně po smrti zůstavitele, kdy není žádný časový prostor k tomu, aby soud dědice pověřil výkonem správy pozůstalosti, nelze než uzavřít, že pokud dědic nezbytné činnosti ve vztahu k pozůstalosti činí, provádí správu pozůstalosti fakticky (správa je odvozena přímo ze zákona). Pokud je jediným dědicem, platí to tím spíše, neboť nehrozí spory o výkon správy, jako by tomu mohlo být v případě, kdy je dědiců více.

22. S ohledem na výše uvedené tedy dovolatelka odvolacímu soudu právem vytýká „nadbytečnost“ jmenování správce pozůstalosti, jehož jediným smyslem má být možnost pokračování ve sporném řízení o možném aktivu pozůstalosti, má-li (správně) za to, že jako jediná závětní dědička po zůstaviteli vykonávala správu pozůstalosti, byla-li správu pozůstalosti ochotna i schopna vykonávat; nadto nebylo-li v projednávaném případě ani třeba činit úkony vyžadující zvláštní znalosti a schopnosti. Nelze také přehlédnout, že již soud prvního stupně v odůvodnění usnesení ze dne 28. 4. 2022, č. j. 32 D 1906/2020-206, uvedl, že (původně) vycházel

z § 1677 odst. 1 o. z. a měl za to, že pozůstalost bude spravovat jediná dědička Z. S. (kromě toho také v přípisě ze dne 30. 9. 2021, jež adresoval Okresnímu soudu v Pardubicích ke sp. zn. 17 C 169/2018, potvrzoval, že osobou spravující pozůstalost je jediná závětní dědička), ke jmenování správce pozůstalosti však přistoupil toliko s odkazem na usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 22. 2. 2022, č. j. 23 Co 32/2022-274, který zrušil usnesení Okresního soudu v Pardubicích ze dne 28. 12. 2021, č. j. 17 C 169/2018-253, ve věci určení vlastnického práva zůstavitele k předmětným nemovitým věcem (jímž bylo rozhodnuto o pokračování v řízení namísto žalobce – zůstavitele toliko s žalovanou Z. S. jako jedinou závětní dědičkou a dále o zastavení řízení z důvodu splnutí osoby žalobce a žalované), a věc mu vrátil k dalšímu řízení mimo jiné z důvodu, že má-li dojít „k naplnění očekávání soudního komisaře dle jeho usnesení o přerušení řízení (určení obvyklé ceny pozůstalosti pro určení výše povinných dílů), musí být zajištěno pokračování sporného řízení“ a „řešením takové situace je jmenování správce pozůstalosti z jiného vážného důvodu, jenž by mohl vstoupit do řízení jako právní nástupce zemřelého žalobce“.

23. K tomuto dovolací soud považuje za nezbytné dále dodat, že dospěl-li odvolací soud v projednávaném případě k závěru o potřebě jmenovat správce pozůstalosti pro účely vedení řízení u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 17 C 169/2018 (o určení vlastnického práva zůstavitele k nemovitým věcem) také z důvodu, aby „mohlo být toto sporné řízení dokončeno“, neboť „nepominutelní dědicové ve skutečnosti nejsou dědicové“, jinak řečeno, aby v daném sporném řízení nedošlo ke splnutí osoby žalující a žalované v osobě Z. S., má dovolací soud za to, že ani z takto nastalé situace nelze dovodit okolnosti případu odůvodňující jmenování správce pozůstalosti dle § 157 odst. 1 písm. c) z. ř. s., tj. z „jiného vážného důvodu“.

24. Souhlasit totiž nelze ani se závěry odvolacího soudu, že otázka, zda předmětné nemovité věci darované zůstavitelem za jeho života pozůstalé dceři – závětní dědičce Z. S. budou předmětem dědictví (pozn. pozůstalosti) po zůstaviteli či nikoli, „musí být vyřešena v pozůstalostním řízení“ a „nebylo by možné tuto skutečnost řešit až následně v dalším sporném řízení, neboť bylo-li by stanoveno, že v aktivech pozůstalosti nejsou nemovité věci v k. ú. XY, nemohli by nepominutelní dědicové požadovat v nějakém jiném řízení povinný díl z těchto nemovitostí“, a že „něco jiného by byla situace, kdyby aktiva mezi dědicem a nepominutelnými dědici sporná nebyla“. Odvolací soud při posouzení rozsahu aktiv pozůstalosti, která mají být předmětem projednání v řízení o pozůstalosti po zůstaviteli a která mají být též základem pro stanovení povinného dílu nepominutelných dědiců a jeho vypořádání v rámci pozůstalostního řízení (což nepominutelní dědicové požadují), opomenul, že do aktiv pozůstalosti může být zařazen pouze takový majetek, o němž není mezi dědici zůstavitele (skutkový) spor, tj. spor o rozhodných skutečnostech, v jehož důsledku se k takovému spornému majetku nepřihlíží (k tomu viz § 172 odst. 2 věta druhá z. ř. s.). Spornost ohledně předmětných nemo-

vitých věcí ve smyslu § 172 odst. 2 věty druhé z. ř. s. přitom nelze v projednávaném případě dovodit, neboť není možné hovořit o spornosti mezi dědici právě za situace, kdy v řízení vystupuje jediná závětní dědička a kdy nepominutelní dědicové nejsou dědici v pravém slova smyslu, neboť podle právní úpravy obsažené v o. z. nejsou – oproti dřívější právní úpravě nepominutelných dědiců, jejichž právo na povinný díl představovalo právo na poměrnou část dědictví (na dědický podíl) – již z právního hlediska ve skutečnosti dědici, ale jsou toliko v pozici věřitelů dědiců, kteří nemají právo na podíl z pozůstalosti, nýbrž jen na peněžní částku rovnající se hodnotě jejich povinných dílů (srov. § 1654 odst. 1 o. z.). Na základě uvedeného lze proto uzavřít, že vystupuje-li v pozůstalostním řízení po zůstaviteli jako dědic zůstavitele jediná závětní dědička, která nesouhlasí se zařazením předmětných nemovitých věcí do aktiv pozůstalosti (případně byli-li by všichni dědicové zůstavitele ve shodě o tom, že daný majetek nepatří do aktiv pozůstalosti) a zároveň vlastnické právo zůstavitele k předmětným nemovitým věcem z příslušného rejstříku (katastru nemovitostí) nevyplývá, nemohou být předmětné nemovité věci zařazeny do aktiv pozůstalosti, a tedy být předmětem projednání v řízení o pozůstalosti po zůstaviteli (včetně stanovení povinného dílu nepominutelných dědiců a jeho vypořádání v rámci řízení o pozůstalosti také z tohoto majetku).

25. Kromě toho je třeba vzít v úvahu, že dle § 113 z. ř. s. je nepominutelný dědic účastníkem pozůstalostního řízení jen v jeho určitých fázích, které se týkají jeho povinného dílu, tj. jde-li v něm o soupis pozůstalosti, dále tam, kde se určuje obvyklá cena pozůstalosti, a tam, kde dochází k vypořádání jeho povinného dílu, to vše za předpokladu, že v řízení o pozůstalosti uplatnil právo na povinný díl (k tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017). Z účastenství nepominutelného dědice v těch částech pozůstalostního řízení, v nichž jde o soupis pozůstalosti nebo o určení obvyklé ceny pozůstalosti, však nevyplývá, že by nepominutelný dědic byl oprávněn svými námitkami zasahovat do rozsahu aktiv pozůstalosti, tedy zda v projednávaném případě mají být zahrnuty do aktiv pozůstalosti po zůstaviteli také předmětné nemovité věci či nikoliv, nýbrž může vznášet námitky pouze ohledně ocenění majetku, který byl do aktiv pozůstalosti již zahrnut (včetně podání odvolání do usnesení o obvyklé ceně majetku a jiných aktiv pozůstalosti, výši dluhů a dalších pasiv pozůstalosti a čisté hodnotě pozůstalosti, popř. výši předlužení). Nepominutelný dědic, který v řízení o pozůstalosti uplatňuje právo na povinný díl a požaduje jeho vypořádání v rámci pozůstalostního řízení, je tedy (jako účastník této části řízení) vázán usnesením pozůstalostního soudu o obvyklé ceně majetku a jiných aktiv pozůstalosti. Mají-li však v projednávaném případě nepominutelní dědicové přesto za to, že do pozůstalosti po zůstaviteli náleží i další majetek, který nebyl zahrnut do aktiv pozůstalosti, o němž tvrdí, že patřil zůstaviteli ke dni smrti (příčemž ani rozhodnutí Okresního soudu v Pardubicích ve věci určení vlastnického práva zůstavitele k předmětným nemovitým věcem vedené pod sp. zn. 17 C 169/2018 by pro ně nebylo závazné, neboť nepominutelní dědicové nejsou účastníky daného řízení, nejsou-li

dědici zůstavitele v pravém slova smyslu, a tedy nemohou být jeho procesními nástupci), nic jim nebrání, aby se svých práv na výplatu povinných dílů také z jimi tvrzeného majetku zůstavitele – předmětných nemovitých věcí, které zůstavitel daroval své dceři (závětní dědičce) darovací smlouvou ze dne 10. 4. 2018, domáhali žalobou mimo pozůstalostní řízení, tedy žalobou v samostatném sporném řízení vedeném proti jediné závětní dědičce zůstavitele o zaplacení svých povinných dílů (nebo jejich doplnění) v penězích v odpovídající výši [a to z předmětných nemovitých věcí, případně dalšího majetku, který v pozůstalostním řízení nevyšel najevo, či se k němu z důvodu spornosti nepřihlíželo (k čemuž však v projednávané věci z výše uvedených důvodů nemůže dojít)], v němž se bude soud zabývat jako otázkou předběžnou otázkou platnosti darovací smlouvy ze dne 10. 4. 2018, tak i výši povinných dílů nepominutelných dědiců (včetně úvahy o zápočtu darů poskytnutých právnímu předchůdci – otci nepominutelných dědiců zůstavitelem, který zápočet nařídil v závěti sepsané dne 1. 12. 2014 formou notářského zápisu).

26. Dovolací soud tak s ohledem na výše uvedené dospěl k závěru, že v projednávaném případě nebyly splněny předpoklady pro jmenování správce pozůstalosti dle § 157 odst. 1 písm. c) z. ř. s., tj. z „jiného vážného důvodu“, a tedy že dovoláním napadené usnesení odvolacího soudu není již z výše uvedených důvodů správné. Protože nejsou podmínky pro zastavení dovolacího řízení, pro odmítnutí dovolání, pro zamítnutí dovolání nebo pro změnu rozhodnutí odvolacího soudu, dovolací soud jej podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil. Protože důvody, pro které bylo zrušeno usnesení odvolacího soudu, platí také na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i usnesení Okresního soudu v Pardubicích ze dne 28. 4. 2022, č. j. 32 D 1906/2020-206, a věc vrátil soudu prvního stupně (Okresnímu soudu v Pardubicích) k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 o. s. ř.).

27. Dovolací soud dále považuje za nezbytné dodat, že s ohledem na postavení nepominutelných dědiců v pozůstalostním řízení, jejichž námitky ohledně rozsahu aktiv pozůstalosti nejsou pro pozůstalostní řízení rozhodné, nejsou v projednávaném případě dány ani podmínky pro přerušení řízení o pozůstalosti po zůstaviteli, bylo-li řízení přerušeno právě a jen na základě námitek nepominutelných dědiců ohledně majetku zůstavitele. Soudu prvního stupně tedy nic nebrání v tom, aby dále pokračoval v řízení o pozůstalosti po zůstaviteli.

28. Právní názor vyslovený v tomto usnesení je závazný; jelikož tímto rozhodnutím se řízení ve věci nekončí, bude i o náhradě nákladů dovolacího řízení rozhodnuto v konečném rozhodnutí soudu prvního stupně, popř. odvolacího soudu (§ 226 odst. 1 a § 243g odst. 1 část první věty za středníkem a věta druhá o. s. ř.). ■

JUDr. Roman Fiala, soudce Nejvyššího soudu ČR,
člen redakční rady Ad Notam

doc. JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D.:

Soukromé právo chápu jako „hodinový strojek“, který si předáváme z generace na generaci. Pokud z něj vypustíme nějaké malé (zdánlivě nepodstatné) kolečko, může se stát, že se zastaví.

ROZHOVOR S PRÁVNÍM HISTORIKEM, VYSOKOŠKOLSKÝM PEDAGOGEM A SPOLUAUTOREM PŘIPRAVOVANÉHO KOMENTÁŘE K DĚDICKÉMU PRÁVU

doc. JUDr. Mgr. ONDŘEJEM HORÁKEM, Ph.D.

Zabýváte se právními dějinami a dědickým právem, co Vás přivedlo nebo kdo Vás přivedl právě k těmto tématům?

Cesta k nim byla do jisté míry zákonitá. Lásku k historii jsem zdědil – dědeček se věnoval a maminka se stále věnuje dějinám starší české literatury (s důrazem na barokní éru), nejčastěji mi však o osobnostech a událostech našich dějin (hlavně o Lucemburcích a husitství) povídal tatínek, který se sice vydal technickým směrem, ale dodnes přečte z rodiny nejvíc historických publikací. Původně jsem chtěl mezifakultně studovat historii a matematiku, naštěstí (zpětně hodnoceno) tuto kombinaci daný rok neotevřeli. Matematiku jsem proto vyměnil za dějiny umění a přibral právo, což se mi následně protulo v doktorském studiu na brněnské katedře dějin státu a práva. Zabýval jsem se především problematikou meziválečné pozemkové reformy, která mě přivedla až k dějinám soukromého práva i civilistiky.

Dědické právo bylo původně spíše „sňatkem z rozumu“. V souvislosti s rekonstrukcí občanského práva proběhla na olomoucké právnické fakultě reforma studia, která výrazným způsobem omezila výuku právní historie. Začal jsem

doc. JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D.

- Vystudoval na Právnické a Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.
- Působí na Katedře teorie práva a právních dějin Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a na Univerzitě obrany v Brně.
- Odborně se zaměřuje na dějiny právní vědy (s důrazem na civilistiku), dějiny soukromého práva (s důrazem na dědické právo) a na problematiku zásahů do vlastnictví.
- Je autorem knihy *Brněnská normativní civilistika (postavy – projekty – polemiky)*, Praha 2019.

učit teorii práva a publikačně se zaměřil na inspirační zdroje současné rekodifikace, což mě (opět) „zákonitě“ přivedlo k současnému dědickému právu, které nejvíce navazuje na meziválečné osnovy. Habilitační přednášku jsem měl na téma *Nové dědické právo a česko-rakouská tradice* a dnes už raději píšu o dědickém právu než o klasické právní historii, i když se většinou snažím obě oblasti propojit.

Máme 10. výročí účinnosti občanského zákoníku, jak ho vnímáte? A když porovnáte Vaše očekávání v roce 2014 a dnešní stav?

Někteří slaví, jiní si toto výročí pouze připomínají. Většina notářů si ho pravděpodobně pouze připomíná, protože stáli (kvůli přechodným ustanovením) v první „aplikační“ linii a nová úprava jim často přináší více otázek než odpovědí. Původně jsem myslel, že se účinnost zákoníku odloží, obecně mi vadila velká diskontinuita a v případě dědického práva nekoncepční změny, ke kterým došlo při projednávání původního Eliášova návrhu v rekodifikační komisi. Po 10 letech však patřím mezi ty, kteří slaví, protože mi to mj. umožnilo psát pro *Ad Notam* a v neposlední řadě si s Vámi dnes povídat.

Rád jsem také přijal pozvání na konferenci k 10. výročí „narození“ občanského zákoníku, která se v polovině ledna uskutečnila v Olomouci a na níž měl v sekci dědického práva hlavní příspěvek F. Plašil, ale současně jsem si neodpustil připomenout „zletilost“ Eliášova návrhu z roku 2005, který považuji pro oblast dědického práva za zdařilejší.

Soukromé právo chápu jako „hodinový strojek“, který si předáváme z generace na generaci. Pokud z něj vypustíme nějaké malé (zdánlivě nepodstatné) kolečko, může se stát, že se zastaví. Snažím se (dědické) právo vidět jako systém a současně jako široce založený dlouhodobý proces. K tomu, že v systému něco nefunguje, je možné dospět jak poznatky z praxe, tak logickou úvahou. Proč to nefunguje, většinou odhalíme srovnáním s jinými právními řády.

Jste spoluautorem zanedlouho vycházejícího bečkovského komentáře sepsaného pod vedením autorské dvojice Filip Melzer – Petr Tégl k dědickému právu. Máme zde klasický bílý komentář, jednosvazkový šedý komentář, jaký přívlastek bude mít ten váš? Mohl byste nás s ním blíže seznámit? Pro koho je určen?

Napadá mě „velký“, „akademický“, nebo „komparativní“, což však realitě odpovídá pouze zčásti. Většina autorů sice primárně působí na právnických fakultách, ale podílela se na něm také řada praktiků (z notářů P. Bernard, M. Jindřich, F. Schwarzenstein či F. Plašil), přičemž někteří obě sféry propojují (O. Drachovský, A. Talanda a I. Vankátová). Většina autorů také zohledňovala zahraniční (zejména rakouskou) literaturu a judikaturu, ale bylo by možné a v některých případech také vhodné je využít ještě více.

Náš komentář by mohl podat pomocnou ruku soudcům, protože na řadu důležitých rozhodnutí teprve čekáme, ale

je určený všem, kteří problémy chápou jako výzvy a příležitosti. K těmto výzvám se však snažíme přistupovat s pokorou a volit řešení, která odpovídají jak právní úpravě, tak střeoevropské právní konvenci. Naše názory se snažíme „objektivizovat“ zahraniční literaturou, která promyšlí tyto zdánlivě „nové“ interpretační problémy dlouhodobě. V rámci autorského kolektivu však často dospíváme k různým řešením, někdy i v zásadních otázkách, jako je třeba charakter darování pro případ smrti.

Proč právě rakouská literatura a judikatura?

Pokud studentům v rámci dějin soukromého práva vykládám o ABGB, vždy dodávám, že se jedná o česko-rakouskou kodifikaci (místo, kde vznikala, osobnostmi, které se na ní podílely, nebo inspiračními zdroji). Meziválečné osnovy občanského zákoníku jen mírně revidovaly ABGB a současné dědické právo se nechalo přibližně u 3/4 ustanovení inspirovat vládním návrhem z roku 1937.

Jako jeden z hlavních literárních zdrojů se stále využívá výklad F. Roučka k dědickému právu v rámci komentáře Rouček-Sedláček, třebaže Rouček se dědickému právu nikdy nevěnoval, přitom nejnovější 3. vydání Klangova komentář často zůstává pomínuto.

Příklad za všechny – dědická nezpůsobilost osoby odsouzené za účast na sebevraždě (usnesení NS z 16. 6. 2021, sp. zn. 24 Cdo 106/2021) byla obdobně řešena v Rakousku (usnesení OGH ze 7. 7. 2008, sp. zn. 6 Ob 286/07p). V odůvodnění rakouského usnesení se mj. navazovalo na výklad ve 2. vydání Klangova komentáře (III, 1952, s. 97), přípravný brněnský rodákem E. Weissem (1880–1953), který převážnou většinu své profesní kariéry strávil v Praze jako profesor římského práva na německé právnické fakultě a také se podílel na přípravě meziválečných osnov občanského zákoníku (pro zajímavost doplňme, že Rouček i Weiss zemřeli v cizině).

Aktuálně řešíte grant na česko-lichtenštejnské právní vztahy. Můžete nám ho přiblížit? Co bude jeho výsledkem?

Měly by to být dva svazky česko-německé edice posudků k právnímu postavení Lichtenštejnů v Československu, které budou zahrnovat úvodní studie, editované právní posudky a medailonky jejich autorů, profesorů právnických a filozofických fakult, mj. A. Hobzy, J. Kaprase, J. Krčmáře, J. Sedláčka, M. Stiebera či F. Weyra. První svazek bude zaměřený na období po roce 1918, druhý na období po roce 1945. Pohybujeme se na pomezí mezinárodního, ústavního, správního i soukromého práva.

Kdybyste se mohl setkat s jednou již nežijící osobností právní vědy, kdo by to byl a proč? Na co byste se ho zeptal?

Pokud bych zůstal v oblasti civilistiky a dědického práva, je tam řada větších i menších tajemství, na která bych chtěl

znát odpověď. Třeba skutečné důvody, proč si E. Tilsch, autor skvělé učebnice obecné části občanského práva a také první česky psané monografie o dědickém právu, sáhl na život, nebo kdo stál v pozadí návrhu na rozlišování zletilých a nezletilých nepominutelných dědiců při přípravě OZ z roku 1950.

Rád bych si poslechl přednášku Tilschova nejbližšího žáka E. Svobody, který měl pověst skvělého řečníka a patřil k našim předním právním filozofům. Významně se podílel také na rekodifikaci dědického práva v meziválečné éře a v neposlední řadě byl redaktorem časopisu *České právo*, předchůdce časopisu *Ad Notam*. Pro edici Klasická právníká díla připravil K. Eliáš velmi zdařilý výbor ze Svobodových prací nazvaný *Poutník za hranice pozitivistických kruhů* (2018), včetně zevrubné studie o životě a díle E. Svobody.

Jste vysokoškolským pedagogem, podílíte se na výchově budoucích právníků, jací jsou dnešní studenti? Vnímáte nějaké rozdíly oproti době, kdy jste byl sám studentem? Jak vidíte budoucí uplatnění mladých studentů, i v kontextu nástupu umělé inteligence?

Před 20 lety jsem začal učit na brněnské právnické fakultě, tehdy ještě v rámci doktorského studia, po jeho ukončení jsem dostal možnost působit v Olomouci, ale k Brnu mám stále blízký vztah. Na menší fakultě je samozřejmě vše osobnější a intenzivnější, včetně vztahu k diplomantům. Na naší katedře jsou bráni jako kolegové a obhajoba s rozsáhlou diskusí patří k těm nejpozitivnějším okamžikům jejich studia. Ve srovnání s dobou, kdy jsem studoval, je také velký rozdíl v práci s doktorandy, kde se jim snažíme předat to, čeho se nám nedostávalo.

Studenti nejsou o tolik jiní, studium se však změnilo a liší se také na jednotlivých fakultách. Ze středních škol sice dnes studenti přicházejí s menšími znalostmi ve společenských oblastech, ale jsou odvážnější a komunikativ-

nější. Vlastní studium, přes řadu ulehčení, které technika přináší, však mají těžší – rozsahem látky a jejího zpracování i náročností vyučujících. Za mého studia se právní úprava výrazně změnila i opakovaně v průběhu semestru a učitelé se učili současně s námi.

Pokud jde o AI, pravděpodobně již v blízké budoucnosti promění řadu věcí včetně studia, považuji ji však především za nástroj či pomocníka, uplatnění absolventů doufám spíše pomůže, než uškodí.

Přinesl Vám tento akademický rok něco netradičního?

Kromě komentáře k dědickému právu se nám podařilo dokončit také biografické svazky *Encyklopedie českých právních dějin* (s více než 2 000 životopisů významných právníků; poslední 3. svazek je právě v tisku).

Největší radost však mám z prvních doktorandů nově otevřeného doktorského studia: D. Marhold se bude věnovat německé civilistice v meziválečném Československu, F. Plašil smluvním prvkům v dědickém právu.

Na začátku tohoto roku jsme díky podpoře olomoucké právnické fakulty vytvořili výzkumnou skupinu pro dějiny střeoevropské právní vědy, která cílí především na mladší autory. Jejím cílem je popularizovat osobnosti a díla tradiční civilistiky a také jejich inspirativnost pro současnou aplikační praxi (mj. pracujeme na bibliografii dědického práva v českých zemích v letech 1918 až 2013).

Vážený pane docente, velice děkuji za poskytnutý rozhovor a též děkuji za Vaši práci a čas, který věnuje studentům a výzkumu. ■

Mgr. Ing. Lenka Holíková,
členka redakční rady časopisu *Ad Notam*,
notářka v Mělníku

ZÁKLADNÍ INFORMACE

vydavatel: Notářská komora České republiky
periodicita: čtvrtletník
počet stran: průměrně 56+4

PŘEDPLATNÉ PRO ROK 2024

Cena časopisu: 799 Kč včetně DPH za ročník (cena jednoho čísla je 199 Kč vč. DPH), předplatné objednávejte na předplatne.adnotam@nkcr.cz

Martina Gajdošová, Peter Kerecman, Tomáš Gábriš, Jozef Vozár, Renata Glaser–Opitzová:

Najvyšší súd Slovenskej republiky

Bratislava: Najvyšší súd Slovenskej republiky – Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2023. 200 s. ISBN 978-80-224-2010-5.

Nejvyšší soud Slovenské republiky si obdobně jako Nejvyšší soud České republiky v roce 2023 připomněl 30. výročí vstupu do nové etapy svojí historie, započaté rozdělením Československa. Anotovaná publikace je v podstatě paralelou k české monografii Nejvyšší soud – The Supreme Court, vydané poprvé u příležitosti 100. výročí československého Nejvyššího soudu v roce 2018¹ a podruhé v doplněném a aktualizovaném vydání v roce 2022.²

Sepsání historie Nejvyššího soudu Slovenské republiky bylo svěřeno kolektivu předních právních historiků, kteří se dlouhodobě a systematicky věnují dějinám právnictví a právnických profesí, ať již se jedná o biografie osobností, historii advokátské profesní samosprávy či advokacie z dalších zorných úhlů, a nyní i justice.

Český čtenář v knize najde části věnované historii Nejvyššího soudu za časů československých na jedné a za časů samostatného Slovenska či Slovenska v rámci feredace na straně druhé. Jednotlivé kapitoly tak odpovídají periodizaci dějin státu a pojednávají o Nejvyšším soudu Československé republiky v letech 1918–1938, o slovenském Nejvyšším soudu v letech 1939–1945 o nejvyšších soudech v Bratislavě a v Brně v letech 1945–1948, o Slovensku a Nejvyšším soudu se sídlem v Praze v letech 1948–1949, o Nejvyšším soudu Slovenské socialistické republiky v letech 1970–1990, o Nejvyšším soudu Slovenské republiky v letech 1990–1992 a o Nejvyšším soudu Slovenské republiky v letech 1993–2022.

V jednotlivých kapitolách autoři přibližují okolnosti ústavněprávního ukotvení Nejvyššího soudu v dané etapě, jeho organizační uspořádání, pravomoci, personální složení a vybraná rozhodnutí, nechybí ani hodnocení činnosti Nejvyššího soudu v příslušné době. V jednotlivých obdobích

jsou reflektovány i vztah soudní a výkonné moci, vztah moci zákonodárné k moci soudní a politické aspekty, resp. aspekty ideologické „osobitne v dobách potlačeného pluralizmu od konce 30. rokov až do konca 80. rokov 20. storočia“. Autoři soustředili rozsáhlý archivní materiál a bohatou kolekci dobových fotografií, čímž je text výrazně obohacen. Řečeno rovněž slovy předmluvy z pera Marty Gajdošové a Tomáše Gábríše, „predložená publikácia čitateľovi ponúka hutný obraz kontinuity a diskontinuity v našich dejinách, ale osobitne tiež odraz základných hodnôt súdnej moci, ktorými sú predovšetkým nezávislosť, odbornosť, skúsenosť a cit pre spravodlivosť“.

V kapitole o československém Nejvyšším soudu zaujme část o slovenském oddělení Nejvyššího soudu a o slovenských soudcích tohoto soudu. Nelze ostatně opomenout, že v čele československého Nejvyššího soudu stáli často slovenští soudci, za první republiky Vladimír Fajnor, v letech 1945–1948 Ivan Dérer či v letech 1948–1953 Igor Daxner. Léta 1939–1945 zpravila soudnictví včetně Nejvyššího soudu záruk nezávislosti, nicméně „medzi sudcami sa našli početní sudcovia s protirežimovým zmyslaním, keď že pre krátkosť existencie tohoto štátneho útvaru nestihli byť demokraticky vychovaní sudcovia medzivojnového Československa nahradení novým dorastom, poplatnejším novému režimu“. Není pak bez zajímavosti, že v letech 1945–1948 byla nastoupena cesta k dualismu nejvyšších soudů v Brně a Bratislavě, předsedy obou soudů byli slovenští soudci, Adolf Záturecký v Bratislavě a Ivan Dérer v Brně. Následovala však pounorová etapa jediného československého Nejvyššího soudu, od roku 1969 pak autoři podrobnější zpracování historie federálního Nejvyššího soudu ponechali stranou a obrátili pozornost plně na Slovenskou socialistickou republiku a po listopadu 1989 na Slovenskou republiku.

Spoluautorům lze pográtulovat k další faktograficky velmi bohaté monografii věnované tentokrát dějinám slovenské justice. Závěrem nelze nezmínit názor současného předsedy Nejvyššího soudu SR Jána Šikuty, který v úvodním slovu uzavřel, že „publikácia predstavuje Najvyšší súd SR jako inštitúciu európskeho typu, ktorá chráni práva a slobody všetkých ľudí, je otvorená a pripravená plniť svoje poslanie v spoločnosti“.

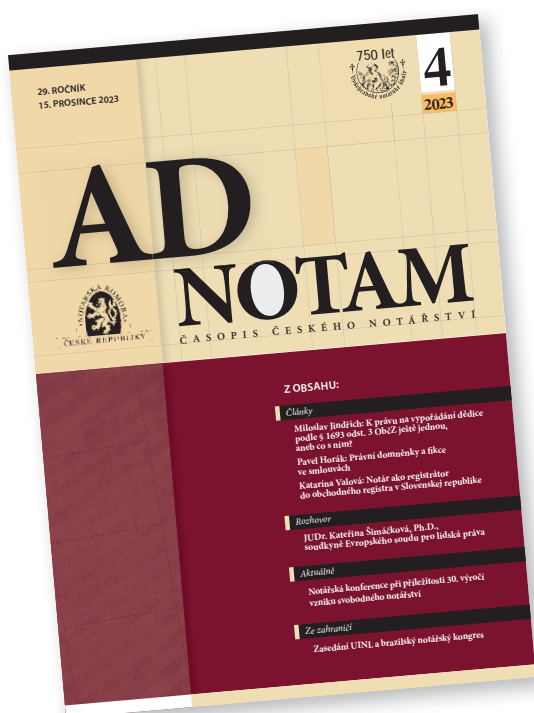
JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.,
člen redakční rady Ad Notam

1 Srov. Kolektiv: *Nejvyšší soud – The Supreme Court*. Brno: Nejvyšší soud, 2018, 192 s.

2 Srov. Kolektiv: *Nejvyšší soud – The Supreme Court*. Brno: Nejvyšší soud, 2022, 200 s.

AD NOTAM

ČASOPIS ČESKÉHO NOTÁŘSTVÍ

ZÁKLADNÍ INFORMACE

vydavatel: Notářská komora České republiky
náklad každého čísla: 2 000 výtisků,
formát: A4 (210 x 297)
počet stran: průměrně 56+4

CENÍK INZERCE 2024

vnitřní strana (210x297)	42 000 Kč
vnitřní 1/2 strany (210x145)	29 000 Kč
obálka IV (210x297)	65 000 Kč
obálka II a III (210x297)	49 000 Kč

vkładaná inzerce do celého nákladu

(leták do velikosti max. 2 listů A4, 2000 ks) ... 29 000 Kč

* U inzerátů je třeba přidat alespoň 3 mm pro každý ořez

** Ceny inzerce se stanoví smluvně. Ceny nezahrnují 21% DPH

30 let od přijetí Notářské komory České republiky za řádného člena UINL

VE DNECH 9. AŽ 11. 2. 1994 SE KONALA VE VÍDNI KONFERENCE ČLENSKÝCH ZEMÍ MEZINÁRODNÍ UNIE LATINSKÉHO NOTÁŘSTVÍ (UINL), KTERÉ JSEM SE ZÚČASTNIL SPOLU S PREZIDENTEM NAŠÍ NOTÁŘSKÉ KOMORY, JUDr. MARTINEM FOUKALEM, VICEPREZIDENTEM JUDr. MILOSLAVEM JINDŘICHEM A ČESTNÝM PREZIDENTEM JUDr. JIŘÍM BRÁZDOU.

Na závěrečném slavnostním aktu, který se konal dne 11. 2. 1994, tehdejší prezident UINL Dr. André Schwachtgen z Lucemburska vyhlásil, že se naše notářská komora přijímá za řádného člena UINL, neboť české notářství splňuje veškeré podmínky notářství latinského typu. Pan prezident připomněl společnou významnou historii obou našich zemí a ocenil řeč prezidenta Foukala přednesenou ve francouzském jazyce, na jejíž přípravě jsem se jako francouzštinář podílel. Samostatně se pak André Schwachtgen věnoval osobnosti přítomného JUDr. Jiřího Brázdy, který jako státní notář v době totalitního komunistického režimu čile korespondoval s notáři po celém světě a udržoval s nimi kontakt i přes riziko případných důsledků. Dr. Brázda za toto veřejné uznání osobní statečnosti sklídl zasloužený aplaus. Spolu s námi byly za řádné členy přijaty notářské komory Slovenské republiky, Litvy a Malty.

Pro české notáře bylo naše přijetí za řádného člena UINL vyvrcholením poměrně náročného úsilí, které tomu předcházelo. Po podání naší přihlášky do této významné mezinárodní organizace přijelo v průběhu roku 1993 do České republiky několik delegací UINL, které navštívily Ministerstvo spravedlnosti, sídlo notářské komory, i notářské kanceláře, aby podrobně prověřily úroveň našeho notářství. Poslední závěrečné návštěvy v České republice se zúčastnil prezident mezinárodní komise UINL, Vittorio di Cagno, notář z italského města Bari, spolu s několika dalšími členy tohoto orgánu. Již při první návštěvě od nás obdrželi zástupci UINL veškeré základní právní dokumenty, upravující činnost českých notářů, samozřejmě ve francouzském překladu.

Na konci roku 1993 obdržela Notářská komora České republiky zhodnocení výsledků předcházejících návštěv jednotlivých delegací UINL se sdělením, že našemu přijetí za řádného člena UINL nic nebrání a že k tomu dojde v průběhu roku 1994.

International
Union
of Notaries

Přijetí českého notářství za řádného člena UINL bylo vnímáno jako úspěšné završení procesu přeměny na notářství latinského typu. Získali jsme možnost aktivní účasti nejen na zasedáních nejvyšších orgánů této významné mezinárodní organizace, ale i podílet se na činnosti všech komisí a dalších mezinárodních organizací, jejichž činnost je spojena s UINL. Pro další rozvoj notářství u nás se ukázalo jako důležité, že politická reprezentace i ostatní právnické profese a instituce, měly příležitost se setkat s představiteli světového notářství a dozvědět se tak o jeho významu, jako součásti celého justičního systému. ■

JUDr. Eduard Kyšperský, emeritní notář

SDEU: První předběžná otázka

SOUDNÍ DVŮR EVROPSKÉ UNIE (SDEU) SE ZABÝVÁ PRVNÍ PŘEDBĚŽNOU OTÁZKOU¹ POLOŽENOU NĚKTERÝM Z ČESKÝCH SOUDŮ V RÁMCI ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI, VE KTERÉM JE NUTNO VYLOŽIT (I) URČITÁ USTANOVENÍ NAŘÍZENÍ Č. 650/2012.²

JUDr. Jiří Svoboda

Obvodní soud pro Prahu 1 přerušil řízení o pozůstalosti a obrátil se na SDEU s předběžnými otázkami. Po stránce skutkové jde o projednání pozůstalosti po zůstaviteli, který měl dvojí státní občanství (kromě českého i německé) a měl poslední obvyklý pobyt v tuzemsku. Zůstavitel byl vdovec a měl dvě děti, dcery E. D. a N. K.; a dále vnuky A. K., R. K. a R. F. von K.-K., kteří jsou děti N. K. Šetřením v Evidenci právních jednání pro případ smrti, kterou vede Notářská komora České republiky, bylo zjištěno, že zůstavitel zanechal dvě pořízení pro případ smrti, jednak prohlášení o vydědění pořízené notářským zápisem JUDr. I. S., notářkou v P., dne 23. 6. 2015 (ještě před datem, kdy nařízení o dědictví vstoupilo v účinnost), a jednak závět, pořízenou notářským zápisem Mgr. R. N., notářem v P., dne 20. 12. 2017, přičemž součástí této závěti byla i volba rozhodného práva pro dědění ve smyslu čl. 22 odst. 1 nařízení č. 650/2012.

Zůstavitel ale spolu se svou manželkou, zemřelou 9. 1. 2007, pořídili dne 2. 11. 1999 před Dr. J. F., notářem v H., Spolková republika Německo, společnou závět (v originále „*gemeinschaftliches Testament*“) dle německého občanského zákoníku, známou také pod pojmem „*berlínský testament*“. Následně byla tato společná závět částečně změněna společným prohlášením manželů uskutečněným dne 8. 2. 2001 před Dr. J. F., notářem v H., Spolková republika Německo. Právní zástupce vnuků dovozuje, že společná závět, ve znění uvedeného následného prohlášení, byla a je platným projevem poslední společné vůle zůstavitele a jeho manželky, která byla sepsána v souladu s platnými předpisy německého práva, s tím, že dovodil, že zůstavitel a jeho manželka výslovně omezili svoji pořizovací svobodu (v němčině *Testierfreiheit*) pro případ smrti jednoho z nich. Společná závět má tzv. *závazný účinek*, který má za následek zafixování právních vztahů zůstavitelů pořizujících společnou závět a ty pak nelze po smrti prvního z manželů již měnit jinak, než je předvídáno ve společné závěti manželů.

Předkládající soud položil SDEU tři otázky. **První otázka** se týká vymezení pojmu „*pořízení pro případ smrti*“. Zda čl. 3 odst. 1 písm. d) nařízení č. 650/2012, resp. čl. 83 odst. 3 a 4 ve spojení s čl. 3 odst. 1 písm. d) nařízení č. 650/2012, musí být vykládány tak, že pojem „*pořízení pro případ smrti*“ zahrnuje i prohlášení o vydědění. V případě kladné odpovědi na tuto první otázku, se **otázka druhá** týká výkladu toho,

jaké právo se stane rozhodným právem pro dědění, pořídil-li zůstavitel před 17. 8. 2015 více pořízení pro případ smrti, přičemž šlo o osobu s vícenásobnou státní příslušností.

Třetí otázka pak směřuje k výkladu čl. 26 odst. 2 nařízení č. 650/2012, tedy nakolik toto ustanovení vylučuje dopad následné změny rozhodného práva na způsobilost osoby změnit či odvolat učiněné pořízení pro případ smrti, přičemž předkládací soud vychází z toho, že testamentární způsobilost dle čl. 26 odst. 2 nařízení č. 650/2012 je nutné vykládat tak, že vylučuje dopad následné změny rozhodného práva na způsobilost osoby změnit či odvolat učiněné pořízení pro případ smrti.

JUDr. Jiří Svoboda

- místopředseda legislativní komise NK ČR
- člen komise pro vzdělávání NK ČR
- notář v Praze

Předběžné otázky:

1. Musí být ustanovení čl. 83 odst. 3 a 4 nařízení č. 650/2012 ve spojení s čl. 3 odst. 1 písm. d) nařízení č. 650/2012 vykládána v tom smyslu, že pojem pořízení pro případ smrti zahrnuje i prohlášení o vydědění?
2. V případně kladné odpovědi na první otázku, musí být čl. 83 odst. 4 nařízení č. 650/2012 vykládán v tom smyslu, že sepsal-li zůstavitel před 17. srpnem 2015 více pořízení pro případ smrti, která byla v souladu s právem státu, které by si byl zůstavitel mohl zvolit v souladu s nařízením č. 650/2012, právem, které se považuje za zvolené rozhodné právo pro dědění, je právo, v souladu se kterým zůstavitel naposledy před 17. srpnem 2015 pořídil pro případ smrti.
3. Musí být čl. 26 odst. 2 nařízení č. 650/2012 vykládán v tom smyslu, že byl-li zůstavitel omezen ve své pořizovací způsobilosti na základě pořízení pro případ smrti učiněného před 17. srpnem 2015 ve shodě s právem, kterým se řídilo jeho dědictví jako celek, a došlo-li v důsledku následné změny tohoto práva ke změnám v podmínkách výkonu jeho pořizovací způsobilosti, je zůstavitel nadále omezen ve své pořizovací způsobilosti ve shodě s právem, které by se bylo použilo pro dědění po tomto zůstaviteli v případě jeho smrti ke dni uzavření dědické smlouvy, a to bez ohledu na to, že podle práva, kterým se řídí jeho dědictví jako celek v době jeho smrti, byl zůstavitel oprávněn dědickou smlouvu zrušit (odvolat či změnit). ■

¹ C-98/24.

² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. 7. 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

STOJÍ ZA POZORNOST

PRÁVNÍ ROZHLEDY 22/2023:

ČLÁNKY

Způsobilost k výkonu člena voleného orgánu obchodní korporace po novele ZOK k 1. 7. 2023

prof. JUDr. Jan Dědič, doc. JUDr. Ivana Štenglová, Praha

Zákaz reformace *in peius* v civilním soudním řízení

JUDr. Eva Dobrovolná, Ph.D., LL.M.,

Mgr. Daniel Kolář, Brno

PRÁVNÍ ROZHLEDY 23–24/2023:

DISKUSE

Valorizace vnosů: rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 jako dotváření práva *contra legem*?

Mgr. Viktor Kolmačka, Brno

Elektronický podpis právního jednání o věcném právu k nemovitosti

Marek Blažek, Brno

SOUDNÍ ROZHLEDY 9/2023:

OBČANSKÉ PRÁVO

51. K ochraně spoluvlastníka opomenutého při rozhodování o významné záležitosti

§ 1129 ObčZ

Spoluvlastník opomenutý při rozhodnutí o významné záležitosti týkající se společné věci může navrhnout do třiceti dnů od dne, kdy se dozvěděl o přijetí rozhodnutí spoluvlastníků, aby o záležitosti rozhodl soud. Nepodá-li návrh v uvedené lhůtě, toto právo zaniká.

Rozsudek NS z 10. 5. 2023, sp. zn. 22 Cdo 835/2022

52. K oprávnění společenství vlastníků rozhodnout o omezení práv vlastníka jednotky ohledně užívání bytu

§ 1175 odst. 1, § 1189 odst. 1, 2, § 1190, § 1194 odst. 1 ObčZ

Společenství vlastníků se při úpravě svých stanov (jejich změně) může pohybovat pouze v rámci kompetencí vyplývajících z jeho působnosti. Rozhodne-li shromáždění společenství vlastníků prostřednictvím stanov o omezení vlastnického práva vlastníků jednotek ohledně užívání bytu, jde o rozhodnutí, které bylo přijato v záležitosti, o které tento orgán nemá působnost rozhodnout, a hledí se na něj, jako by nebylo přijato.

Usnesení NS z 15. 3. 2023, sp. zn. 26 Cdo 854/2022

CIVILNÍ PRÁVO PROCESNÍ

Podmínky pro valorizaci vnosu do SJM a dokazování jeho výše

§ 742 odst. 1 písm. b) a c), odst. 2 ObčZ

V řízení o vypořádání společného jmění manželů je na tom účastníkovi, který se domáhá vypořádání tzv. vnosu anebo i jeho valorizace, aby tento nárok v řízení uplatnil; soud nemá povinnost bez návrhu o vnosu či o jeho valorizaci rozhodovat.

Aby soud mohl provést valorizaci vnosu, je třeba v řízení v době před jeho koncentrací, případně před nastoupením účinků tzv. neúplné apelace, mimo jiné tvrdit a prokázat, že byl vynaložen některý z tzv. vnosů uvedených v § 742 odst. 1 písm. b) a c) ObčZ, a že ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, se zvýšila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen.

Hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen (tzv. valorizace), jen pokud se tak účastníci dohodli. Jestliže by v konkrétní věci bylo nezohlednění valorizace vnosu v důsledku zvýšení hodnoty věci, na kterou byl vynaložen a ke které došlo až později, po vynaložení vnosu, v rozporu s dobrými mravy anebo vedlo ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění (§ 2 odst. 3 ObčZ), bylo by třeba k těmto okolnostem přihlídnout v rámci stanovení výše podílů na společném majetku (disparity).

Rozsudek NS z 25. 4. 2023, sp. zn. 22 Cdo 3323/2022

VÝBĚR ROZHODNUTÍ V OBLASTI CIVILNĚPRÁVNÍ

Důkazní břemeno k tvrzení o podmínkách pro nezařazení věci do společného jmění manželů

Rozsudek NS z 27. 7. 2022, sp. zn. 22 Cdo 3070/2021 (Rc 48/2023, PR 2/2023 s. 68)

Prokáže-li se v poměrech ObčZ, že v tzv. zákonném režimu nabytí věc jeden z manželů nebo oba manželé společně za trvání manželství, má se za to, že věc je součástí společného jmění manželů. Ten, kdo tvrdí, že jsou splněny pod-

mínky pro nezařazení věci do společného jmění manželů uvedené zejména v § 709 odst. 1 a 3 ObčZ, nese ohledně tohoto tvrzení důkazní břemeno. To platí v poměrech mezi manželi i pro věc evidovanou ve veřejném seznamu jako vlastnictví jen jednoho z účastníků.

SOUDNÍ ROZHLEDY 11-12/2023:

CIVILNÍ PRÁVO PROCESNÍ

64. K ustanovení opatrovníka účastníku, který se z jiných zdravotních důvodů než duševní poruchy nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení

§ 29 odst. 3 OSŘ

§ 20 odst. 1, § 185, § 188 odst. 2 InsZ

Okolnost, zda jsou dány podmínky pro ustanovení opatrovníka účastníku, který se z jiných zdravotních důvodů než duševní poruchy nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení, popřípadě pro učinění jiného opatření ve smyslu § 29 odst. 3 OSŘ, nemusí být hodnocena z objektivního hlediska. Určujícím není, zda se soud, který vede řízení, dozvěděl nebo měl dozvědět o těchto podmínkách, nýbrž pouze to, zda účastník objektivně potřeboval k řádnému uplatnění svých procesních práv ustanovení takového zástupce, neučinil-li soud jiné vhodné opatření.

Usnesení NS z 30. 5. 2023, sp. zn. MSPH 79 INS 29718/2019, 29 NSČR 88/2021-P360-26

SOUDNÍ ROZHLEDY 1/2024:

VÝBĚR ROZHODNUTÍ V OBLASTI CIVILNĚPRÁVNÍ

Sporná aktiva pozůstalosti

Rozsudek NS z 26. 1. 2023, sp. zn. 24 Cdo 2680/2022 (Rc 84/2023) ■

Připravil Mgr. Erik Mrzena,
notář v Praze

Aktuality z CNUE

Generální shromáždění a 30. výročí založení CNUE – prosinec 2023

Dne 8. 12. 2023 se v Bruselu konalo třetí generální shromáždění CNUE roku 2023. Zvoleni zde byli prezident a viceprezidentka, a dále členové správní rady pro příští rok. Vedle volby představitelů CNUE byl na program zařazen také jeden mimořádný bod, a to volba nového tajemníka kanceláře CNUE. Tím se stal pan Vincent Tilman z Belgie. Projednána byla další statutární otázka, kterou je novelizace stanov a jednacího řádu. Za tímto účelem bude následně ustanovena pracovní skupina pod vedením nizozemského notářství.

CNUE (Rada notářství EU) byla založena v souvislosti s tvorbou jednotného evropského trhu v roce 1993. NK ČR se stala jejím členem při vstupu České republiky do Evropské unie v roce 2004. Při příležitosti 30. výročí existence CNUE byla uspořádána konference v Bruselu, které se zúčastnili zástupci evropských institucí: paní Ana Gallego, generální ředitelka v rámci Generálního ředitelství pro spravedlnost a ochranu spotřebitele a poslanec Evropského parlamentu, pan Michael Gahler. Ke gratulacím se dálkově připojili také někteří vrcholní představitelé Evropského parlamentu a Evropské komise.

SPRÁVNÍ RADA 2024

Při volbě orgánů CNUE pro nadcházející rok proběhlé v rámci prosincového generálního shromáždění byl Mgr. Radim Neubauer, prezident NK ČR, zvolen členem správní rady. Funkce se následně ujal 11. 1. 2024 ve Vilniusu.

Ostatními členy správní rady CNUE v letošním roce jsou představitelé notářství Francie, Itálie, Litvy, Lucemburska, Polska a Portugalska. Funkci prezidenta CNUE zastává prezident litevského notářství, pan Marius Stračkaitis. Viceprezidentkou CNUE pro rok 2024 je pak paní Martine Schaeffer, prezidentka lucemburského notářství.

V rámci přebírání pravomocí správní rady byly ze strany prezidenta CNUE představeny priority litevského předsednictví CNUE, mezi kterými je další rozvoj notářství spočívající v prohloubení vzájemné výměny zkušeností, a to zejména v kontextu pokračujícího trendu, kdy jsou rozdílné nesporné soudní i jiné agendy svěřovány notářství.

Polevit by neměla ani podpora poskytovaná Ukrajině a ukrajinskému notářství. V této souvislosti bude ze strany CNUE

uspořádána mezinárodní konference zaměřená na pomoc Ukrajině, která by se měla konat v září letošního roku v Litvě.

Předávání pravomocí správní rady se zúčastnila také litevská ministryně spravedlnosti, paní Ewelina Dobrowolska, a předsedkyně právního výboru Parlamentu Litevské republiky, paní Irena Haase.

ZAHÁJENÍ EVROPSKÉHO PROJEKTU EL@N 2

Následující den po konání prvního jednání správní rady v CNUE v byly ve Vilniusu zahájeny práce na projektu El@n 2 spolufinancovaného Evropskou komisí, jehož cílem je nabídnout všem evropským notářům bezplatné pokračující vzdělávání v oblasti evropské legislativy.

Druhá etapa projektu El@n je zaměřena na několik oblastí tvořících jádro činnosti notářů, nebo oblastí s ní velmi úzce souvisejících. Konkrétně se jedná o tvorbu online dostupných materiálů, online workshopy, ale i organizaci několika přeshraničních seminářů zaměřených na praktické potřeby notářů, ale i jejich spolupracovníků.

Vznikající materiály a organizované semináře se budou týkat praktické aplikace evropského dědického nařízení, manželského majetkového práva v přeshraničním režimu, přeshraničního výkonu pohledávek, prevence legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ale i odborné angličtiny. Zde se jedná o jeden z mála vzdělávacích programů zaměřených na výuku odborné terminologie právě pro potřeby notářské praxe.

Notářská komora České republiky se od počátku aktivně účastní praktické realizace projektu a spolu se španělským notářstvím také vedení pracovní skupiny pro tvorbu modulu věnovaného dalšímu vzdělávání v rámci předcházení praní špinavých peněz.

Jedním z vytyčených cílů projektu je nabídnout vzdělávací materiály v přehledné a interaktivní podobě umožňující věnovat se dané materii kdykoliv a odkudkoliv. ■

JUDr. Berenika Wünschová,
ředitelka kanceláře NK ČR
JUDr. Petr Klika,
mezinárodní vztahy NK ČR

EU v kostce

PRÁVIDELNÝ PŘEHLED DĚNÍ V INSTITUCÍCH EVROPSKÉ UNIE, NA POLI MEZINÁRODNÍHO PRÁVA SOUKROMÉHO, ALE I NOVINEK OSTATNÍCH EVROPSKÝCH NOTÁŘSTVÍ A DALŠÍCH ZAJÍMAVOSTÍ Z DALŠÍCH MEZINÁRODNÍCH OBLASTÍ, TENTOKRÁT ZA OBDOBÍ PŘELOMU ROKU 2023 A 2024 A DOPLNĚNÉ O NĚKTERÉ VÝZNAMNÉ ÚDAJE TÝKAJÍCÍ SE EVROPSKÉ EKONOMIKY.

NOTÁŘSTVÍ ALBÁNIE A MOLDAVSKA POZOROVATELI CNUE

Rada notářství Evropské unie (CNUE) se rozrostla o další dvě notářství: na generálním shromáždění pořádaném 8. prosince 2023 členská notářství jednomyslně schválila udělení statutu pozorovatele notářství Albánie a Moldavska.

BELGICKÉ PŘEDSEDNICTVÍ RADY EVROPSKÉ UNIE

Belgie převzala po Španělsku pro první pololetí tohoto roku předsednictví Rady Evropské unie. Mezi vytyčené prioritní oblasti patří šest tematických okruhů:

- právní stát, demokracie a jednota,
- posílení konkurenceschopnosti Evropy,
- řešení ekologických výzev, jmenovitě změnu klimatu, ztrátu biodiverzity a znečištění životního prostředí,
- sociální a zdravotní agenda,
- ochrana hranic a související ochrana osob,
- podpora globální Evropy.

V oblasti právního státu a demokracie chce belgické předsednictví mj. posílit svobodu a pluralitu médií. Dále je pozornost zaměřena na rozšiřování Evropské unie a podporu kandidátských zemí při jejich úsilí o připojení. Zároveň je deklarována potřeba navazující úpravy jednotlivých politik, zdrojů a rozhodovacích procesů.

V kontextu konkurenceschopnosti Evropy se předsednictví zaměří na posílení jednotného trhu, budoucnosti průmyslu a dokončení dvou strategií: unie kapitálových trhů a energetické unie.

Pokud jde o řešení ekologických výzev, v souvislosti s Green Dealem se priority zaměřují na energetickou a klimatickou transformaci. V sociální oblasti je pak jednou z priorit spravedlivá pracovní mobilita, resp. efektivnější prosazování pravidel upravujících pohyb pracovníků. V rámci ochrany hranic se má předsednictví zaměřit na spolupráci s africkými partnery. Poslední položkou mezi vytyčenými prioritami je podpora globální Evropy jako odpověď na aktuální geopolitickou situaci. Sestávat má z opatření na podporu odolnosti a samostatnosti Evropské unie.

Oficiální webové stránky belgického předsednictví jsou www.belgium24.eu. Předsednictví tvoří vždy trojice zemí rotující po šesti měsících. Belgické předsednictví je po Španělsku druhým v aktuální trojici, kterou završí v druhém pololetí letošního roku Maďarsko.

KANADA SMLUVNÍ STRANOU ÚMLUVY O APOSTILE

Kanada se na začátku letošního roku stala smluvní stranou Úmluvy o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin. Nově tak při používání veřejných listin mezi Kanadou a Českou republikou není nutná superlegalizace. Změna vešla v účinnost k 11. 1. 2024.

V současnosti není známa informace o námitce žádného státu k přistoupení Kanady, apostila by se tedy měla namísto superlegalizace uplatňovat při oběhu veřejných listin mezi Kanadou a všemi ostatními smluvními stranami.

Dostupná je také informace k možnosti zpětného ověření existence kanadské apostily. Doložky vydané ve většině provincií je možné ověřit na e-mailové adrese apostille@international.gc.ca při uvedení pořadového čísla a data vydání (pořadová čísla apostil začínající na CA-, AB-, BC- nebo SK-). V případě doložek vydaných v Ontariu a Québecu je možné využít online registry.

ELEKTRONICKÁ APOSTILA V GRUZII

Gruzie rozšířila praktickou aplikaci elektronických apostilních doložek, které byly doposud vydávány tamním ministerstvem spravedlnosti. Nově jde také o apostily udílené k určitým dokumentům ze strany Ministerstva zahraničních věcí Gruzie.

ELEKTRONICKÁ APOSTILA V USA

Také Spojené státy americké rozpracovávají koncept elektronické apostily. V současnosti je vydávána ve čtyřech státech, a to v Connecticutu, Montaně, Rhode Islandu a Utahu. Jedná se o pilotní programy vydávání elektronických doložek, a jejich konkrétní podmínky, rozsah vydávání a praktické detaily, které se liší v závislosti na konkrétním státu, se mohou měnit v nadcházejících měsících. V Montaně by mělo v relativně blízké budoucnosti dojít k přechodu na výlučnou elektronickou podobu apostily.

Konkrétní informace pro jednotlivé státy je možné dohledat na webových stránkách Haagské konference mezinárodního práva soukromého (www.hcch.net/apostille) a na stránkách příslušných úřadů jednotlivých států USA.

V některých státech jsou v současnosti dostupné elektronické registry vydaných doložek umožňující zpětné ověření jejich existence (Arkansas, Colorado, Delaware, Kalifornie, Montana, Minnesota, New York, Rhode Island, Severní Karolína, Tennessee, Texas, Washington a Západní Virginie). Odkazy na ně jsou taktéž dohledatelné na uvedené webové stránce.

ZPRÁVA O VZDĚLÁVÁNÍ V EVROPSKÉ JUSTICI

Evropská komise (Generální ředitelství pro spravedlnost a spotřebitele) publikovala další zprávu o vzdělávání příslušníků justice a právnických profesí v právu EU. Meziroční srovnání let 2022 a 2021 ukazuje na rostoucí zájem o vzdělávací akce k tématům z práva EU mezi evropskými notáři.

NÁVŠTĚVA PŘEDSEDKYNĚ EVROPSKÉHO PARLAMENTU V PRAZE

Dne 15. února navštívila Prahu předsedkyně Evropského parlamentu Roberta Metsola. Setkala se s prezidentem republiky, předsedkyní Poslanecké sněmovny a dalšími vrcholnými představiteli země. Návštěvou České republiky chtěla mj. podpořit zájem o volby do Evropského parlamentu a účast českých voličů. Ke konkrétním tématům její návštěvy patřily např. bezpečnostní otázky a Evropský akt o svobodě médií. Předsedkyně také ocenila české předsednictví EU v druhém pololetí roku 2022.

SÍDLO ÚŘADU EU PROTI PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚŽ

22. února zvolily instituce Evropské unie sídlo nově zřizovaného úřadu, který bude na unijní úrovni zaštiťovat oblast předcházení legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (AMLA). Sídlem úřadu se stane Frankfurt nad Mohanem.

VYKÁZANÁ ZTRÁTA EVROPSKÉ CENTRÁLNÍ BANKY

Poprvé po téměř dvaceti letech vykazala Evropská centrální banka ztrátu, a to ve výši 1,3 miliardy eur. Důvodem je zvýšení jejích úrokových sazeb v souvislosti s opatřeními proti inflaci, které vedlo k nárůstu úrokových nákladů. ■

JUDr. Berenika Wünschová,
ředitelka kanceláře NK ČR
JUDr. Petr Klika,
mezinárodní vztahy NK ČR

Zahájení a ukončení činnosti notářů

Ministr spravedlnosti JUDr. Pavel Blažek, Ph.D., s účinností od 1. 2. 2024 jmenoval **Mgr. Janu Krätzerovou** notářkou v obvodu Okresního soudu v Táboře se sídlem v Táboře.

Mgr. Jana Krätzerová

Mgr. Marie Floriánová

Dále byla jmenována notářkou v obvodu Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou se sídlem v Týništi nad Orlicí **Mgr. Marie Floriánová**, a to ke dni 1. 3. 2024. S účinností od 14. 3. 2024 byla jmenována notářkou v obvodu Okresního soudu v Náchodě se sídlem v Jaroměři **Mgr. Eva Pokorná**.

Nově jmenovaným notářkám přejeme mnoho úspěchů v jejich pracovní činnosti.

Dnem 31. 12. 2024 odvolal ministr spravedlnosti na vlastní žádost **JUDr. Ivana Houdka** z funkce notáře Okresního soudu v Příbrami se sídlem v Příbrami. K tomuto datu byl odvolán na vlastní žádost rovněž **JUDr. Zdeněk Ryšánek**, notář pro obvod Okresního soudu Brno-venkov se sídlem v Brně. Na vlastní žádost byla odvolána ke stejnému datu také **JUDr. Ladislava Říhová**, notářka v obvodu Okresního soudu v Rokycanech se sídlem v Rokycanech.

Mgr. Eva Pokorná

Za dlouholetou činnost ve prospěch notářství děkujeme a do dalšího života přejeme pevné zdraví, štěstí a osobní spokojenosti. ■

redakce Ad Notam

NOTÁŘSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY

vyhlašuje podle § 8 odst. 6 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „notářský řád“), a podle § 2 odst. 1 předpisu Notářské komory České republiky o postupu při vyhlašování a organizaci konkurzu na obsazení notářského úřadu (konkurzní řád),

KONKURZ

na obsazení notářského úřadu

v obvodu Okresního soudu v Příbrami se sídlem v Příbrami

uvolněného po notáři JUDr. Ivanovi Houdkovi, který ukončí činnost dne 31. 12. 2024. Jednání před konkurzní komisí se bude konat v úterý 21. května 2024 v době od 9.00 hod. v sídle Notářské komory České republiky (dále jen „Komora“) v Praze, Apolinářská 12, přičemž přihláška do konkurzu (dále jen „přihláška“) musí být Komoře doručena nejpozději do 22. dubna 2024.

Účastnický poplatek za podání přihlášky činí **12 000 Kč** a je třeba ho zaplatit nejpozději v den podání přihlášky do konkurzu na účet Komory u UniCredit Bank Czech Republic and Slovakia, a. s., č. ú. 45818009/2700, variabilním symbolem je rodné číslo přihlášeného do konkurzu (dále jen „uchazeč“). Komora odešle uchazečům zařazeným do konkurzu nejpozději 10. den před jednáním konkurzní komise pozvánku k jednání na adresu uvedenou v přihlášce ke konkurzu. Na základě písemné žádosti uchazeče sdělí Komora sledované statistické údaje o činnosti uvolněného notářského úřadu za poslední ukončený kalendářní rok. Komora předloží na základě výsledku konkurzu ministru spravedlnosti návrh na jmenování notáře do notářského úřadu (§ 8 odst. 1 a 6 notářského řádu).

S přihláškou je třeba předložit tyto doklady:

- 1) doklad o státním občanství,
- 2) prohlášení o plné svéprávnosti,
- 3) výpis z evidence Rejstříku trestů; je-li uchazeč občanem jiného členského státu Evropské unie, jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor nebo Švýcarské konfederace, výpis z evidence trestů, anebo rovnocenný doklad vydaný příslušným soudním nebo správním orgánem tohoto státu, nebo výpis z evidence Rejstříku trestů s přílohou obsahující informace, které jsou zapsané v evidenci trestů státu, jehož je občanem; datum vydání těchto dokladů nesmí být starší než tři měsíce před podáním přihlášky,
- 4) doklad o vzdělání ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) notářského řádu,
- 5) doklad o složení notářské zkoušky nebo jiné zkoušky (§ 7 odst. 3 notářského řádu),
- 6) doklad o alespoň pětiletém trvání notářské praxe nebo jiné praxe (§ 7 odst. 2 notářského řádu),
- 7) osvědčení podle zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů, jde-li o uchazeče narozeného před 1. 12. 1971,
- 8) doklad o zaplacení účastnického poplatku.

Podmínky pro zařazení notáře nebo notářského kandidáta do konkurzu

- 1) Podmínkou zařazení notáře se sídlem v České republice do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladu uvedeného shora pod bodem 8).
- 2) Podmínkou zařazení notářského kandidáta do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladů uvedených shora pod body 6), 7), 8) a dokladu o tom, že je zapsán v seznamu notářských kandidátů příslušné notářské komory.
- 3) Notářský kandidát dokládá notářskou praxi potvrzením notářské komory o době zápisu v seznamech notářských koncipientů a kandidátů a potvrzením notáře o době trvání pracovního poměru, se zohledněním § 22 odst. 3 notářského řádu účinného od 1. 1. 2022. Nelze-li dobu trvání pracovního poměru prokázat potvrzením notáře, je třeba ji prokázat jinými listinami prokazujícími trvání této doby.

Předpoklady pro zařazení uchazeče do konkurzu ve smyslu § 7 odst. 1 notářského řádu

- 1) státní občanství členského státu Evropské unie, jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor nebo Švýcarské konfederace,
- 2) plná svéprávnost,
- 3) vysokoškolské vzdělání v oboru právo získané
 - a) v magisterském studijním programu právo a právní věda studiem na vysoké škole v České republice, přičemž za takové vzdělání se považuje také vysokoškolské vzdělání získané před 1. 1. 1999 na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v České republice nebo jejich právních předchůdců, nebo
 - b) studiem na vysoké škole v zahraničí, pokud je takové vzdělání v České republice uznáváno za rovnocenné vzdělání uvedenému v písmenu a) na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, anebo pokud takové vzdělání bylo uznáno podle zvláštního právního předpisu, a současně takové vzdělání odpovídá obsahem a rozsahem obecnému vzdělání, které lze získat v magisterském studijním programu právo a právní věda na vysoké škole v České republice,
- 4) bezúhonnost,
- 5) vykonání alespoň pětileté notářské praxe,
- 6) složení notářské zkoušky.

Notářská praxe ve smyslu § 7 odst. 2 notářského řádu

- 1) Notářskou praxí se rozumí praxe notáře, notářského kandidáta a notářského koncipienta podle notářského řádu a praxe státního notáře a notářského čekatele podle dřívějších předpisů.
- 2) Do notářské praxe Komora započte zcela praxi soudce, prokurátora, státního zástupce, advokáta, komerčního právníka, soudního exekutora, soudce Ústavního soudu, asistenta soudce Ústavního soudu nebo Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, exekutorského kandidáta, justičního čekatele, justičního kandidáta, asistenta soudce, asistenta veřejného ochránce práv, asistenta státního zástupce, právního čekatele prokuratury, právního čekatele státního zastupitelství, advokátního koncipienta, exekutorského koncipienta nebo právního čekatele u komerčního právníka, činnost zaměstnance Ministerstva spravedlnosti, který získal vysokoškolské vzdělání v rámci magisterského studijního programu v oblasti práva na vysoké škole a který se samostatně podílí na tvorbě návrhů obecně závazných právních předpisů.
- 3) Do notářské praxe může ministr spravedlnosti na návrh Komory z jiné právní praxe započítat nejvýše dva roky.
- 4) Notářská praxe podle bodů 2) a 3) se dokládá dokladem prokazujícím délku jiné praxe započítávané Notářskou komorou České republiky do notářské praxe, nebo potvrzením, že ministr spravedlnosti započte do notářské praxe jinou právní praxi.

Notářské zkoušky ve smyslu § 7 odst. 3 notářského řádu

- 1) Notářskou zkouškou se rozumí notářská zkouška podle notářského řádu a notářská zkouška podle dřívějších předpisů.
- 2) Za notářskou zkoušku se považuje také odborná justiční zkouška, soudcovská zkouška, jednotná soudcovská zkouška, jednotná soudcovská a advokátní zkouška, prokurátorská zkouška, odborná závěrečná zkouška právních čekatelů, advokátní zkouška, exekutorská zkouška a profesní zkouška na komerčního právníka.

NOTÁŘSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY

vyhlašuje podle § 8 odst. 6 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „notářský řád“), a podle § 2 odst. 1 předpisu Notářské komory České republiky o postupu při vyhlašování a organizaci konkurzu na obsazení notářského úřadu (konkurzní řád),

KONKURZ

na obsazení notářského úřadu

v obvodu Okresního soudu Brno-venkov se sídlem v Brně

uvolněného po notáři JUDr. Zdeňkovi Ryšánkovi, který ukončí činnost dne 31. 12. 2024. Jednání před konkurzní komisí se bude konat v úterý 28. května 2024 v době od 9.00 hod. v sídle Notářské komory České republiky (dále jen „Komora“) v Praze, Apolinářská 12, přičemž přihláška do konkurzu (dále jen „přihláška“) musí být Komoře doručena nejpozději do 29. dubna 2024.

Účastnický poplatek za podání přihlášky činí **12 000 Kč** a je třeba ho zaplatit nejpozději v den podání přihlášky do konkurzu na účet Komory u UniCredit Bank Czech Republic and Slovakia, a. s., č. ú. 45818009/2700, variabilním symbolem je rodné číslo přihlášeného do konkurzu (dále jen „uchazeč“). Komora odešle uchazečům zařazeným do konkurzu nejpozději 10. den před jednáním konkurzní komise pozvánku k jednání na adresu uvedenou v přihlášce ke konkurzu. Na základě písemné žádosti uchazeče sdělí Komora sledované statistické údaje o činnosti uvolněného notářského úřadu za poslední ukončený kalendářní rok. Komora předloží na základě výsledku konkurzu ministru spravedlnosti návrh na jmenování notáře do notářského úřadu (§ 8 odst. 1 a 6 notářského řádu).

S přihláškou je třeba předložit tyto doklady:

- 1) doklad o státním občanství,
- 2) prohlášení o plné svéprávnosti,
- 3) výpis z evidence Rejstříku trestů; je-li uchazeč občanem jiného členského státu Evropské unie, jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor nebo Švýcarské konfederace, výpis z evidence trestů, anebo rovnocenný doklad vydaný příslušným soudním nebo správním orgánem tohoto státu, nebo výpis z evidence Rejstříku trestů s přílohou obsahující informace, které jsou zapsané v evidenci trestů státu, jehož je občanem; datum vydání těchto dokladů nesmí být starší než tři měsíce před podáním přihlášky,
- 4) doklad o vzdělání ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) notářského řádu,
- 5) doklad o složení notářské zkoušky nebo jiné zkoušky (§ 7 odst. 3 notářského řádu),
- 6) doklad o alespoň pětiletém trvání notářské praxe nebo jiné praxe (§ 7 odst. 2 notářského řádu),
- 7) osvědčení podle zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů, jde-li o uchazeče narozeného před 1. 12. 1971,
- 8) doklad o zaplacení účastnického poplatku.

Podmínky pro zařazení notáře nebo notářského kandidáta do konkurzu

- 1) Podmínkou zařazení notáře se sídlem v České republice do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladu uvedeného shora pod bodem 8).
- 2) Podmínkou zařazení notářského kandidáta do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladů uvedených shora pod body 6), 7), 8) a dokladu o tom, že je zapsán v seznamu notářských kandidátů příslušné notářské komory.
- 3) Notářský kandidát dokládá notářskou praxi potvrzením notářské komory o době zápisu v seznamech notářských koncipientů a kandidátů a potvrzením notáře o době trvání pracovního poměru, se zohledněním § 22 odst. 3 notářského řádu účinného od 1. 1. 2022. Nelze-li dobu trvání pracovního poměru prokázat potvrzením notáře, je třeba ji prokázat jinými listinami prokazujícími trvání této doby.

Předpoklady pro zařazení uchazeče do konkurzu ve smyslu § 7 odst. 1 notářského řádu

- 1) státní občanství členského státu Evropské unie, jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor nebo Švýcarské konfederace,
- 2) plná svéprávnost,
- 3) vysokoškolské vzdělání v oboru právo získané
 - a) v magisterském studijním programu právo a právní věda studiem na vysoké škole v České republice, přičemž za takové vzdělání se považuje také vysokoškolské vzdělání získané před 1. 1. 1999 na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v České republice nebo jejich právních předchůdců, nebo
 - b) studiem na vysoké škole v zahraničí, pokud je takové vzdělání v České republice uznáváno za rovnocenné vzdělání uvedenému v písmenu a) na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, anebo pokud takové vzdělání bylo uznáno podle zvláštního právního předpisu, a současně takové vzdělání odpovídá obsahem a rozsahem obecnému vzdělání, které lze získat v magisterském studijním programu právo a právní věda na vysoké škole v České republice,
- 4) bezúhonnost,
- 5) vykonání alespoň pětileté notářské praxe,
- 6) složení notářské zkoušky.

Notářská praxe ve smyslu § 7 odst. 2 notářského řádu

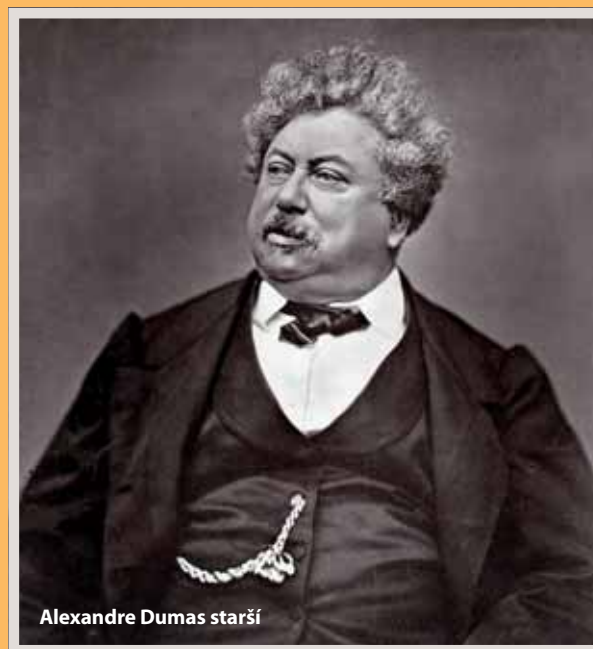
- 1) Notářskou praxí se rozumí praxe notáře, notářského kandidáta a notářského koncipienta podle notářského řádu a praxe státního notáře a notářského čekatele podle dřívějších předpisů.
- 2) Do notářské praxe Komora započte zcela praxi soudce, prokurátora, státního zástupce, advokáta, komerčního právníka, soudního exekutora, soudce Ústavního soudu, asistenta soudce Ústavního soudu nebo Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, exekutorského kandidáta, justičního čekatele, justičního kandidáta, asistenta soudce, asistenta veřejného ochránce práv, asistenta státního zástupce, právního čekatele prokuratury, právního čekatele státního zastupitelství, advokátního koncipienta, exekutorského koncipienta nebo právního čekatele u komerčního právníka, činnost zaměstnance Ministerstva spravedlnosti, který získal vysokoškolské vzdělání v rámci magisterského studijního programu v oblasti práva na vysoké škole a který se samostatně podílí na tvorbě návrhů obecně závazných právních předpisů.
- 3) Do notářské praxe může ministr spravedlnosti na návrh Komory z jiné právní praxe započítat nejvýše dva body.
- 4) Notářská praxe podle bodů 2) a 3) se dokládá dokladem prokazujícím délku jiné praxe započítávané Notářskou komorou České republiky do notářské praxe, nebo potvrzením, že ministr spravedlnosti započtl do notářské praxe jinou právní praxi.

Notářské zkoušky ve smyslu § 7 odst. 3 notářského řádu

- 1) Notářskou zkouškou se rozumí notářská zkouška podle notářského řádu a notářská zkouška podle dřívějších předpisů.
- 2) Za notářskou zkoušku se považuje také odborná justiční zkouška, soudcovská zkouška, jednotná soudcovská zkouška, jednotná soudcovská a advokátní zkouška, prokurátorská zkouška, odborná závěrečná zkouška právních čekatelů, advokátní zkouška, exekutorská zkouška a profesní zkouška na komerčního právníka.

Strípky z historie 74.

Ve druhé kapitole čtvrtého dílu románu *Hrabě Monte Christo* popisuje Alexandre Dumas, jak Noirtier z Villefortu, který ochrnul a nemohl se pohybovat a mluvit, pořizoval testament. Ten sepsali dva notáři poté, kdy se ukázalo, že Noirtier je schopen očima projevit svou vůli. Dumas vložil notáři do úst i poučení o tomto typu poslední vůle: „Bude to jednoduše tak zvaná tajná závěť, to jest závěť předvídaná a platná podle zákona, pokud byla přečtena před sedmi svědky a potom před nimi schválena zůstavitelem a zapečetěna notářem. Nebude trvat o mnoho déle než obyčejná závěť. Nejprve přijdou předepsané formule, které jsou vždy stejné, a pokud jde o jednotlivé podrobnosti, většinou budou dány stavem testátorových majetkových záležitostí a uvedeny vámi, kteří jste je spravovali a znáte je. Ostatně aby nebylo možno závěť napadnout, postaráme se o její co nejúplnější hodnověrnost. Jeden z mých kolegů mi bude dělat pomocníka a bude proti zvyklosti přítomen diktování.“ Jak známo, Noirtierovým záměrem bylo zabránit sňatku své vnučky Valentiny s Franzem d'Épinay, jehož otce zabil v souboji.

Alexandre Dumas starší

Podle zprávy pražského notářského kolegia „z 15 v roce 1885 různými stranami podaných stížností 9 týkalo se notářů v jiných obvodech komorních, kdežto 4 oproti notářům zdejšího obvodu podané stížnosti co bezdůvodné byly zamítnuty; ve 2 případech není vyšetření ještě skončeno. Následkem udání soudů muselo v jednom případě dáno býti jednomu notáři připomenutí povinnosti stavu notářského (§. 155. n. ř.) a v jednom případě dostalo se tomu kterému notáři připomenutí dle §. 154. n. ř. — Disciplinárně byli trestáni 4 notáři (1 pokutovou písemní domluvou, 3 pak peněžitým trestem od 50 do 500 zl.). Vděčná připomíná zpráva zákonní ustanovení, dle něhož příště pokuty notářům vyměřené připadnouti mají spolku pro zaopatřování vdov a sirotků po notářích v království českém.“ O celé zprávě podrobně informovala Národní politika ze dne 20. dubna 1886.

Právní otázku ručení přihlášených dědiců za dluhy pozůstalostní řešilo rozhodnutí c. k. nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 1882, č. 14246. Jednalo se o žalobu věřitele proti třem nezletilým a jednomu zletilému dítěti zůstavitele. C. k. okresní soud v Žamberku žalobu odmítl proto, že celá pozůstalost byla odevzdána pozůstalé vdově, jež byla zavázána zaplatit ostatním přihlášeným dědicům na podílech či odkazech po 400 zlatých. Dospěl tak k závěru, že děti zůstavitelovy, jimž pozůstalost nebyla odevzdána, nejsou pasivně legitimovány. Rozsudek soudu prvního stupně co do základu změnil c. k. vrchní soud zemský v Praze s odůvodněním, že „vedle odevzdací listiny ze dne 28. října 1879 č. 9378. byla pozůstalost Josefa Myšky žalovaným a též pozů-

stalé vdově jakožto dědicům k dědictví se přihlásivším odevzdána. Sluší proto tyto za dědice Josefa Myšky považovati, oni zastupují jeho pozůstalost, a dle §§. 550. a 821. ob. zák. obč. ručí jeden každý za břemena pozůstalosti jen dle poměru dědičného svého podílu. Skutečnost, že při rozdělování pozůstalosti zůstavitelově vdově vedle ustanovení posledního pořízení celá pozůstalost přikázána byla, začez aby pozůstalostní dluhy převzala a podíly dětem vyplatila, nemůže na dotčeném závazku ničeho měniti, poněvadž rozdělení jen práva a závazky dědiců mezi sebou upravuje.“ Nejvyšší soud dovolací stížnost žalovaných citovaným rozhodnutím zamítl.

Svérázným způsobem řešil v roce 1904 notář v Odrách Friedrich Schumann jazykovou otázku při řízení před tamějším okresním soudem. Podle zprávy v Lidových novinách ze dne 17. dubna 1904 „c. k. okr. soudu v Odrách bylo po dlouhé tahanici výnosem ministerstva spravedlnosti nařízeno, aby přijal českou žalobu, dal si ji přeložiti a vyřídil ji. V případě šlo o žalobu na uznání otcovství a věc odporem německých soudců protáhla se asi o rok.“ Notář Schumann na uvedený výnos reagoval tím, že „ve schůzi obecního zastupitelstva tamního navrhl resoluci, v níž se důrazně žádá, aby protizákonný výnos ministerstva spravedlnosti okamžitě byl odvolán, poněvadž směřuje proti německému rázu města Oder a okresu a těžce dotýká se jazykových poměrů ve Slezsku“. Autor noticky pak ironicky uzavírá, že „samo sebou se rozumí, že obec. zastupitelstvo oderské notářskému štváči resoluci schválilo“.

JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.,
člen redakční rady Ad Notam

Časostroj

Nahlédl jsem do počítače, abych si vybavil témata, jimž jsem věnoval svých téměř 30 fejetonů uveřejněných v Ad Notam v posledních 18 letech. Příznačné bylo, že nejstarší z nich pochází z roku 2006, kdy se teprve forma fejetonu začala v Ad Notam objevovat. Jeho název zněl: Notář a čas.

Takže opět to prokleté univerzální téma. Vedle prostoru je jím – jak známo – čas. Tehdy to byl ve staříčkém fejetonu notář versus jednotlivá roční období. Od mládí si rád zahrávám s časem ještě jinak. Představuji si, jak by to vypadalo, kdybych se ocitl na stejném místě třeba před sto lety. K tomu bych ovšem potřeboval časostroj. Kukátkem se podívám a vidím své okolí v době před sto lety. Jestliže tento text píšou v panelákovém bytě v Kamenici u Prahy, uviděl bych totéž místo před sto lety, tedy v únoru 1924. V konkrétním případě bych se nejspíš nacházel na okraji dnes zaniklého golfového hřiště, které průmyslník Ringhoffer vystavěl mezi svými čtyřmi zdejšími zámky.

Jenomže já bych časostroj rád použil ještě k něčemu jinému – chtěl bych se jeho prostřednictvím podívat, jak žili čeští notáři před sto lety, tedy ve 20. letech minulého století. Dvacátá léta dvacátého století mě vždy fascinovala. Doba poválečné naděje, optimismu, prosperity, odvážných

dekoltů, oblečení, džezu. Výstava deseti let nové republiky na novém výstavišti v Brně, funkcionalismus, a tomu všemu vévodila sošná postava filozofa, éra TGM. Svět se zdál krásný, až na samém konci desetiletí se objevil tvrdý pád, krach na newyorské burze, začínající krize, která předznamenala všechny hrůzy, které po následujících 60 let následovaly.

Ale pojďme k meritu věci. Jak vypadala 20. léta v životě českých notářů. Nahlédl jsem do pramene nejpovolanějšího, do krásné (obsahově i vizuálně) knihy „Dějiny notářství v českých zemích“, vydané právě před 10 lety pod vedením vedoucího autorského kolektivu, skvělého znalce historie právnických profesí, JUDr. Stanislava Balíka. Patřil jsem tehdy k mnohočetnému autorskému kolektivu, tak nevím, zda mám vůbec právo publikaci tak vychvalovat.

Předpoklady ke svému rozvoji měli čeští notáři báječné. Občanský zákoník platil 110 let, judikatura byla propracovaná a ustálená. Notářský řád z počátku 70. let předchozího

století se v praxi již osvědčil. Volalo se sice po novém československém notářském řádu, který by odstranil dualitu mezi úpravou notářství v českých zemích a na Slovensku. Po dvou pokusech z počátku 20. let se takovou změnu nepodařilo prosadit. Kontinuita s právním řádem rakouského Předlitavska však nepřinášela v českých zemích větší potíže. Příprava nového československého občanského zákoníku byla teprve v začátcích.

Na území dnešní České republiky působilo celkem 422 notářů a 187 notářských kandidátů. Tento počet se do dnešních dnů nijak radikálně nezměnil. To, co situaci tehdejších notářů na našem území ode dneška hodně odlišovalo, byla skutečnost, že třetinu ze všech notářů představovali notáři německé národnosti. Notáři oproti dnešku více působili na samotném venkově. Z ukázky seznamu notářů otiskované na s. 124 zmíněné historické publikace plyne, že notáři měli své sídlo např. v obci Křivoklát, v Manětíně u Plzně, v Nasavrkách u Chrudimi, v Netolicích u Písku, v Počátkách apod.

Zásadní odlišností oproti dnešku byla také skutečnost, že završující instituce notářské samosprávy, kterou je teprve od roku 1993 Notářská komora ČR, neexistovala. Notářské komory utvářeli notáři na úrovni sborových soudů, ty se ovšem mohly sdružovat, takže dominantní postavení v Čechách získala Notářská komora v Praze a na Moravě Notářská komora v Brně. Doba se vyznačovala mimořádnou stabilitou v zastávaných komorových funkcích. Prezidentskou funkci v notářských komorách vykonávali v Praze do roku 1924 Karel Batěk, posléze opět dlouhodobě Jaroslav Čulík. V Brně to byl Antonín Tesař, v Českých Budějovicích Emanuel Touš, v Opavě Jaromír Stoklasa a v Liberci Robert Müller.

Dnešnímu notáři by se možná jevilo nepředstavitelné, že vedle roztržitého spektra notářských komor působil ještě navíc dobrovolný Spolek notářů československých, který navazoval na dřívější Spolek notářů v království Českém. Členy spolku byli notáři, notářští kandidáti a také emeritní notáři. Celkem to bylo 333 členů. Spolek se vedle Notářské komory v Praze stával hlavním partnerem státních orgánů, pokud se jednalo o problematiku notářství. Do čela Spolku bývali tradičně voleni prezidenti Notářské komory v Praze, tedy ve 20. letech minulého století to byli právě Karel Batěk a posléze Jaroslav Čulík. Z toho je zřejmé, že Spolek se necítil v rozporu s notářskou samosprávou.

Spolek sídlil v Praze v Jindřišské ulici. Členil se na odbor Praha a na Moravskoslezský odbor v Brně. Členové pražského odboru se scházeli pravidelně každou poslední sobotu v měsíci v Restauraci u Bumbříčků na Národní třídě 9. Spolek vydával velmi solidní měsíčník České právo, předchůdce dnešního Ad Notam. Šéfem redakčního kruhu byl český civilista a právní filozof prof. JUDr. Emil Svoboda, který dokonce po dva roky zastával funkci děkana pražské právnické fakulty. Odpovědným redaktorem časopisu však opět býval prezident Notářské komory v Praze.

Nezapomínejme ještě na samostatně působící Spolek notářských kandidátů, kterých bylo hodně, neboť vstup do no-

tářské funkce limitované co do počtu v zájmu nezávislosti notářského povolání principem numerus clausus nastával často až po čtyřicítce notářského kandidáta. A ještě jeden velký rozdíl oproti dnešnímu notářskému stavu, v němž převažují ženy. Prakticky celé notářské povolání bylo ještě před sto lety vyhrazeno mužům, mezi nimiž teprve později zazářila první česká notářka Anděla Kozáková – Jírová. Ta byla jmenována veřejnou notářkou až o 10 let později – právě v osudném roce 1938.

Bohužel notáři německé národnosti se na práci Spolku československých notářů odmítali podílet a založili si samostatný Spolek německých notářů, což vyvolávalo kritiku ze strany českých notářů. Němečtí notáři vydávali časopis Notariat Zeitung. Některé notářské komory vlastně ovládali němečtí notáři, a to hlavně v severních a severozápadních Čechách a také zřejmě ve Slezsku. Aktivní Spolek německých notářů byl velmi početný – měl 133 členů.

Jak ale vypadal notářský život prakticky? Jak jsem již naznačil, notáři působili daleko více než dnes i v malých obcích, kde požívali velké autority (viz známou hospodskou společnost ve složení lékař, soudce, farář, notář, advokát). Důvěru lidí notáři získávali nejen v pozůstalostní agendě, kdy ovšem návrhy dědických rozhodnutí schvaloval soud nejnižší instance, ale rozhodně také ve smluvní a osvědčovací agendě. Nahlížíme-li do starých notářských listin, nalezneme velké množství notářských zápisů týkajících se nemovitostní agendy. Zápisy o osvědčování právních skutečností včetně usnesení valných hromad akciových společností byly také běžné.

Ve 20. letech psací stroj již evidentně nahrazoval vzorné písmo dřívějších notářů, v němž sehrával velkou roli inkoust a nebezpečí kaňky. Pečetě a razítka si jistě přišly na své podstatně více než dnes. Dnešním notářům už zní nepochopitelně – veškerá komunikace probíhala ústně, poštou, příp. telefonem.

Mé kukátko, můj časostroj mi ukazuje tehdejšího českého notáře jako důstojného, formalistního muže, který vážnost své profese musel zdůrazňovat i veškerým svým vystupováním. Odměnou mu byl respekt zejména ze strany veřejnosti, která se k notáři dostavovala jen v nejzávažnějších momentech života, kdy se rozhodovalo o budoucnosti zemědělských stavení, velkostatků, pozemků, ale také podniků, továren apod. Ale jistě zablíkalo v notářském životě také světélko recese, úsměvu a nadhledu.

Opouštím český notářský stav před sto lety a vracím ke svému psacímu stolu ve 20. letech již jednadvacátého století. Nezapomínejte na své notářské předky, na jejich tisíciletou minulost. Naši předci usilovali více či méně zdařile o to podstatné – přesným a kultivovaným písemným projevem přispívat k řádu jistoty a bezpečí v lidských vztazích. A je to jistě možné i bez kukátka, jež jsem nazval Časostroj. ■

JUDr. Karel Wawerka
emeritní notář

CONTENTS

DISCUSSION

- Kristián Fischer: Reflections on the proceedings of inheritance after insufficiently identified owners 3
- David Kittel: Declarations of disinheritance without fulfilling legal reasons 8

ARTICLES

- Michal Pašta: When does the obligation to comply with a sub-legacy terminate? 12
- Diana Urbanová: Notary's office and digitisation 16
- Jan M. Passer: The (R)evolution that did not happen 20

COMPARISON

- Petr Klika: The right to settlement of the heirs' activity: a comparative point of view of the BGB and the ABGB 28

CASE LAW

- Participation of an heir apparent in the inheritance proceeding 30

INTERVIEW

- doc. JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D. 35

INHALTSVERZEICHNIS

DISKUSSION

- Kristián Fischer: Überlegungen zum Verfahren über den Nachlass unzureichend identifizierter Eigentümer 3
- David Kittel: Enterbungserklärungen ohne Erfüllung der gesetzlichen Voraussetzungen 8

ARTIKEL

- Michal Pašta: Wann erlischt die Verpflichtung ein Untervermächtnis einzuhalten? 12
- Diana Urbanová: Notariat und Digitalisierung 16
- Jan M. Passer: Die (R)Evolution, die nicht stattgefunden hat 20

KOMPARATION

- Petr Klika: Das Recht auf die Regelung der Tätigkeit der Erben: ein vergleichender Blick in das BGB und das ABGB 28

RECHTSSACHE

- Die Beteiligung eines Pflichterben am Nachlassverfahren 30

GESPRÄCH

- doc. JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D. 35

CONTENU

DISCUSSION

- Kristián Fischer: La réflexion sur les procédures successorales pour les propriétaires insuffisamment identifiés 3
- David Kittel: La déclaration de déshéritement sans fondement juridique 8

ARTICLES

- Michal Pašta: Quand cessera-t-il l'obligation de s'acquitter le sous-lien? 12
- Diana Urbanová: L'étude de notaire et la digitalisation 16
- Jan M. Passer: La (r)évolution qui n'a pas eu lieu 20

COMPARAISON

- Petr Klika: Le droit de régler l'activité des héritiers : une vision comparative du BGB et de l'ABGB 28

LA JURISPRUDENCE

- La participation d'un héritier inaliénable à la procédure successorale 30

ENTRETIEN

- doc. JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D. 35

REVIEW & ANNOTATION

- Supreme Court of the Slovak Republic 38

CURRENT EVENTS

- 30 years since the admission of the Notarial Chamber of the Czech Republic as a full member of the UINL 40
- European Court of Justice: The first preliminary question 41

WORTHY OF ATTENTION

- 42

FROM ABROAD

- News from CNUE 44
- The EU briefly 45

INFORMATION UPDATE FROM NOTARY CHAMBER

- Commencement and termination of the activities of notaries 47
- Applications for vacant notary offices 48

EXCERPTS FROM HISTORY

- Stanislav Balík: Excerpts from history 74 50

FEATURE ARTICLE

- Karel Wawerka: The time Machine 51

REZENSION & ANNOTATION

- Oberster Gerichtshof der Slowakischen Republik 38

AKTUELL

- 30 Jahre seit der Aufnahme der Notarkammer der Tschechischen Republik als Vollmitglied in die UINL 40
- EuGH: Erste Vorfrage 41

WISSENSWERTES

- 42

AUS DEM AUSLAND

- Neuigkeiten von CNUE 44
- Die EU kurz gefasst 45

INFORMATIONEN AUS DER NOTARIATSKAMMER

- Beginn und Ende der Tätigkeit von Notaren 47
- Stellenausschreibung zur Besetzung freier Notarämter 48

GESCHICHTSSPLITTER

- Stanislav Balík: Fragmente der Geschichte 74 50

FEUILLETON

- Karel Wawerka: Zeitmaschine 51

RAPPORTS & ANNOTATIONS

- La Cour suprême de la République slovaque 38

ACTUELLEMENT

- 30 ans depuis l'acceptation de la Chambre des Notaires de la République Tchèque comme membre à part entière de l'UINL 40
- CJUE : La première question préjudicielle 41

MÉRITE VOTRE ATTENTION

- 42

À L'ÉTRANGER

- Nouvelles du CNUE 44
- L'UE en bref 45

INFORMATIONS DE LA CHAMBRE DE NOTAIRES

DE LA RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

- Début et cessation d'activités des notaires 47
- Concours en vue d'occuper des études de notaires vacantes 48

FRAGMENTS D'HISTOIRE

- Stanislav Balík: Les fragments d'histoire 74 50

FEUILLETON

- Karel Wawerka: La machine à remonter le temps 51

Rozumíme vaší profesi, do posledního paragrafu

Obchodní sdělení RENOMIA, a. s.

Pojištění profesní odpovědnosti notáře a exkluzivní komplexní pojistný program pro individuální produkty

Jsme dlouholetým partnerem Notářské komory České republiky. Konzultujeme společně rizika vaší profese a neustále pracujeme na možných vylepšeních pojistné ochrany. V letošním roce se podařilo zrealizovat významné zkvalitnění pojistného krytí – přechod na tzv. časový princip příčiny, který vám přináší mnoho benefitů v oblasti profesního pojištění. Ve všech otázkách pojištění i v případě likvidace škod jsme vám k dispozici a vždy na vaší straně.

Naše služby jsou komplexní – postaráme se i o vaše ostatní pojistná rizika, o vaše zaměstnance i vaši rodinu. Využijte exkluzivního pojistného programu vyjednaného přímo pro vás, například v následujících oblastech:

- pojištění majetku i odpovědnosti, ať již určeného k podnikání, či soukromého
- pojištění vozidel
- pojištění přerušení provozu
- pojištění odpovědnosti při výkonu povolání
- životní pojištění
- cestovní pojištění
- doplňkové penzijní spoření